

Зміст

МИСТЕЦТВО

«Я знаю, що...»

«Мистецька мозаїка». Бліцдиктант і вікторина
на уроках мистецтва 5

«Хмари слів» на уроках мистецтва

«Мистецька мозаїка»: візуалізація 9

Ігри із «цеглинками LEGO»

«Мистецька мозаїка»: урок у 1-му класі НУШ 14

Зимові сюжети

«Мистецька мозаїка»: урок мистецтва в 2-му класі 18

У пошуках художньої експресії

«Мистецька мозаїка»: урок мистецтва в 9-му класі 23

«Ігри для кмітливих» на уроці сольфеджіо

Конструктор уроку-гри в 6-му класі 32

Вивчення народних пісень із молодшими дітьми: методичні поради

За матеріалами навчально-методичного посібника
«Українська пісня — автентичний скарб музичної педагогіки» 51

Виконання творчого завдання «Тематичний екслібрис»

Науково-методичні рекомендації 55

Школа — територія культурного життя

Освітній проєкт із упровадження арттехнологій 64

Використання творчих форм роботи на уроці фортепіано

Виховання юного музиканта 78

Ансамблі для фортепіано

(Перекладення, аранжування) 91

Репресовані й нескорені: перлини української фортепіанної музики

Матеріали шкільного заходу за творчою спадщиною
Василя Барвінського 95

Моделювання мистецького образу Кобзаря засобами комп'ютерних технологій

Сценарій музично-театральної мініатюри для закладів
спеціалізованої мистецької (музичної) освіти 102

Восени 2021 року (1—18 жовтня) відбувся Всеукраїнський фестиваль методичних мистецьких ідей «Виховуємо митця незалежної України», присвячений 30-річчю незалежності України. Ініціатори й організатори заходу — лабораторія естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України й кафедра гри на музичних інструментах Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету. Партнерами знакової для мистецько-освітньої спільноти події стали Видавництво педагогічної преси й літератури «Шкільний світ» і Всеукраїнський науково-методичний журнал «Мистецтво та освіта» (НАПН України).

Мета фестивалю:

- підтримати талановитих педагогів;
- сприяти розвитку творчої активності, створити умови для художньо-творчої самореалізації на благо освіти й культури України;
- зберігати й розвивати національно-культурні традиції у сфері мистецької освіти;
- підвищувати роль і статус педагогів у мистецькій освітній галузі.

У рамках заходу модераторки — Оксана Комаровська (докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України, головина журі) й Вікторія Прокопчук (кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри гри на музичних інструментах Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, директорка Фестивалю) — розробили освітню програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Виховання особистості в художньо-освітньому просторі».

На конкурс були подані роботи в усіх номінаціях:

- методичні розробки для вихованців закладів дошкільної освіти;
- матеріали в галузі загальної мистецької освіти, спеціалізованої мистецької освіти (початкової та середньої), вищої мистецької/мистецько-педагогічної освіти за різними видами мистецтва.

Показовим є розподіл конкурсних матеріалів: 68% — музичне мистецтво, 12% — образотворче мистецтво, 12% — інтегровані форми, 8% — декоративно-ужиткове мистецтво.

У цьому випуску представлено конкурсні матеріали з різних номінацій фестивалю, дібрані з метою сформувати реальну картину професійних інтересів учасників, продемонструвати рівень їхньої методичної підготовки, креативність, навички реферувати й узагальнювати наукові й науково-методичні тексти, трансформувати ідеї в педагогічний контекст, дотримуватися академічної доброчесності. (Продовження в № 7—8).

«Я знаю, що...»

«Мистецька мозаїка». Бліцдиктант і вікторина на уроках мистецтва

Лариса АНАЦЬКА, учителька мистецтва Бахмутської ЗОШ І—ІІІ ст. № 12, Донецька обл.

**Як швидко й цікаво перевірити
рівень засвоєння навчального
матеріалу на уроці мистецтва?
Опитування, проведене
у формі вікторини чи диктанту,
допоможе оцінити учнів,
стимулюючи їхню пізнавальну
активність і розширюючи
кругозір!**

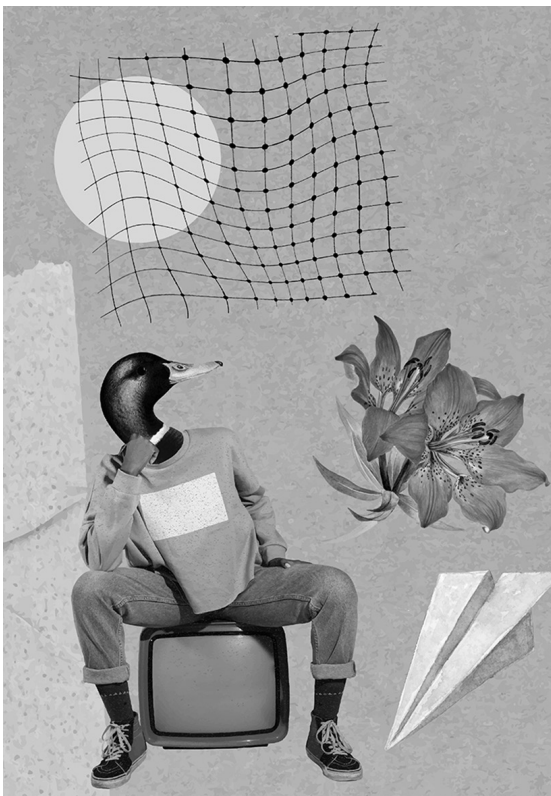
«Мистецька мозаїка» — це підбірка творчих напрацювань групи педагогів освітньої галузі «Мистецтво» шкіл Бахмутської міської ради Донецької області.

Упровадження комп'ютерних технологій відкриває нові шляхи для навчання мистецтва, тому запропоновані матеріали містять різноспрямовані форми традиційної та інноваційної діяльності на уроках, сприяють розвитку навчально-пізнавальних і практичних інтересів, знань, умінь, навичок учнів.

«Мистецька мозаїка» передбачає залучення школярів до різних видів мистецької творчості (музичної, образотворчої тощо) й спрямована на розв'язання таких завдань:

- поширення педагогічного досвіду, популяризація методичних здобутків учителів мистецьких дисциплін;
- створення банку розробок інтегрованих уроків мистецтва й розробок із упровадження нових освітніх технологій мистецької галузі;
- залучення до освітнього процесу власних інформаційних джерел і технологій.

Відкриває серію методична розробка «Я знаю, що...», яка містить матеріали інтелектуальних ігор для уроків мистецтва, зокрема тематичні вікторини («Стиль бароко» для учнів 8-го класу, «Кіномистецтво» — для 9-го класу) (додаток 1 на с. 6—7) і понятійний диктант «Латиноамериканські танці» (для учнів 10-го класу) (додаток 2 на с. 8).

Зображення з freepik.com

ВІКТОРИНА «Я ЗНАЮ, ЩО...»

«Стиль бароко» (8-й клас)

1. Стиль, що панував у європейському мистецтві з XVI століття. (*Бароко*).
2. Бароковій архітектурі притаманні ... (*криві, пластично вигнуті лінії; колони, пілястри, скульптурні деталі, ліпнина, позолота*).
3. Художник-універсал епохи бароко, який мав талант архітектора й скульптора. (*Лоренцо Берніні*).
4. Головний витвір Лоренцо Берніні. (*Колонада собору Святого Петра*).
5. У чому проявляється синтез мистецтв епохи бароко? (*У поєднанні архітектури, скульптури й живопису*).
6. Від чого походить назва реалістичної течії «караваджизм»? (*Від прізвища художника Мікеланджело да Караваджо*).
7. Автор картини «Меніни» — зразка складної, багатофігурної композиції. (*Дієго Веласкес*).
8. Чим стало XVII століття для Нідерландів? (*Золотим віком*).
9. Його називали «великим голландцем» за майстерне використання світлотіні для зображення внутрішнього світу людини. (*Рембрандт*).
10. Які жанри переважали у творчості «малих голландців»? (*Побутовий, пейзажний*).
11. Які теми привертали увагу художників у жанрі натюрморту? (*Сніданок, рибна лавка, мисливські трофеї тощо*).
12. Перекладіть слово «бароко». (*«Перлина неправильної форми»*).

Закінчення

«Кіномистецтво» (9-й клас)

1. Галузь економіки, яка виробляє фільми, мультиплікацію, спецефекти тощо. (*Кіноіндустрія*).
2. Перелічіть основні види фільмів. (*Художні (ігрові), анімаційні, документальні, науково-популярні*).
3. Які стилі охоплює сучасна кінодокументалістика? (*Хроніку й публіцистику*).
4. Визнані винахідники кінематографа. (*Брати Люм'єр із Франції*).
5. День народження кіно. (*28 грудня 1895 року*).
6. Ефект стоп-кадру з'явився в першій науково-фантастичній стрічці Жоржа Мельєса. Про який фільм ідеться? (*«Подорож на Місяць»*).
7. Що створив Йосип Тимченко — механік Одеського університету? (*Кіноапарат і кінопроектор*).
8. Хто супроводжував «німі» кінокартини «живою» музикою? (*Піаніст-тапер*).
9. Режисер першого кольорового фільму (*Александр Флемінг «Віднесені вітром»*).
10. Засоби виразності в кіно. (*Кадр, монтаж, ракурс, різноплановість*).
11. Якими бувають спецефекти в кіно? (*Механічними, оптичними, звуковими*).
12. Що таке аніматроніка? (*Мистецтво створення електронних ляльок для кіноіндустрії*).

ДИКТАНТ**«Латиноамериканські танці» (10-й клас)**

1. Джерела музично-хореографічної культури латиноамериканських країн. (*Американське — культура індіанців; креольське — європейське, зокрема іспанське й португальське; африканське*).
2. Про який танець відомий аргентинський танцівник 40-х років ХХ століття Хуан Д'Арієнсо говорив: «Це суміш люті, болю, віри та її відсутності»? (*Танго*).
3. Кого в Аргентині вважають «королем танго»? (*Карлоса Гарделя*).
4. Перелічіть відомі вам стилі танго.
5. Видатний аргентинський композитор ХХ століття, відомий в історії як «великий перетворювач танго». (*Астор П'яццолла*).
6. Які танці формують «п'ятірку» з латиноамериканської програми міжнародних конкурсів бальних танців? (*Ча-ча-ча, самба, румба, пасодобль, джайв*).
7. Танцювальне шоу — візитівка Латинської Америки й Бразилії. (*Карнавал*).
8. Найважливіше дійство карнавалу. (*Парад провідних шкіл самби*).
9. Коли відзначають Міжнародний день танго? (*11 грудня*).
10. Період, що починається відразу після карнавалу? (*Великий піст за католицьким календарем*).
11. Музичний інструмент, різновид гармоніки, завезений із Німеччини до Аргентини; увійшов до складу танго оркестрів. (*Бандонеон*).
12. Які танці входять до списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО з музично-танцювального мистецтва Латинської Америки? (*Танго, самба, капоейра*).

«Хмари слів» на уроках мистецтва

«Мистецька мозаїка»: візуалізація

Наталя БЕРЕЗОВСЬКА, учителька образотворчого мистецтва Бахмутської ЗОШ І—ІІІ ст. № 10, Донецька обл.

«Хмара слів» (хмара тегів, або зважений список) — це візуальне поєднання переліку слів, понять, категорій, міток чи ярликів у спільне зображення. Така візуалізація інформації допомагає учням глибше зрозуміти й швидше запам'ятати матеріал із будь-якої навчальної теми. «Хмару слів» до заняття педагог/педагогиня може згенерувати власноруч, використовуючи спеціальні онлайн-сервіси на кшталт Word It Out, Word Cloud Generation, Word Art. Зі створеним контентом можна працювати як в онлайн-середовищі, так й офлайн, роздрукувавши на папері чи записавши перелік слів на дошці. Застосування яскравої графіки у вигляді «хмар слів» дає змогу акцентувати на основних моментах із теми, що сприяє переосмисленню та систематизації навчального матеріалу.

Можливості використання «хмари» слів у навчанні:

- записати у «хмару» тему уроку й запропонувати учням її визначити;
- підготувати тези до визначеної теми, використавши «хмару» як опорний конспект;
- зашифрувати у «хмарі» головне питання, на яке треба знайти відповідь протягом уроку;
- розглянути «хмару», складену з термінів і понять до нової теми, й обговорити її гіпотетичне значення;
- подати матеріал теми у вигляді цікавої головоломки;
- запропонувати використати «хмару слів», щоб скласти речення або розповідь;
- знайти зайве слово, а потім аргументувати свій вибір;
- розповісти про країну, стиль, вид мистецтва, художника, композитора тощо;
- запропонувати учням створити власну «хмарку» з підказками до мистецького диктанту, відповідями до переліку запитань тощо чи «хмару» із зашифрованим повідомленням для друга/подруги.

Робота з «хмарами тегів» дає змогу практикувати на уроках мистецтва елементи моделі навчання «перевернутий клас» (Flipped Class). Наприклад, для домашньої роботи учні отримують завдання переглянути навчальні відеоматеріали, попрацювати з інформаційними ресурсами чи скласти «хмари тегів» до теми. А на уроці — проаналізувати отримані знання та поглибити практичні навички (додатки 1—4 на с. 10—13).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОБОТИ З «ХМАРОЮ СЛІВ» НА ТЕМУ «АНТИЧНИЙ СТИЛЬ»

1. Визначте, який стиль характеризують слова у «хмарі».
2. Яке слово з «хмари» може бути головним або узагальнювальним?
3. Закінчіть речення словами з «хмари»:
 - Від латинського «старовина» походить термін ...
 - Термін «античність» вживають на означення культури ...
 - До важливих досягнень культури античності в царині зодчества належить винахід ...
 - Першу класичну скульптуру «Дискобол» вважають творінням ...
4. Доберіть запитання до понять із «хмари».
5. Складіть речення зі словами «хмари».

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОБОТИ З «ХМАРОЮ СЛІВ» НА ТЕМУ «БАРОКО»

1. Яка тема поєднує поняття із цієї «хмари»?
2. Знайдіть у «хмарі слів» відповіді на запитання.
 - Хто є засновником стилю бароко в архітектурі?
 - Які характерні риси бароко?
 - Що притаманно інтер'єрам барокових споруд?
 - Завдяки кому католицька столиця Рим набула барокових рис?
3. Придумайте запитання до понять із «хмари».
4. Складіть речення зі словами «хмари».

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОБОТИ З «ХМАРОЮ СЛІВ» НА ТЕМУ «МОДЕРН»

1. Утворіть пари слів із понять «хмари», аргументувавши свою відповідь.
2. Розкажіть партнеру/партнерці про стиль модерн, використавши якомога більше понять із «хмари».

ПРИКЛАД «ХМАРИ» НА ТЕМУ «ГОТИЧНИЙ СТИЛЬ»

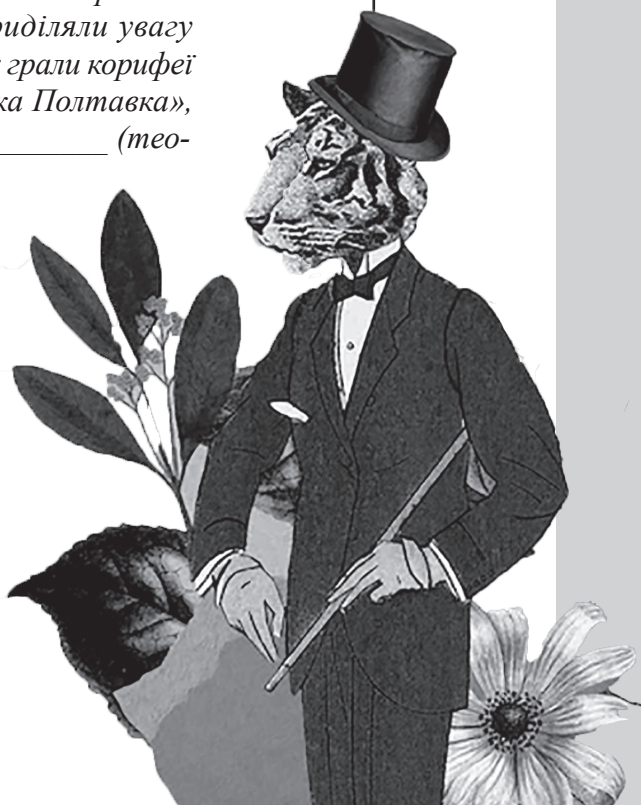
Додаток 4

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОБОТИ З «ХМАРОЮ СЛІВ» НА ТЕМУ «УКРАЇНСЬКЕ КІНО»

Відновіть розповідь про українське кіно, використавши слова з «хмари».

Українське кіномистецтво веде свою історію з _____ року, коли в Одесі з'явилося перше приватне кіноательє. Для фільмів за участю _____, легендарної зірки німого кіно, у місті побудували знімальний павільйон. У _____ було відкрито кінофабрику в Києві (нині — Національна кіностудія художніх фільмів імені _____). Піонери вітчизняного кінематографа насамперед приділяли увагу _____ популярних вистав, у яких грали корифеї українського театру. Наприклад, «Наталка Полтавка», «Богдан Хмельницький». З ім'ям _____ (теоретика документального кіно, винахідника техніки монтажу, методу прихованої камери й інших операторських прийомів) пов'язують появу першого вітчизняного документального звукового фільму «Ентузіазм. Симфонія Донбасу». Першою кольоровою стрічкою Національної кіностудії імені Олександра Довженка стала комедія «_____». Маніфестом українського _____ вважають кінокартину «_____» за однойменною повістю Михайла Коцюбинського. Важливою рисою фільму, знятого режисером Сергієм Параджановим, став специфічний підхід до народної культури, а саме справжнє народна стихія життя персонажів.

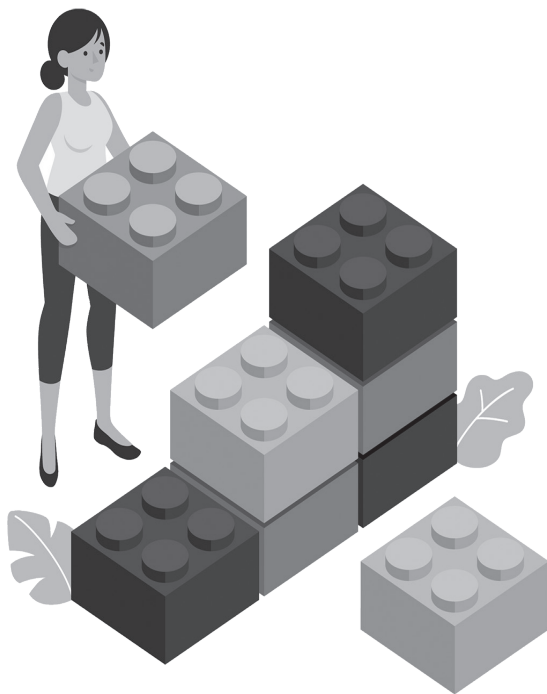

Ігри із «цеглинками LEGO»

«Мистецька мозаїка»: урок у 1-му класі НУШ

Світлана КВАСНІКОВА, учителька мистецтва Бахмутського НВК «ЗОШ I—III ст. № 11 — багатопрофільний ліцей», Донецька обл.

Ігрові форми роботи на уроці мистецтва в 1-му класі — методично обґрунтовані й доречні з огляду на вікові особливості учнів. Конструктивний потенціал «цеглинок LEGO» дає змогу додати в процес викладання мистецтва елементи гри, організувавши різноманітні форми інтерактивної діяльності.

Мета: відпрацювати алгоритм постановки запитання; навчити практично застосовувати здобуті знання; формувати вміння працювати в групі.

Інструкція

1. Учні об'єднуються в групи по 6 осіб (відповідно шість «цеглинок»).
2. Для кожної «цеглинки» вибирають початкове слово-запитання. Наприклад: червона — «Хто?», синя — «Що?», жовта — «Де?», зелена — «Коли?», блакитна — «Як?», помаранчева — «Чому?» (додаток на с. 17).
3. Учитель/учителька пропонує кожній групі тему для запитань або учні обирають її самостійно.
4. Кожен учасник/учасниця групи вибирає «цеглинку» з початковим словом і формує своє запитання.
5. За сигналом групи обмінюються складеними запитаннями.

Рефлексія

- Чи складно ставити запитання?
- Які слова-запитання були найскладнішими?
- Запитання якої групи найцікавіші?

Мета: закріпити знання про жанри музики, танців; розвивати творчість.

Інструкція

1. Учні отримують індивідуальні набори «цеглинок LEGO».
2. Учитель/вчителька пропонує прослухати певну мелодію, визначити жанр музики чи вид танцю (марш, вальс, пісня, гопак, колискова тощо) й зафіксувати свої враження, сконструювавши відповідну фігурку.

Рефлексія

- Чи складно працювати наодинці? Чому?

Мета: закріпити знання щодо холодних і теплих кольорів; формувати вміння працювати в парах.

Інструкція

1. Учні об'єднуються в пари.
2. За командою вчителя/вчительки складають ланцюжки із «цеглинок» теплих і холодних кольорів.
3. Кожна пара учнів презентує свою роботу.

Рефлексія

- Чому всі ланцюжки різні? (У кожного ланцюжка своя послідовність кольорів).

Мета: розвивати творчу уяву; формувати навички розв'язувати проблемне завдання.

Інструкція

1. Учитель/вчителька за допомогою декількох «цеглинок» створює фігурку.
2. Пропонує учням відтворити її та обвести на папері.
3. Учні разом із педагогом/педагогинєю обговорюють, на який фрукт чи овоч схожа сконструйована фігурка.
4. Діти самостійно домальовують свої фігурки й презентують роботи.

Рефлексія

- Чи складно було обводити фігурки? Чому?
- Які страви можна приготувати з такого овочу (фрукта)?

Мета: навчити застосовувати на практиці здобутий досвід і знання, розвивати мовлення, працювати разом для вирішення спільного завдання.

Інструкція

1. Учні самостійно об'єднуються в команди по декілька осіб.

2. Учитель/учителька пропонує командам збудувати «театральну» вежу, кожна «цеглинка» якої — це слово-асоціація з театром (*додаток*).

3. Перемогу здобуде команда, яка протягом відведеного часу збудує найвищу вежу. Якщо учень/учениця «затримує» будівництво, тримаючи «цеглинку» понад 5 секунд, то він/вона пропускає хід.

Рефлексія

— Чи легко було працювати в команді? Чому?

— У чому, на вашу думку, полягає складність цієї гри?

Мета: формувати сприймання творів мистецтва різного емоційного забарвлення; розвивати творче мислення, мовлення, вміння коментувати власні відчуття.

Підготовка: педагог/педагогиня заздалегідь проводить роботу щодо визначення асоціацій різних почуттів із відповідними кольорами «цеглинок».

Інструкція

1. Учні займають будь-яке місце в класі.
2. Педагог/педагогиня пропонує разом переглянути репродукції картин відповідно до теми заняття.
3. Кожна дитина самостійно вибирає якусь картину, коментує її «настрій» і добирає «цеглинку LEGO», що відповідає цій емоції.

Рефлексія

— Чи складно висловлювати свою думку щодо настрою картини?

— Чи змінюється ваш настрій після зустрічі з друзями? Як саме?

Мета: ознайомити з картиною Брайса Мардена «Тіра»; створити сприятливі умови для свободи вибору, фантазування; розвивати вміння порівнювати роль «цеглинок» у своєму творі.

<https://cutt.ly/UXnOyIu>

Підготовка: перед проведенням гри педагогам варто ознайомитися з працею Франсуази Барб-Галль «Як розмовляти з дітьми про мистецтво XX століття».

Інструкція

1. Учитель/учителька демонструє учням полотно Брайса Мардена «Тіра» й пропонує «помінятися ролями»: зіграти роль педагога/педагогині, дібравши й поставивши запитання за змістом картини.
2. Наступний етап — уявити себе художником і перетворити образ будь-якого реального предмета на твір мистецтва: дібрати комбінацію з кубиків і замалювати її.

Рефлексія

— Чи багато часу треба для створення таких картин?

— Чи можуть бути елементи картини («цеглинки») одного кольору? Чому?

— Які почуття викликає у вас створена картина?

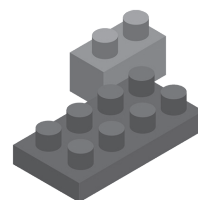
— Що було найцікавішим під час гри?

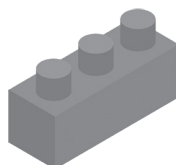
Додаток

ІГРИ ІЗ «ЦЕГЛИНКАМИ LEGO»

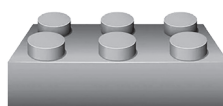
«Шість журналістських запитань»

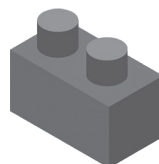
Хто?

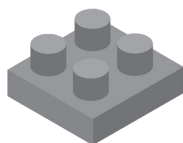
Коли?

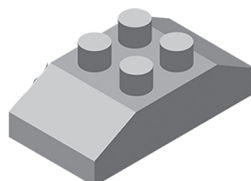
Що?

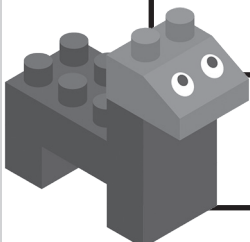
Як?

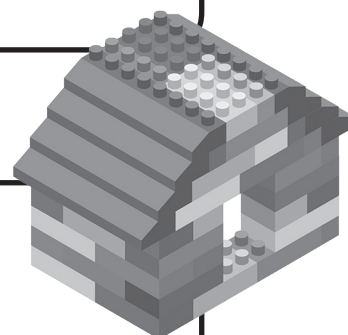
Де?

Чому?

«Театральна» вежа»

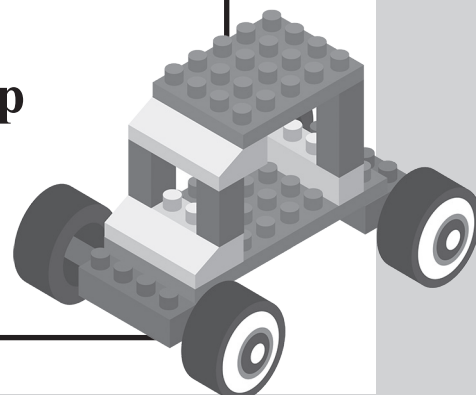
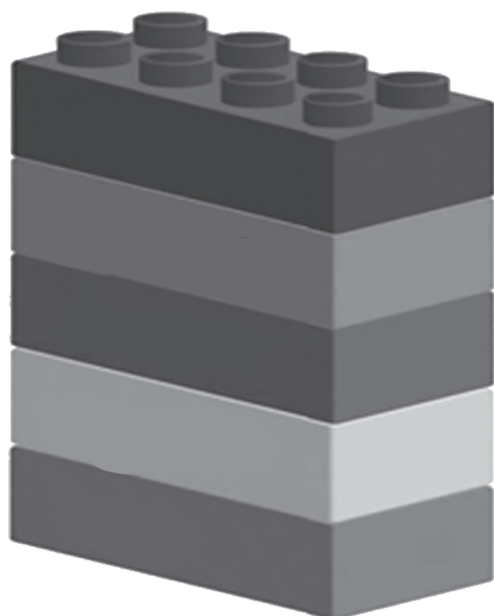
грим

костюми

сюжет

оркестр

хор

Зимові сюжети

«Мистецька мозаїка»: урок мистецтва в 2-му класі

Марина КОЛОМОЄЦЬ, учителька мистецтва Бахмутської ЗОШ І—ІІІ ст. № 24 з поглибленим вивченням окремих предметів і курсів, Донецька обл.

На занятті діти порівнюють музичні й візуальні образи; відтворюють настрій, динаміку, гаму кольорів мистецьких творів; формують і транслюють власне емоційне враження; визначають інструменти, відтворюють ритмічні послідовності й імпровізують через рух.

Тип уроку

Урок засвоєння та поглиблення нових знань.

Аудиторія

2-й клас.

Матеріально-технічне забезпечення

Комп'ютер, мультимедійна презентація; фортепіано, ДМІ (маракаси, дзвіночки, трикутники); різноколірний папір, аудіозаписи — «Зима» з концерту «Пори року» Антоніо Вівальді, «Зимонька» Алли Мігай.

Наочні матеріали

Торбинка з предметами (шишки, гілка ялинки, сіль, мандарин, клубок ниток, «серце» з м'якої тканини тощо); «стіна слів», музичні терміни; репродукція картини Тетяни Кучмій «Зимове сонце», ілюстрації зими.

Структура уроку

- I. Організаційна частина.
- II. Актуалізація опорних знань.
- III. Мотивація навчальної діяльності.
- IV. Основний етап (засвоєння нових знань).
- V. Рефлексія.
- VI. Завершальний етап.

Мета

Навчальна: засвоєння поняття «сюжет», «ритм»; закріплення поняття «відтінок», «статика», «динаміка»; формування вміння аналізувати нас-

трій мистецьких творів, інтерпретувати їхній зміст через звук, колір, сенсорні відчуття.

Розвивальна: розвиток емоційно-чуттєвої сфери, творчої уяви, почуття ритму, логічного мовлення засобами мистецтва.

Виховна: виховування естетичного смаку, слухацької та виконавської культури; сприяння творчому самовияву; формування здатності отримувати задоволення від самопізнання за допомогою мистецтва.

Методи

Словесний (розповідь, евристична бесіда, «незакінчене речення»), метод проблемних запитань, наочний (демонстрування з коментуванням), практичний (ритмічна вправа, артикуляційна гімнастика).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Організаційна частина

Музичне вітання

- Який настрій навіяла музика?
- Назвіть свою улюблену пору року.
- Що вас найбільше в ній приваблює?
- Яким кольором можна описати зиму?

II. Актуалізація опорних знань

Гра «Кольорові слова»

Учитель/учителька. Чи знаєте ви, що слова можна намалювати певним кольором? Спробуймо! Назвіть, наприклад, «білі слова»! (Сніг, молоко, сметана, ромашка, хмарка, лелека, голуб тощо).

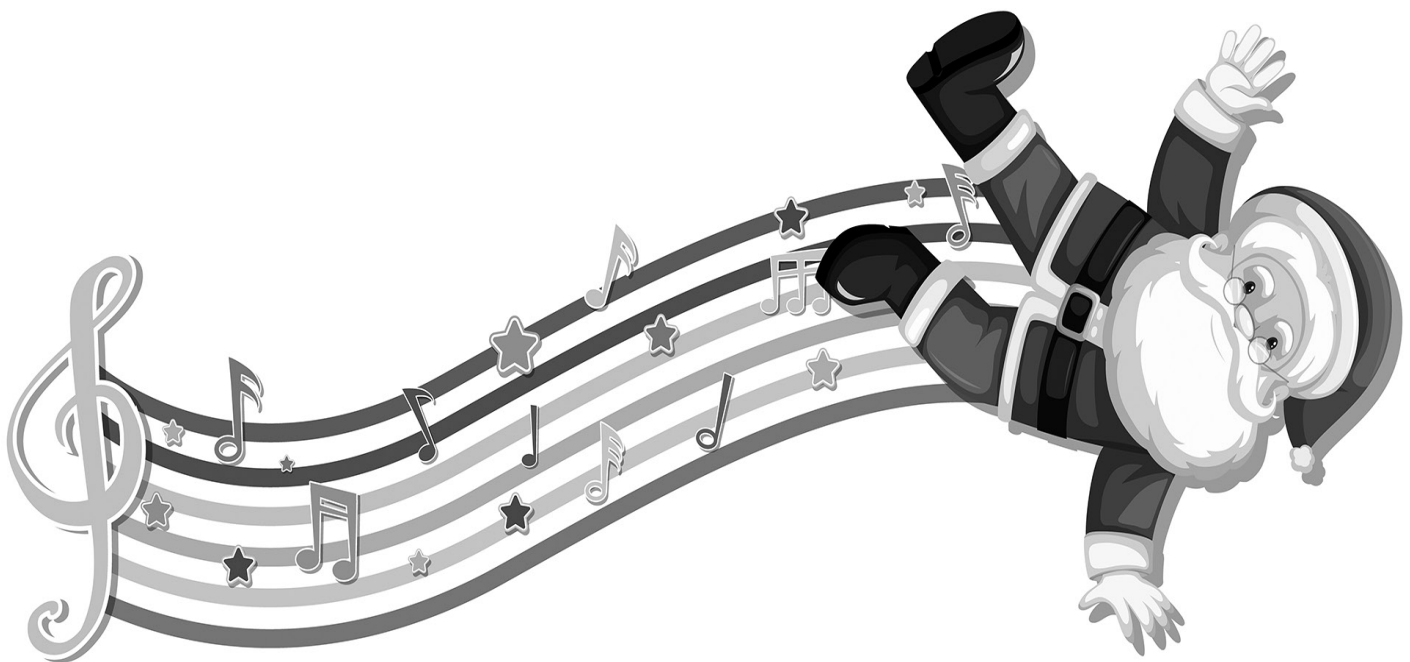
III. Мотивація навчальної діяльності

Мотиваційний вступ. Зима — білосніжка, красуня, чарівниця!.. Тільки вона може за одну ніч укрити землю пухнастою холодно-затишною ковдрою з мільярдів сніжинок, намалювати на вікнах дивовижні візерунки чи зробити з води кригу! Сьогодні ми навчимося відчувати зиму й розуміти її настрій — у музиці, на картинах, у речах довкола нас. Зима розкаже нам свої історії, подарує чарівні сюжети й довірить великі таємниці!

IV. Основний етап (засвоєння нових знань)

Прийом «Хвилинка тиші»

Учитель/учителька. Діти, закрийте руки очі! Зараз ми зробимо важливу спільну справу — створимо тишу й відчуємо зиму...

Розливає тишу
Біла квітка тиші...
Заховатись в ній? Чи як?

(Діти слухають тишу).

Прийом «Бачу, чую, відчуваю»

<https://cutt.ly/xXmInTJ>

Учитель/учителька. А тепер пропоную розплющити очі й уважно роздивитися картину! (Сприймання картини Тетяни Кучмій «Зимове сонце»).

Евристична бесіда

- Що ви бачите на полотні?
- Якими фарбами художниця намалювала зиму?
- Якого кольору сніг? У чому причина таких змін?
- Назвіть відтінки блакитного кольору на картині. Що таке відтінок?
- А що ви «чуєте» на картині?
- Ця картина статична чи динамічна?
- Що ви відчуваєте, дивлячись на неї? Радість, спокій, сум, тривогу? Чому?

Учитель/учителька. Прислухаймо музичний твір італійського композитора Антоніо Вівальді «Зима»! Чи співзвучна ця музика з настроєм розглянутої картини? (Сприймання мелодії «Зима» з концерту «Пори року» Антоніо Вівальді).

Метод «Незакінчене речення»

Коментар учителя/учительки. Дійсно, мелодія «Зима», як і картина «Зимове сонце», передає спокій, тишу... Подумайте й продовж-

те речення: «Ця музика ніжна, мов... Світла, наче... Наспівна, немов...».
(Учні продовжують запропоновані фрази).

<https://youtu.be/QFFrkZOYojk>

Постановка проблемного запитання

Учитель/учителька. Прислухайте цей твір ще раз, відчуйте музику...

- Чи надихає/заспокоює вас мелодія зими?
 - Чи подобається/не подобається? Чому?
 - Є зрозумілою/не зрозумілою? Чому?
- (Повторне сприймання мелодії «Зима». Обмін враженнями).

Коментар учителя/учительки. Музика, яку ми слухали, була протяжною, мелодійною.
— Які звуки ми почули в ній — короткі чи довгі?
— Як називається порядок коротких і довгих звуків? (Ритм).

Ритм дає змогу передати різні настрої та образи в музичних творах.

Ритмічна вправа

Учитель/учителька. Прислухаймось уважно до звуків зими... Пропоную вам повторити її ритм!
(Звучить мелодія «Зима». Учні відтворюють її ритм за допомогою маракасів).

<https://youtu.be/SruVR2fBQWE>

Фізкультхвилинка

Учитель/учителька. Виберіть аркуш такого кольору, який передає ваш настрій зараз. Якщо до ритму додати рух, то вийде різноколірний танець! Запрошую всіх у коло!

(Виконання руханки з різноколірним папером).

— Чи сподобався вам танок?

— Що ви відчуваєте — задоволення, смуток, радість, натхнення?

Коментар учителя/учительки. Від веселої музики, танцю в нас зазвичай покращується настрій, на обличчі з'являється усмішка, а на душі стає тепліше... Навіть якщо пісенька про холодну сніжну зиму! Про цю пору року композитори й поети створили дуже багато пісень. А чи зможете ви пригадати, як називається пісня з такими рядками:

Вибігла на двір весела дітвора,

Сипала сніжком зимонька-зима?

(Учні називають пісню).

<https://youtu.be/rWqSBvd1kRw>

Так, це «Зимонька-зима» композиторки Алли Мігай! Щоб якнайкраще виконати пісню, передати її настрій та отримати задоволення від співу, треба добре підготуватися!

Артикуляційна гімнастика

«Гріємося!»

(Діти розтирають щічки, вушка, виставляють по черзі верхню та нижню губу вперед).

«Усмішка»

(Демонструють гарний настрій. Варіант: усміхаються вправо й ліво).

«Конячка»

(Цокають язиком).

«Подив»

(Опускають нижню щелепу максимально низько, немов дивуються. Вправу повторюють кілька разів, змінюючи вираз обличчя).

Учитель/учителька. У зимовому лісі, крім птахів і звірів, живуть казкові персонажі — гноми. Хто це? Так, гноми — маленькі казкові істоти. Вони мешкають під землею та охороняють скарби. Іноді вони добрі, а іноді — злі.

Фонопедична казка про гнома

Розповідь учителя/учительки. Одного разу зі своєї нори вийшов на засніжену галявину гномик (Тр-р-р...). Побачив сліди невідомого звіра (Зі-зі-зі...) й опинився на самісінькій верхівці сосни. Стало лячно — і він спустився (У-у-у...). Гномик побачив гірку, яка під променями сонця почала танути. Він був відчайдухом, тому з великою швидкістю злетів на неї (А-а-а...). Розігнався — і стрімголов помчав донизу, аж довелося різко загальмувати (Дж-дж-дж...).

Вокально-хорова робота

Вправа «Гномики»

(Робота над чистотою інтонування, диханням, звуковеденням, динамікою за допомогою поспівки «Гномики»).

<https://cutt.ly/eXQkRLr>

Розучування пісні

(Робота над текстом 2-го куплету пісні Алли Мігай «Зимонька», над звукоутворенням і ДМІ).

V. Рефлексія

Учитель/учителька. Сьогодні ми побачили, почули, відчули зиму! То яка ж вона на дотик? (Діти по черзі дістають із чарівної торбинки предмет, пов'язаний із зимою. Потримавши його в руках, визначають, яка зима на дотик — холодна, тепла, колюча, красива, ароматна, різноколірна, блискуча тощо).

VI. Завершальний етап

(Вихід дітей із класу під музику Алли Мігай «Зимонька»).

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Григорів М. Зелена квітка тиші. Видавництво «Грані-Т», 2010. 51 с.
2. Лемешева Н. Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2019. 128 с.
3. Масол Л. «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1—2 класах на засадах компетентнісного підходу»: навч.-метод. посіб. Київ: Генеза, 2019. 208 с.

У пошуках художньої експресії

«Мистецька мозаїка»: урок мистецтва в 9-му класі

Наталя ЦИМБАЛ, учителька мистецтва Бахмутської ЗОШ І—ІІІ ст. № 5 із профільним навчанням, Донецька обл.

Заняття спрямоване на поглиблення знань про поняття експресіонізму й формування вмінь використовувати набуті предметні компетенції в процесі творчої самореалізації, зокрема через власну оцінку творів мистецтва.

Тема

Дорожня карта з теми «Експресіонізм».

Тип уроку

Урок засвоєння нових знань.

Аудиторія

9-й клас.

Матеріально-технічне забезпечення

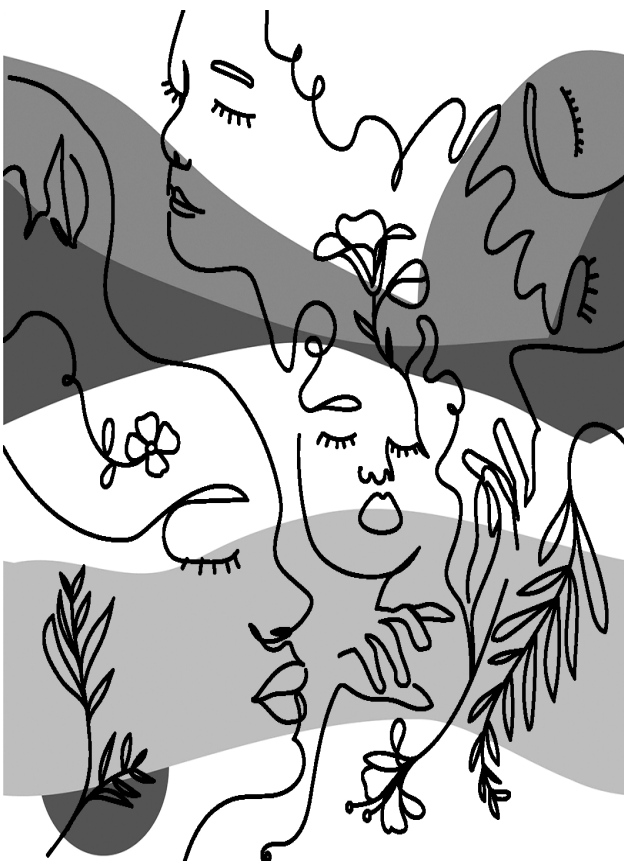
Підручник (Масол Л. М. «Мистецтво» для 9-го класу), матеріали для практичної роботи (гуаш, пензлі, аркуші), відеофайл («Місячний П'єро» (№ 5 «Вальс Шопена») Арнольда Шенберга — фрагмент).

Наочні матеріали

Ментальна карта, репродукції творів образотворчого мистецтва («Крик» Едварда Мунка; «Празька вулиця» Отто Дікса; «Червона вежа в Галле» Ернста Кірхнера; «Сенекію» Пауля Клеє; «Великдень» Ернста Кондратовича; «Той, що співає», «Месник» Ернста Барлаха; скульптурний і живописний портрети Жанни Ебютерн Амедео Модільяні).

Структура уроку

- I. Організаційна частина.
- II. Мотивація навчальної діяльності.
- III. Повідомлення теми й мети уроку.
- IV. Актуалізація опорних знань.

V. Основний етап.

VI. Практична робота.

VII. Рефлексія.

VIII. Завершальний етап.

IX. Повідомлення домашнього завдання.

Мета

Навчальна: зацікавлення мистецькою течією «експресіонізм» і поняттям «додекафонія»; вивчення творів мистецтва цього напрямку; створення умов для емоційного сприймання та інтерпретації творів мистецтва.

Розвивальна: розвиток навичок аналізу творів мистецтва й проведення власних мистецьких досліджень; поглиблення вміння порівнювати й узагальнювати твори мистецтва; формування зображувальних навичок, уяви, фантазії, здатності орієнтуватися в інформаційному просторі.

Виховна: виховування ціннісного ставлення до культури й мистецтва через інтерпретацію художніх творів; стимулювання інтересу до творчості митців XX століття.

Методи

Словесний (розповідь, термінологічна розминка), метод проблемних ситуацій, наочний (демонстрування з коментуванням), дослідницько-пошуковий.

Завдання

Ознайомлення з інформацією про видатних митців експресіонізму в живописі, скульптурі, музиці; визначення особливостей стилю; заповнення інтелектуальної карти; навчання знаходити інформацію, користуючись QR-кодами; розвиток навичок співпраці під час роботи в групах.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Організаційна частина

(Привітання; перевірка відсутніх).

II. Мотивація навчальної діяльності

Мотиваційний вступ. Мистецтво кожному з нас дарує відчуття радості від зустрічі з прекрасним. Сьогодні ми спробуємо повернути час назад і здійснити віртуальну подорож у пошуках художньої експресії. Доберіть

Зображення з: freepik.com

асоціації до двох протилежних понять «прекрасне — потворне». Спрогнозуйте, як саме ця антонімічна пара слів передає тему уроку?

III. Повідомлення теми й мети уроку

Учитель/учителька. Початок ХХ століття... Напередодні Першої світової війни світ охопили невідомість і невизначеність. Люди почувалися розчавленими й безпритульними, не знаходячи виходу із ситуації, яка запанувала у світі. Загострені відчуття болю, страждань, самотності знайшли відгук у творчості художників-експресіоністів цього періоду, роботи яких і розглянемо на сьогоднішньому занятті. Тож сьогодні:

- спробуємо «побачити» їхній відчай, проаналізувавши способи зображення на полотні стану особистого безсилля;
- поекспериментуємо, використовуючи у власному етюді кольорову гаму художників-експресіоністів.

IV. Актуалізація опорних знань

Демонстрація з коментуванням

(Сприймання картини Едварда Мунка «Крик»).

Розповідь учителя/учительки. Едвард Мунк (1863—1944) — норвезький художник, за життя якого в пресі майже не траплялося позитивних коментарів щодо його творчості. Виставки Мунка супроводжували постійні скандали й критика. В уявленні багатьох він був майстром-ізгоєм. Тож не дивно, що «Крик» називають найзагадковішою роботою художника. Існує майже 40 версій «Крику», дві з яких вважають основними.

— Що зображено на картині? Як її трактувати?

Відповіді на ці запитання можуть бути різними. Однак цей німий «крик» змушує кожного замислитися про життя та своє місце в ньому. Вважають, що Едвард Мунк зазирнув у майбутнє, пророкуючи для людства жах від революцій, воєн, екологічних проблем. Може,

саме тому кольорова гама, використана художником, є такою незвичною? Пропоную в цьому розібратися детальніше!

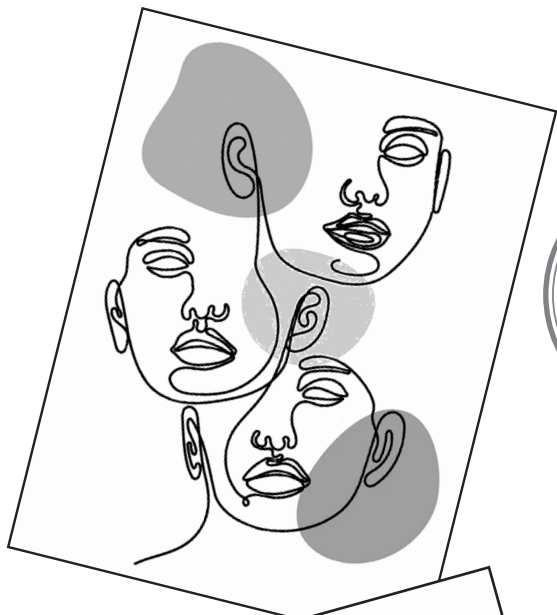
Дослідницька робота «Знаю — розповідаю» (Учні переходять за покликанням із QR-коду й аналізують зміст роботи Едварда Мунка «Крик» за планом (додаток на с. 31)).

<https://cutt.ly/4XEPPpL>

Анімований «Крик» Едварда Мунка в кліпі Pink Floyd (The Great Gig In The Sky)

- Про що ця картина?
- Що на ній зображено?
- Яке небо на полотні Мунка?
- Який настрій викликає пейзаж?
- Чи згодні ви з твердженням, що картина Едварда Мунка є мистецьким брендом?

Коментар учителя/учительки. На жаль, не так багато витворів мистецтва мають популярність у широкої глядацької аудиторії. Серед найвідоміших полотен у світі — «Крик», зображення якого час від часу з'являється в рекламі, анімації («Сімпсони»), у кіно («Один удома») й на телебаченні.

Відомо, що якимось, коли Мунк разом із друзями переходив міст, небо раптом сповнилось криваво-червоною барвою. Художник зупинився: йому здалося, що чує крик природи. Відтак істота, зображена на картині, не кричить, а затуляє вуха руками, рятуючись від шуму; на її обличчі застигла гримаса жаху, а з вуст ніби лунає відчайдушний, сповнений болю крик.

Проблемне запитання

— Що вас вразило більше: відчай людини чи «крик спотвореної природи»?

V. Основний етап

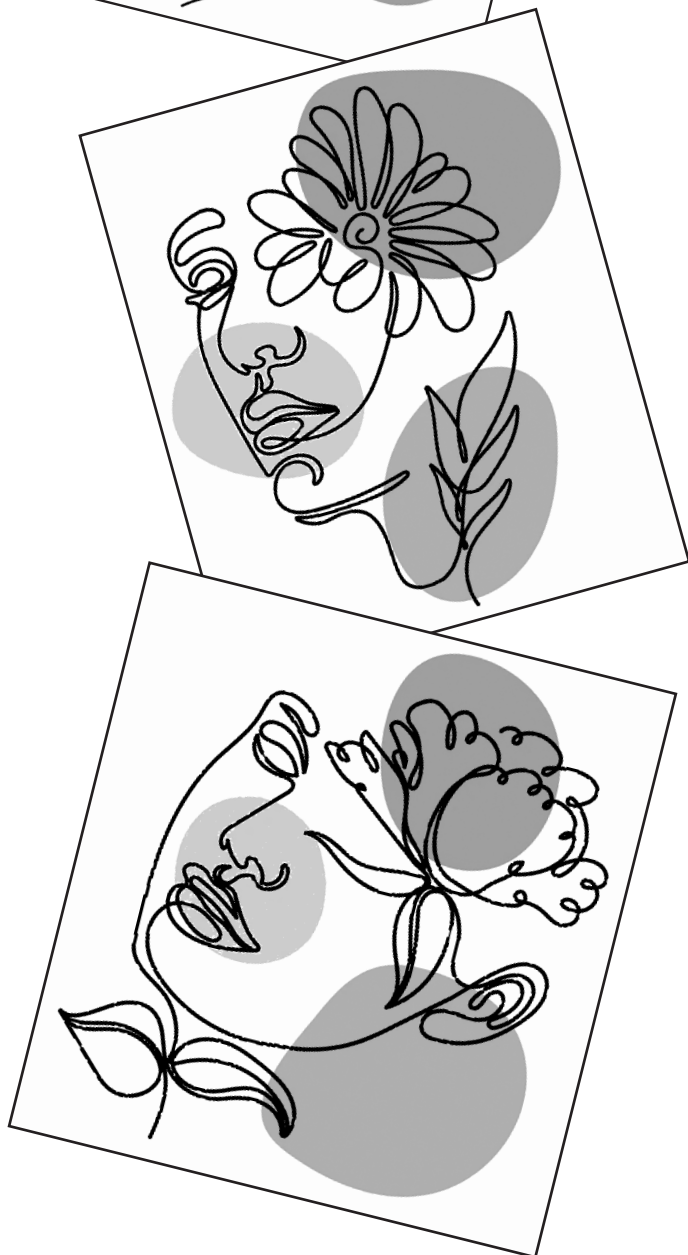
Термінологічна розминка

Що означає термін «експресіонізм»?

<https://cutt.ly/0XEhm63>

Простими словами про експресіонізм

Експресіонізм (із французької «вираження, виразність») — напрям європейського мистецтва епохи модернізму, що сформувався на початку XX століття в Німеччині й Австрії.

Ознаки експресіонізму:

- трагічне сприйняття та зображення дійсності;
- співчуття до принижених і знедолених;
- зображення тяжких душевних станів, пов'язаних із жахом і відчаєм.

Робота з інтелект-картою до теми «Експресіонізм» (схема на с. 30)

Завдання: проаналізувати кольористику картин; визначити їхню тематику.

(Учні сприймають твори образотворчого мистецтва — «Червона вежа в Галле» Ернста Кірхнера, «Празька вулиця» Отто Дікса,

«Великдень» Ернеста Кондратовича, «Сенекію» Пауля Клеє — та доповнюють ментальну карту потрібною інформацією).

Дослідницька робота «Порівнюю»

(Учні сприймають твори мистецтва — скульптури «Той, що співає», «Месник» Ернста Барлаха, скульптурний і живописний портрети Жанни Ебютерн Амедео Модільяні — й аналізують, порівнюють).

Орієнтовні запитання:

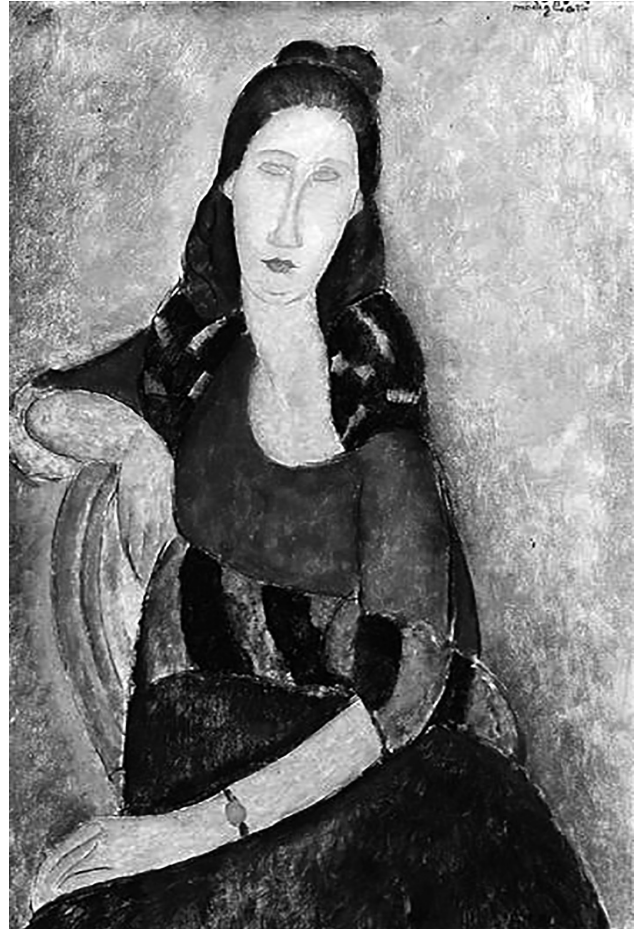
— Чи сподобались вам скульптури Барлаха? Чим?

— Яка вразила найбільше?

— Яка зі скульптур ближча за змістом, емоціями? Чому?

— Що можна дізнатися про характер Жанни Ебютерн, порівнявши її скульптурний і живописний портрети?

— Які художні засоби виразності підкреслюють експресію образів?

Зображення з: wikiart

Дослідницька робота «Сприймаю та порівнюю»

Коментар учителя/вчительки. До яскравих зразків музичного експресіонізму належить відома мелодрама Арнольда Шенберга «Місячний П'єро». Музичний метод композитора передбачав відмову від тональності, ладових тяжінь тощо. Так з'явилася атональна мелодія — музика, у якій панує дисонанс і водночас зростає роль тембру. У вокальному циклі на слова Альберта Жиро, написаному для жіночого голосу, Шенберг створює образи таємничих нічних видінь, кошмарів і жахів. Його герої — це маріонетки, що їх смикають за ниточки сили зла. Спробуймо почути й побачити незвичні поєднання музики й слова!

(Учні сприймають й аналізують твір музичного мистецтва, а саме «Місячний П'єро» Арнольда Шенберга).

Арнольд Шенберг «Місячний П'єро» (№ 5 «Вальс Шопена»)

<https://cutt.ly/hXEbTS9>

- Пригадайте характерні ознаки вальсу.
- Якого звучання набуває вальс у мелодрамі Арнольда Шенберга?

Постановка й обговорення проблемного питання

Учитель/вчителька. Сьогодні ми спробували розібратися в ситуації, що склалася на почат-

ку століття, а саме дослідити, як художники, скульптори, музиканти сублімують у творчість власні хвилювання, сумніви, протести, спричинені негативними змінами в суспільному житті. Тож чому, на вашу думку, тему уроку віддзеркалює антонімічна пара понять «прекрасне — потворне»?

(Учні дискутують).

VI. Практична робота

Вправа «Намалюй свої емоції»

(Учні працюють над власним етюдом, використовуючи кольорову гаму художників-експресіоністів).

Презентація робіт (за бажанням)

VII. Рефлексія

Метод «Незакінчене речення»

«У творчості художників-експресіоністів мене приваблює...».

«Я відчуваю/не відчуваю неприйняття до...».

VIII. Завершальний етап

Учитель/вчителька. Наприкінці хочу згадати думку Пабло Пікассо: справжні художники пишуть не те, що бачать, а те, що думають. Хай ваша творчість приносить радість і задоволення!

IX. Повідомлення домашнього завдання

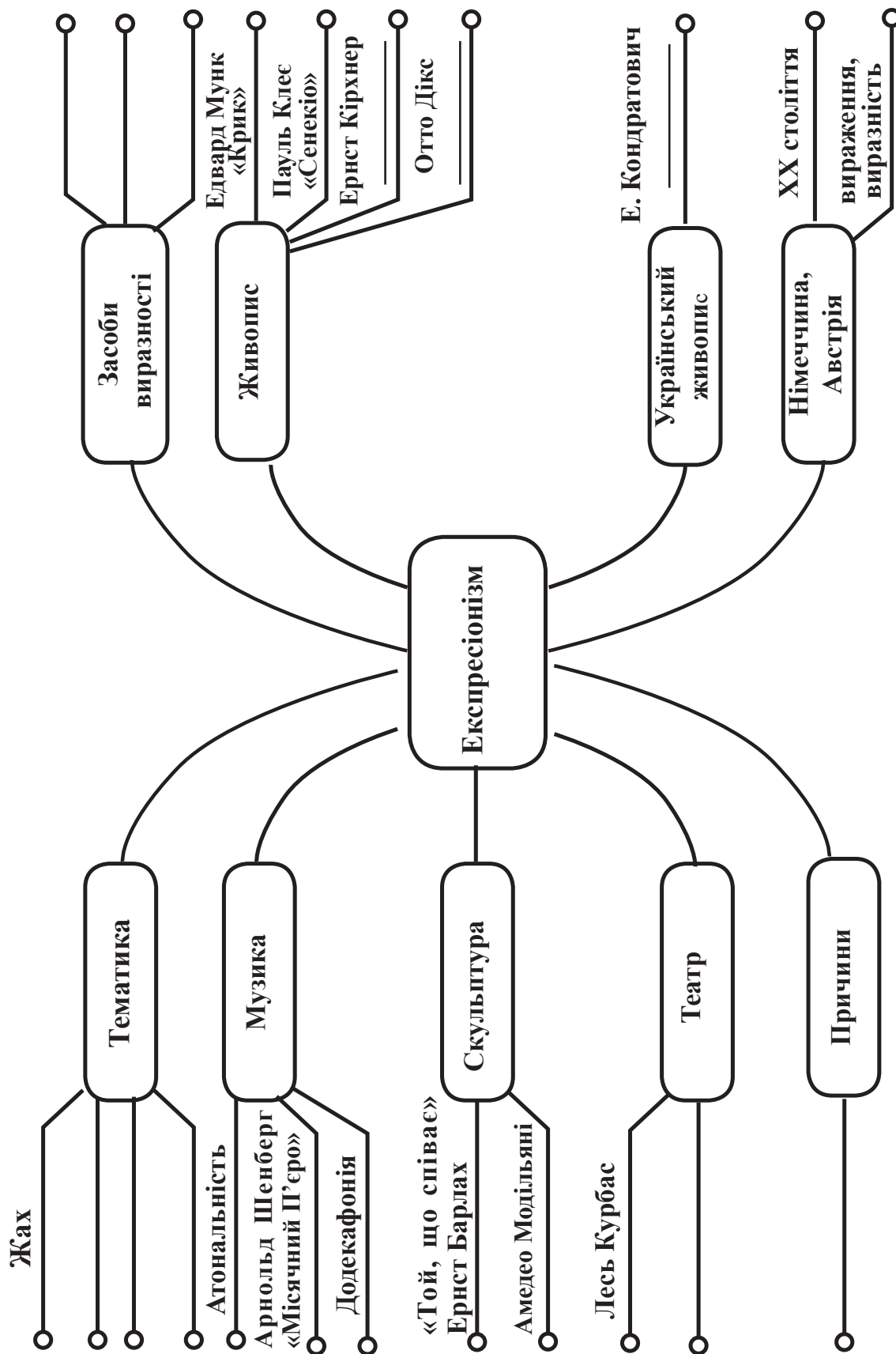
Скласти сенкан до поняття «експресіонізм», скориставшись матеріалами інтелект-карти.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

Масол Л. Мистецтво: підруч. для загальноосвіт. навч. закл. 9 кл. Київ: Освіта. С. 72—78.

Схема

Додаток

«Крик» Едвард Мунк

<https://cutt.ly/dK20qfz>

«Червона вежа в Галле»
Ернст Кірхнер

<https://cutt.ly/KK20u1S>

Живописні портрети
Жанни Ебютерн
художника
Амедео Модільяні

<https://cutt.ly/OK20zyf>

«Празька вулиця»
Отто Дікс

<https://cutt.ly/CK20r9D>

«Сенекіо»
Пауль Клеє

<https://cutt.ly/HK20dkv>

<https://cutt.ly/VK20vm8>

«Великдень»
Ернест Кондратович

<https://cutt.ly/pK20hAH>

<https://cutt.ly/yK20moa>

«Ігри для кмітливих» на уроці сольфеджіо

Конструктор уроку-гри в 6-му класі

Тетяна ГАВРИЛОВА, викладачка-методистка вищої категорії, завідувачка теоретичного відділу Бориспільської ДМШ ім. Л. Остапенко

Запропоновані методичні матеріали — орієнтовний план ігрового уроку й добірка тематичних вправ — є опорою для моделювання авторських занять і побудови системи вправ із огляду на матеріально-технічне забезпечення, кількість учнів, їхній вік тощо. Такі ігри доцільно інтегрувати в різні етапи уроку чи використовувати як домашні завдання.

Аудиторія

6-й клас.

Структура уроку

- I. Організаційний етап.
- II. Мотивація навчальної діяльності.
- III. Основний етап.
- IV. Підсумковий етап.
- V. Рефлексія.

Мета

Навчальна: забезпечення високого рівня знань — без перевантаження, з максимальним скороченням витрат часу на засвоєння навчального матеріалу.

Розвивальна: розвиток в учнях компетентності, комунікативних навичок, уміння співпрацювати, логічно, критично й образно мислити.

Виховна: навчання свідомо використовувати свої знання; формування естетичного смаку.

Матеріально-технічне забезпечення

Видрук карток; кольорові олівці, фломастери; нотний папір; музичний інструмент — фортепіано; дошка; матеріали для жеребкування (жетони чи номерки).

ПЕРЕБІГ ЗАНЯТТЯ

I. Організаційний етап

(Організація освітнього простору: для створення творчої атмосфери перед уроком учнівські парти розташовують у вигляді двох осередків; об'єднання учнівства в групи й вибір осередків можна здійснювати через жеребкування — за допомогою жетонів, номерків чи будь-яким іншим способом на розсуд учителя).

II. Мотивація навчальної діяльності

Вступне слово викладача/викладачки. Добрий день, діти! Вітаю! Пропоную вам сьогодні провести урок-гру, що допоможе закріпити теми,

присвячені інтервалам й акордам. Готові розпочати?

III. Основний етап

(Після жеребкування діти об'єднуються у дві команди й займають свої місця за столами. Члени команди вибирають їй назву).

Ігрова діяльність

Гра 1. «Визнач акорд — знайди інтервали» (додаток 1 на с. 34—35)

Гра 2. «З'єднай інтервали» (додаток 2 на с. 36—38)

Гра 3. «Скільки всього» (додаток 3 на с. 39—41)

Гра 4. «Знайди зайвий інтервал» (додаток 4 на с. 42—43)

Гра 5. «Знайди зайвий акорд» (додаток 5 на с. 44—45)

Гра 6. «Протилежності» (додаток 6 на с. 46—48)

Гра 7. «Допоможи гному швидше добігти додому» (додаток 7 на с. 49—50)

IV. Підсумковий етап

(Викладач підсумовує бали й називає переможця; також можна визначити найкращих гравців).

V. Рефлексія

(Учні обмінюються думками й враженнями від уроку-гри).

Додаток 1

ГРА 1. «ВИЗНАЧ АКОРД — ЗНАЙДИ ІНТЕРВАЛИ»

Мета гри: відпрацювати чітке розуміння інтервальної структури акордів; сформувати вміння уявляти звучання акордів внутрішнім слухом.

Інструкція

В основі гри — таблиці з картками. Таблиця 1 складається із 6 карток, на яких розміщено акорди тризвуків і їх обернення. Таблиця 2 містить домінантсептакорд з оберненням, малий ввідний, малий мінорний септакорд.

Грати можна за двома варіантами.

Перший варіант гри

Індивідуальна гра: кожен учень самостійно виконує завдання на шести картках (виписує відповідь у зошит; грає мелодію на фортепіано; співає).

Другий варіант гри

Командна гра: команди отримують картки із завданнями, над якими учасники працюють разом; кожна команда визначає гравців, які будуть співати й грати на фортепіано. Переможе команда, яка швидше занотує в зошит правильні відповіді, заспіває та заграє їх на фортепіано.

Методичний коментар

Якщо під час виконання цієї вправи в учасників виникають труднощі, учитель/вчителька пропонує перерозподілити між собою завдання. У такий спосіб буде зараховано командний результат, а не індивідуальний.

Закінчення

1

2

3

4

5

6

Зображення з: freepik.com, архів автора

ГРА 2. «З'ЄДНАЙ ІНТЕРВАЛИ»

Інструкція

Грати можна за двома варіантами.

Поєднати запропоновані інтервали в акорди й дібрати інші інтервали, щоб утворилися нові акорди.

На основі отриманих акордів зімпровізувати «музичні моменти» за тематикою малюнків.

Можна запропонувати музичну імпровізацію на тематичні малюнки як домашнє завдання. Після виконання завдання діти можуть також розфарбувати малюнки.

Продовження

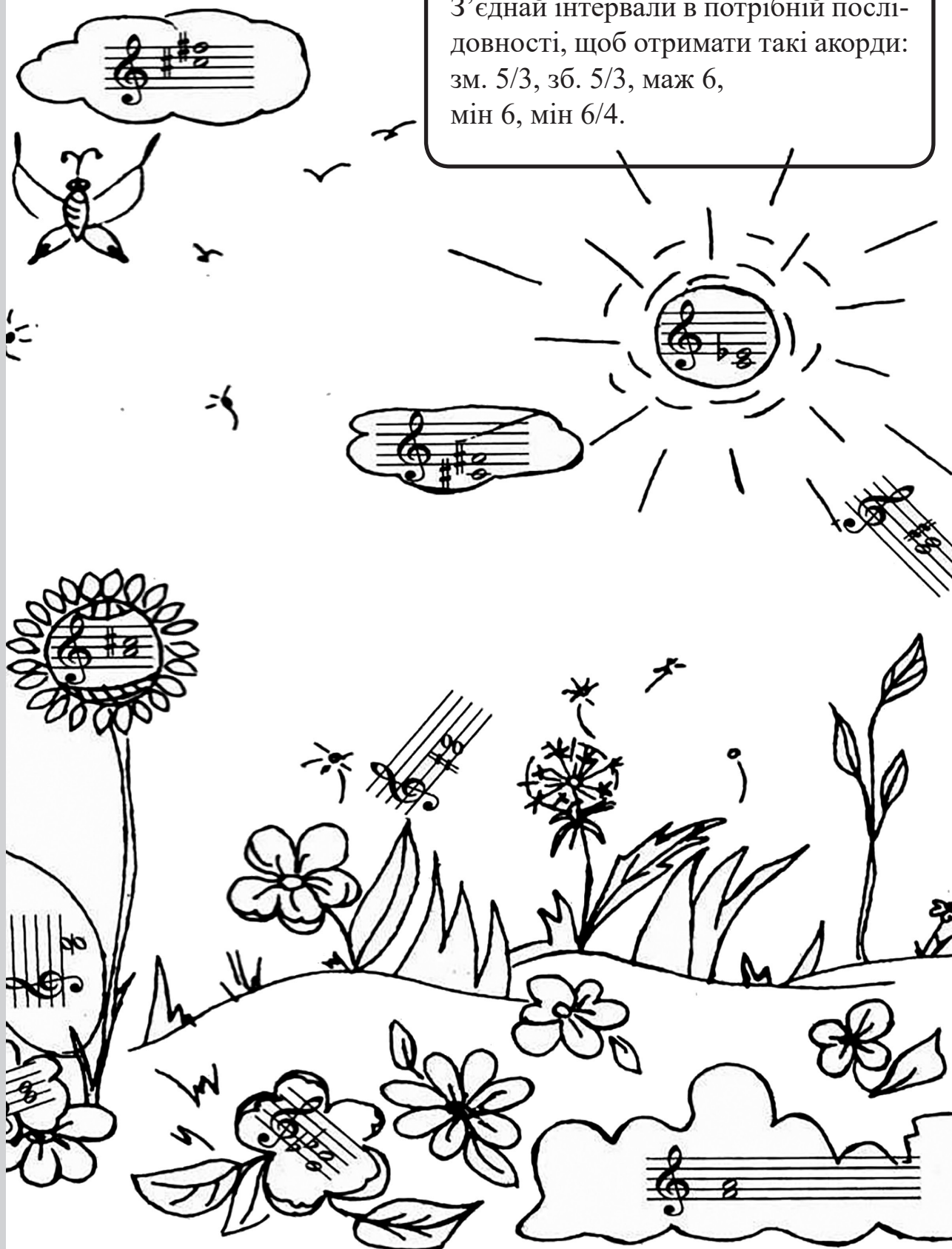
З'єднай інтервали в потрібній послідовності, щоб отримати такі акорди:
маж 5/3, маж 6, маж 6/4,
мін 5/3, мін 6, мін 6/4.

Закінчення

З'єднай інтервали в потрібній послідовності, щоб отримати такі акорди:
зм. 5/3, зб. 5/3, маж 6,
мін 6, мін 6/4.

Зображення з "архіву автора"

Додаток 3

ГРА 3. «СКІЛЬКИ ВСЬОГО»

Мета гри: розвивати внутрішній слух й увагу в процесі освоєння інтервалів.

Інструкція

В основі гри — 16 таблиць із різними інтервалами.

Грати можна за двома варіантами.

Перший варіант гри

Індивідуальна гра: кожен учень отримує одну або кілька таблиць, за якими підраховує кількість заданого інтервалу й записує результат у зошит. Наприклад: таблиця 2 — 12 малих секунд.

Другий варіант гри

Командна гра: команда А отримує довільну кількість таблиць, у яких знаходить потрібні інтервали й записує їх у зошити; команда Б має проспівати ці інтервали; після виконання команди міняються завданнями. Перемагає команда, учасники якої краще виконують поставлені завдання.

Методичний коментар

Викладач/викладачка може запропонувати зафарбувати потрібні картки інтервалів, заграти інтервали на фортепіано або заспівати. Гру доцільно використати як домашнє завдання.

Продовження

Скільки всього м.2

Закінчення

Скільки всього 36.4

Додаток 4

ГРА 4. «ЗНАЙДИ ЗАЙВИЙ ІНТЕРВАЛ»

Мета гри: закріпити знання інтервалів.

Інструкція

В основі гри — 36 карток. Кожна картка має один «зайвий» інтервал.

Наприклад: на картці 2 — це м. 2 в ряді великих секунд; на картці 5 — ч. 4 серед секунд і терцій.

Грати можна за двома варіантами.

Перший варіант гри

Індивідуальна гра: кожен учень отримує декілька карток і називає (співає, грає) «зайві» інтервали.

Другий варіант гри

Командна гра: дві команди отримують однакову кількість карток; перемагає команда, учасники якої швидше знайдуть усі «зайві» інтервали.

Методичний коментар

Завдання виконують різними способами, наприклад, «зайвий» інтеграл можна:

- заспівати;
- заграти;
- зафарбувати.

Закінчення

19

20

21

22

23

24

ГРА 5. «ЗНАЙДИ ЗАЙВИЙ АКОРД»

Мета гри: закріпити знання інтервалів.

Інструкція

В основі гри — 24 картки. Кожна картка має один «зайвий» акорд.

Ця гра аналогічна до гри «Знайди зайвий інтервал», тож можна об'єднати картки цих двох ігор.

Методичний коментар

Можна ускладнити умови гри, запропонувавши учням заспівати «зайвий» акорд у три або чотири голоси.

Закінчення

The image shows a large sheet of music paper with a grid of 12 numbered boxes (7-12) containing musical notation. The background is decorated with school-related icons like books, pencils, and apples. A pair of scissors icon is on the left side.

ГРА 6. «ПРОТИЛЕЖНОСТІ»

Мета гри: формувати вміння аналізувати, співати запропоновані співзвуччя; розвивати слухові уявлення в засвоєнні акордів.

Інструкція

В основі гри — 2 таблиці (кола).

Таблиця 1 містить тризвуки та їхнє обернення. Щоб виконати завдання, треба зіставити великий (мажорний) акорд малому (мінорному) акорду, збільшений — зменшеному й навпаки. Для цього одне коло накладають на інше й повертають, шукаючи протилежні акорди.

У таблиці 2 наведено ряди інтервалів. Завдання виконують аналогічно до завдання з таблицею 1. Грати можна за двома варіантами.

Перший варіант гри

Індивідуальна гра: кожен учень отримує 2 таблиці, на полях яких записує утворені співзвуччя.

Другий варіант гри

Командна гра: учасники шукають співзвуччя, а потім виписують їх у зошит, грають чи співають.

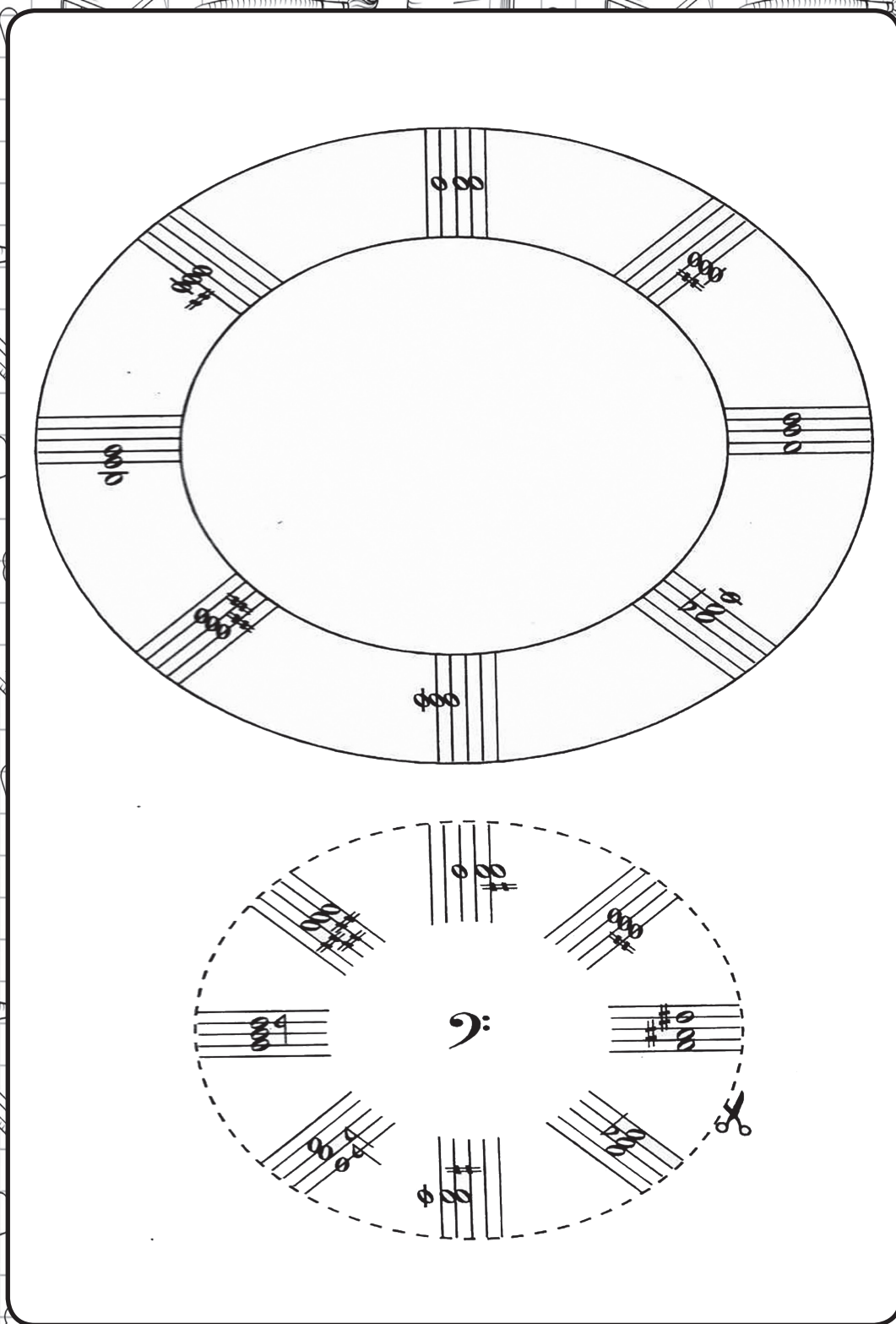
Методичний коментар

Команди можуть працювати як із різними, так і з однаковими таблицями.

Інструктуючи учнів, викладач має назвати протилежні акорди, які треба поєднати (мажорний тризвук — мінорний тризвук, збільшений тризвук — зменшений тризвук); продемонструвати, як накладати одне коло на інше й крутити, шукаючи так протилежності.

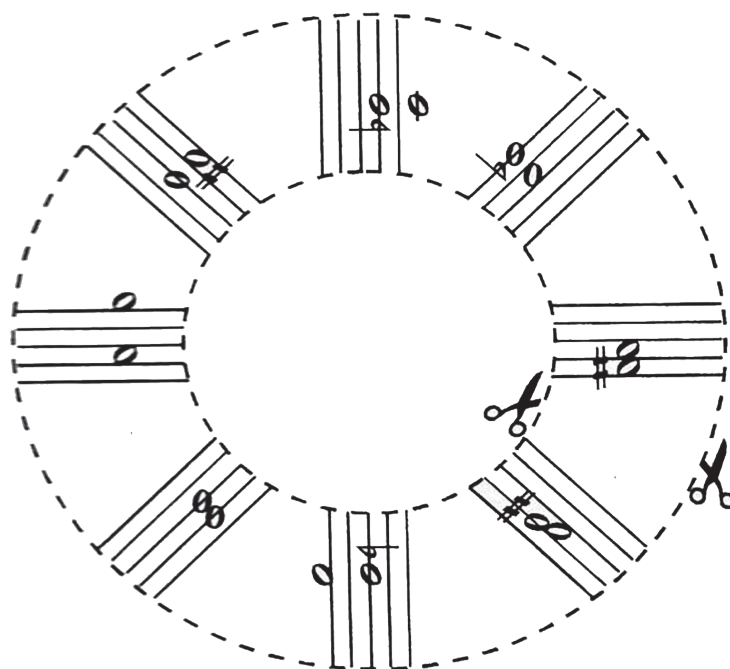
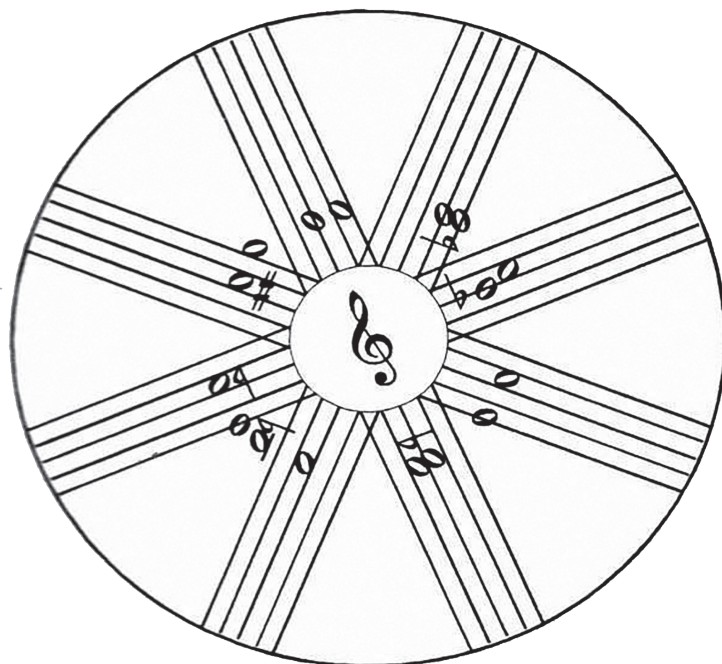

Продовження

Закінчення

Додаток 7

ГРА 7. «ДОПОМОЖИ ГНОМУ ШВИДШЕ ДОБІГТИ ДОДОМУ»

Мета гри: розвивати гармонічний слух; закріпити тему «Інтервали».

Інструкція

В основі гри — 16 карток. На кожній картці рух гнома визначає певний інтервал (із варіантами).

Грати можна за двома варіантами.

Перший варіант гри

Індивідуальна гра: усі діти отримують картки, на яких олівцями «прокладають» маршрут гнома до будиночка. Перемагає учень/учениця, що знайде найкоротший шлях, тобто зробить меншу кількість ходів.

Другий варіант гри

Командна гра відбувається за тими самими правилами, але над завданням працюють усі члени команди.

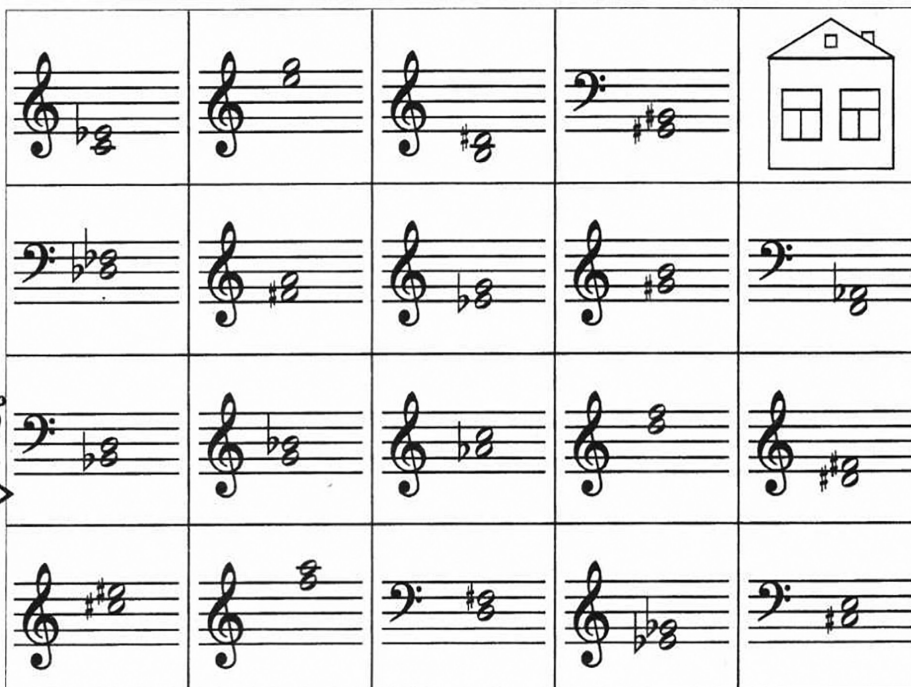
Методичний коментар

Як варіант виконання вправи, викладач/викладачка може запропонувати заграти на фортепіано рух гнома або заспівати. Головне в грі — швидкість роботи й кількість ходів. Гру доцільно використати і як домашнє завдання.

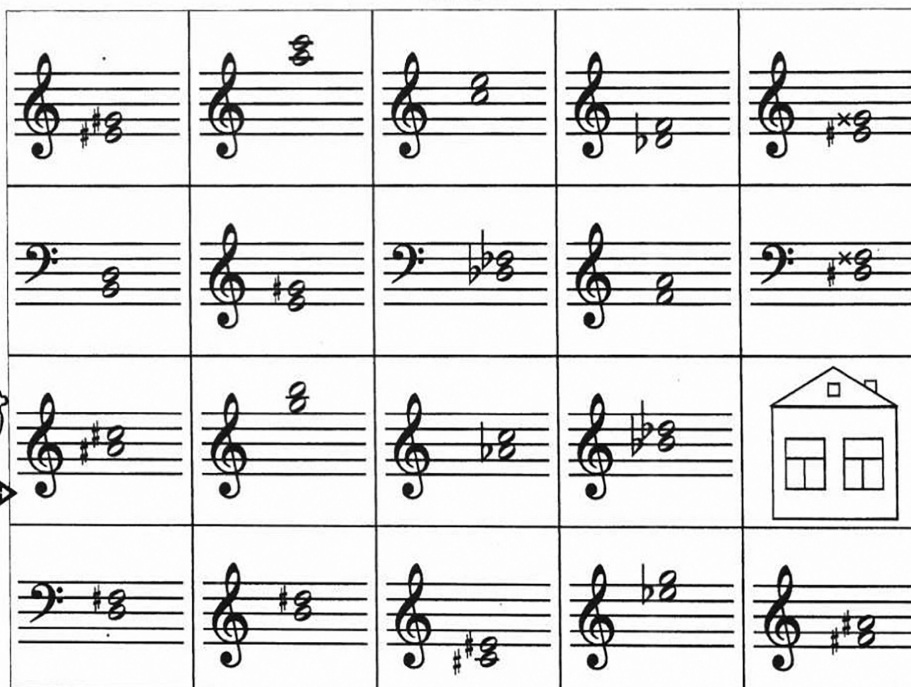

Закінчення

Допоможи гному швидше добігти додому, якщо він біжить
по м.3

Вивчення народних пісень із молодшими дітьми: методичні поради

За матеріалами навчально-методичного посібника
«Українська пісня — автентичний скарб музичної
педагогіки»

Тетяна ОСИПОВА, заступниця директора з НВР Бахмутського педагогічного фахового
коледжу;

Олена БАБІЙ, викладачка Бахмутського педагогічного фахового коледжу

*Розучування пісні в класі — це
захопливий процес, що допомагає
осягнути музичні образи
й опанувати вокально-хоровими
(співочими) й виконавськими
навичками, а також сприяє
розвитку музикальних здібностей
і художньо-образного мислення
дітей.*

Домагаючись виразного виконання пісні, учи-
тель/учителька музичного мистецтва сприяє
вихованню естетичних почуттів, смаків і суд-
жень, виховує емоційну чутливість, здатність
до глибокого естетичного переживання змі-
сту твору. Розвиток слуху, музичної пам'яті,
а також координації між слухом і голосом
повною мірою сприяє загальному музичному
розвитку й становленню повноцінної творчої
особистості (додаток на с. 54).

Вибір методу залежить від віку дітей і роз-
витку їхніх музикальних здібностей, склад-
ності матеріалу, виконавських умінь і навичок
учнів, мети уроку.

- У молодших класах доцільно використо-
вувати графічний запис як відбиття руху ме-
лодії різноманітними позначками, відповідно
до змісту пісні (краплинки, сніжинки, лис-
точки, грибочки тощо) на нотному стані або
без нього.

- Складність підготовки наочності (графіч-
ного чи нотного запису) залежить насамперед
від того, як учитель/учителька музичного мис-
тецтва організує цей процес.

Учитель/учителька:

Усе від нього навкруги
Набираються снаги.
Тільки ранок настає
Зазирає у віконце,
Всім тепло й життя дає
Променисте ... (сонце).

- Важливим складником є технічні засоби навчання (ТЗН): мультимедійні презентації, відеоматеріали, комп'ютерні музичні ігри тощо.
- Цінність ознайомлення з нотами полягає в розвитку музично-слухових уявлень школярів. Слід пам'ятати, що виховання інтересу й любові до музики й формування музичного смаку є важливішим за вміння безпомилково читати й записувати мелодію.
- Для активізації уваги й ладотонального слуху учнів молодших класів доцільно використовувати мелодії дитячих українських народних пісень чи забавлянок, дібрані відповідно до змісту пісні, яку розучують. Поспівки допомагають учням визначати напрямок мелодії, розрізняти на слух довгі й короткі музичні звуки тощо. Народні мелодії часто будуються на одному-двох повторюваних звуках, тому їх зручно використовувати в роботі над унісоном, ритмічним малюнком, дикцією (вимовою приголосних) тощо.

Учитель/учителька. Діти, подивіться у віконечко! Що ви там бачите? (Увага на зміни в природі).
— Якої пори року найбільше стосується образ із загадки?

(Відповіді дітей звучать на фоні веснянки «Прийди, весно красна»).

https://youtu.be/8J_uM-m5HeY

Учитель/учителька. Мабуть, найбільше щастя для всієї природи — це сонячні дні й радість, яку вони несуть! Усе на Землі любить сонечко, бо воно — джерело світла, тепла й життя.

А сьогодні на уроці буде по-особливому тепло й привітно, адже про сонце й весну розповідатиме музика.

— Діти, чи звернули ви увагу на пісню, яка звучала?

— Як вона називається?

— Що таке веснянки? (Це пісні, з якими люди зустрічали весну — гаївки, гаїлки, ягільки тощо).

(Учитель/учителька говорить текст, а учні його озвучують, наслідуючи різні звуки весняної природи).

Сучасні підручники НУШ «Мистецтво» (О. Лобової, Л. Масол й інших) для молодших класів містять багато цікавих, гарно проілюстрованих, доступних для сприймання поспівок, розроблених на основі українських народних пісень.

Матеріали зі збірки «Українські народні співаночки» (упорядник Т. Ковальчук) допоможуть учням молодшого шкільного віку послідовно засвоїти ступені мажорного й мінорного звукорядів на основі релятиву, розвинути музикальний слух, вокально-хорові навички й уміння читати ноти на основі українського народного мелосу.

Пригріло весняне сонце. *(Усі підіймають руки вгору, ніби вітаючи сонце; кожен учень/учениця виконує свій звук у фальцетному регістрі, слухаючи звучний кластер; діти співають не дуже голосно).*

З пагорба побіг веселий струмочок. *(Бовтають язиком, зображуючи булькіт струмочка).*

До країв наповнив велику глибоку калюжу. *(Діти на глісандо опускаються голосом у нижній регістр).*

Перелився через край... *(Декілька дітей за знаком педагога на фоні «булькиту» інших роблять голосом «хвилю» униз).*

І побіг далі! *(Половина дітей «булькає» на фоні звучного сонця — кластер).*

Вибралися з-під кори жучки («жжжж-жжжж» — у низькому регістрі) й комахки («ззз-ззз» —

у вищому регістрі), розправили свої крильця («криш» — із інтонацією, що підвищується) та полетіли хто куди («тр-тр-тр» — пошепки на різній висоті).

Раптом під купою хмизу щось зашаруділо... («Шур-шур, шур-шур»).

І виліз їжачок! *(Діти сопуть носами, енергійно втягуючи й видуючи повітря).*

Ожив під теплим весняним сонцем і мурашник! *(Кожен співає на стакато «гострі», «веселі» звуки в різних регістрах).*

Ліс наповнився пташиними голосами!.. *(Діти одночасно імітують пташині голоси).*

От і прийшла весна... *(Кожна дитина бере «свій» звук, як на початку вправи).*

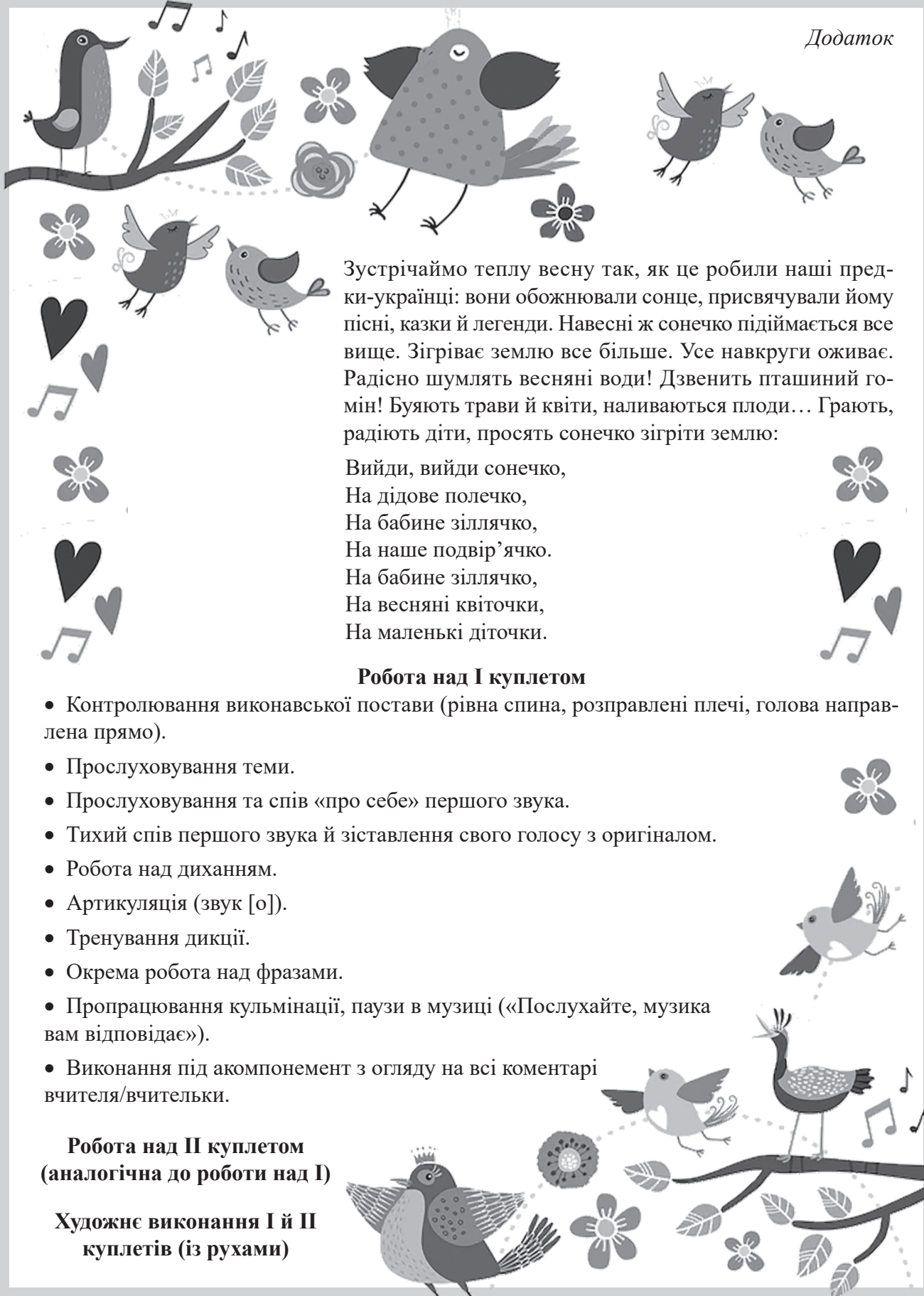
Методи розучування пісні:

- репродуктивний («на слух», наочно-слуховий, практичний);
- метод показу (наочно-слуховий, наочно-зоровий, практичний);
- евристичний;
- фонетичний;
- метод використання нотного запису (графічний).

Додаток

Зустрічаймо теплу весну так, як це робили наші предки-українці: вони обожнювали сонце, присвячували йому пісні, казки й легенди. Навесні ж сонечко підіймається все вище. Зігріває землю все більше. Усе навкруги оживає. Радісно шумлять весняні води! Дзвенить пташиний гомін! Буяють трави й квіти, наливаються плоди... Грають, радіють діти, просять сонечко зігріти землю:

Вийди, вийди сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко.
На бабине зіллячко,
На весняні квіточки,
На маленькі діточки.

Робота над I куплетом

- Контролювання виконавської постави (рівна спина, розправлені плечі, голова направлена прямо).
- Прослуховування теми.
- Прослуховування та спів «про себе» першого звука.
- Тихий спів першого звука й зіставлення свого голосу з оригіналом.
- Робота над диханням.
- Артикуляція (звук [о]).
- Тренування дикції.
- Окрема робота над фразами.
- Пропрацювання кульмінації, паузи в музиці («Послухайте, музика вам відповідає»).
- Виконання під акомпонемент з огляду на всі коментарі вчителя/вчительки.

Робота над II куплетом (аналогічна до роботи над I)

Художнє виконання I й II куплетів (із рухами)

Виконання творчого завдання «Тематичний екслібрис»

Науково-методичні рекомендації

Любов ІЛЬНИЦЬКА, Національна академія педагогічних наук України м. Київ

Розробка науково-методичних рекомендацій є необхідною частиною загальної навчально-виховної роботи, що додатково передбачає індивідуальну підготовку студентів мистецького напрямку фахового спрямування «Дизайн» до участі у творчих проєктах.

2020 року на базі кафедри графічних мистецтв Національної Академії образотворчого мистецтва й архітектури проходила виставка-конкурс студентських робіт — «Новорічний екслібрис». Експозиційний проєкт передбачав виконання різнопланових графічних робіт за встановленою тематикою: самостійний пошук образно-лаконічної подачі новорічно-святкового змісту за принципами композиційної побудови книжкового екслібриса.

Ця науково-методична розробка має стати необхідним керівництвом щодо впровадження в освітній процес завдань, пов'язаних не тільки з традиційними жанрово-академічними постановками, а й із творчими винаходами фахового контексту.

Унікальність додаткових творчих завдань для студентів спеціалізованої мистецької підготовки вищої школи полягає у відкритті чіткого прагнення до «художнього зосередження» над поставленою метою. Насамперед ідеться про спроби самобутньо досягнути зміст тематичного напрямку в межах технічних прийомів, навички використання яких були сформовані протягом семестру. Зі свого боку цей підхід налаштовує креативний світ юнацької аудиторії на індивідуальне відтворення спеціалізованої теми особливими прийомами книжкової графіки. Також у дослідженні сфокусовано подається «практичний наратив» розкриття креативних здібностей студентів, які отримують бакалаврський рівень вищої освіти.

- Призначення науково-методичних рекомендацій полягає в доцільності засадничих підходів до виконання творчого завдання «тематичний екслібрис». Сформовані авторські інструкційні методичні рівні були використані під час запланованої участі студентів першого року навчання спеціальності: 5.02020701 «Дизайн» у виставці студентських робіт «Новорічний екслібрис» (2019—2020).
- Практична цінність цього дослідження передбачена підготовкою до перевірки студентських робіт у межах чіткого терміну виконання та подання на зазначений академічний виставковий захід.
- Опрацювання педагогічного досвіду викладання мистецьких дисциплін зі зверненням до виставкової діяльності дає змогу у формі методичних вказівок і рекомендацій досягти вдалого педагогічного результату, а саме успішного розкриття творчих умінь студентської аудиторії.

У ракурсі запропонованих методичних рекомендацій площина наведеного завдання розкривається у двох взаємопов'язаних групах наукових джерел: у художньо-професійних методичних вказівках, авторами яких є Іван Кириченко й Володимир Черватюк і колектив авторів методичного посібника «Художня графіка» для студентів вищої школи за напрямом підготовки «Мистецтво». Також варто звернути увагу й на додаткову мистецьку літературу унікального призначення, де по-особливому каталогізовано важливий художній зміст книжкового екслібриса.

Щодо педагогічної технології входження в техніку глибокого друку заслужений художник України **Іван Кириченко** зауважує: «Виконувані завдання, засвоєний програмний матеріал мають забезпечувати втілення творчих робіт в офорті, що використовуватимуться в розробці реального проєкту».

Складність підготовки до виставкової події полягає в безпосередній самостійній роботі студентів над виконанням конкурсних вимог рівня вищого ніж загальнонавчальні. Це означає, що методична робота має розширити межі усталених стандартів, але йти за планом розвитку найкращих мистецьких традицій вищої освіти.

Володимир Черватюк, автор розробки методичних рекомендацій із пленерного живопису стверджує, що «*спираючись на базове підґрунтя тієї освіти, яке було закладене в Українській академії мистецтва ще в 20-ті рр. минулого століття, утворилась певна система формування мислення творчої молоді з новими мистецькими пошуками, що втілюються в цікаві художні твори й гідно представлені як у НАОМА, так і на різноманітних мистецьких виставках*».

Наукові винайдення до організації методичної роботи полягають у тому, щоб розробити

Стратегічна мета:

- перевірити рівень самостійного опрацювання завдань і вміння застосовувати первинний професійний інструментарій;
- розвинути навички використання технологічних прийомів базових креативно-дизайнерських принципів роботи;
- здійснити входження в тематичний напрям усвідомленого й зосередженого відтворення власного творчого задуму графічними засобами художньо-естетичної виразності.

актуалізовану платформу педагогічних дій зі встановленими етапами поступового практичного виконання на підставі параметрів конкретизованого ситуативного завдання. Сьогодні потреба в підготовці запропонованого методичного матеріалу полягає в тому, щоб якісно закріпити й поглибити теоретичні знання, здобуті студентами в процесі фахового навчання під час опанування дисциплін, дотичних до затвердженого кола предметів I семестру бакалаврського рівня вищої освіти за напрямом підготовки «Дизайн».

За визначенням **Петра Нестеренка**, «екслібрис — це самодостатній мистецький твір, здатний рівнозначно з іншими жанрами графіки реагувати на запити й реалії життя, на інтелектуальну специфіку часу».

Підготовка студентів до участі в мистецькому виставковому проєкті «Новорічний екслібрис» передбачає систематизовану поетапну роботу.

Етапи творчої роботи — взаємопов'язані й методично зафіксовані в сприятливих структурних положеннях із передбаченим дотриманням фахового призначення для цілеспрямованого виконання поставлених загальних вимог (схема 1 на с. 58).

Структурно представлена методична розробка складається з декількох характерних для творчої роботи рівнів (схема 2 на с. 59; додаток на с. 61—63).

Підсумовуючи, варто зазначити, що представлену методичну розробку доповнює науковий супровід обґрунтування саме того шляху, який дає змогу розкрити можливості підготовки студентів, зокрема завдяки авторській поняттєвій експлікації важливого естетично-виховного засобу — «художнього зосередження». Унаслідок виставково-експозиційної діяльності в тематичній стилістиці «Новорічного екслібриса» досягаємо поставленої мети: оприлюднити креативний потенціал талановитої молоді в межах специфіки додаткового до основної програми завдання через створення власного книжкового знака.

Умовність, однак чіткість, образної фіксації зображення забезпечує варіативний пошук на етапі етюдного опрацювання. Вдалу креативну ідею оформлює виразність лінійно-контурного позначення головного абрису майбутнього екслібриса. Зрештою з'являється узагальнений образ ялинки, технічно відтворений художніми засобами чорно-білої графіки.

Схема 1

**МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЛЯ ВИКОНАННЯ ЕКСЛІБРИСНОГО
ЗИМОВО-СВЯТКОВОГО СЮЖЕТУ**

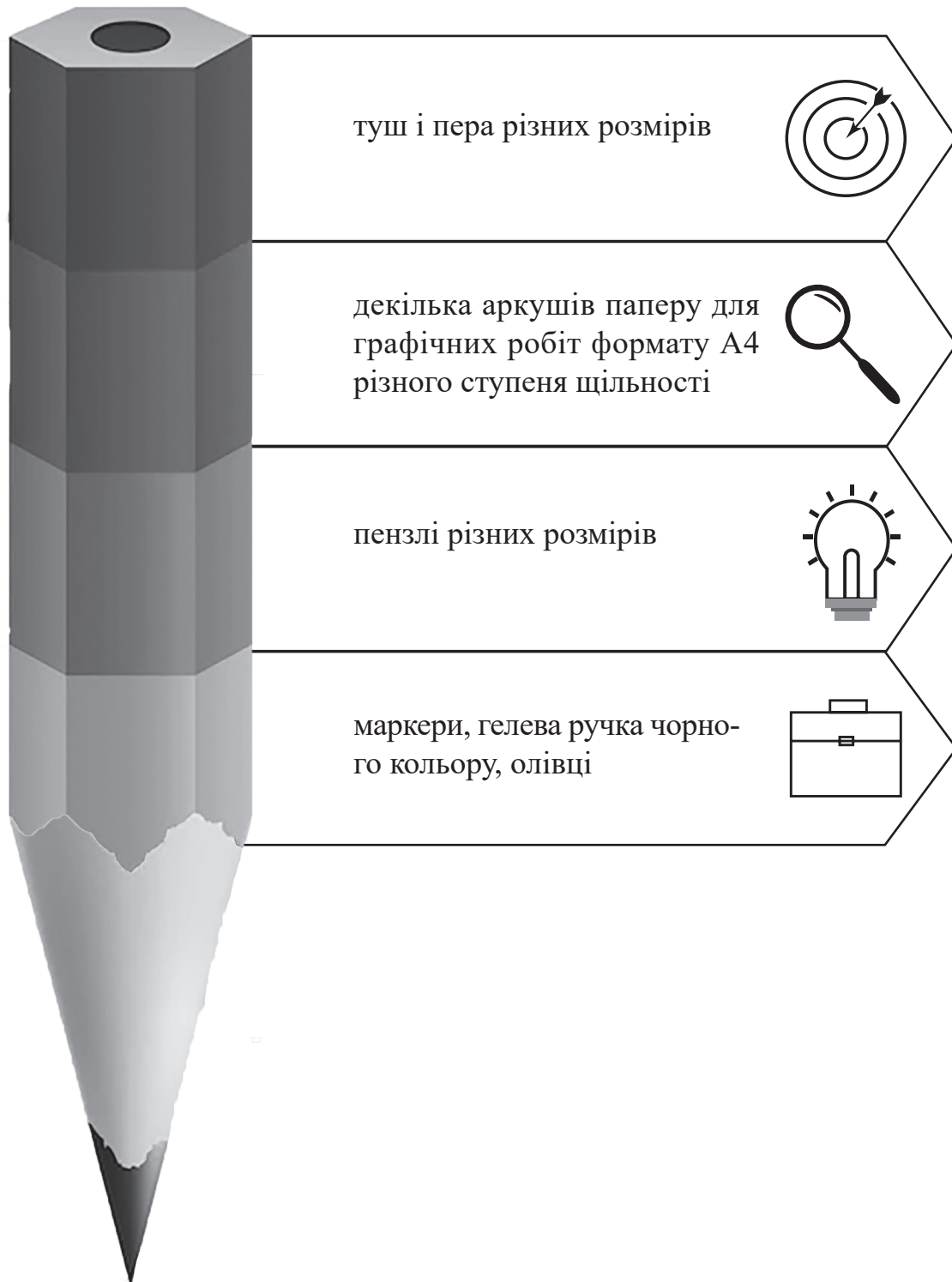

Схема 2

РІВНІ ТВОРЧОЇ РОБОТИ

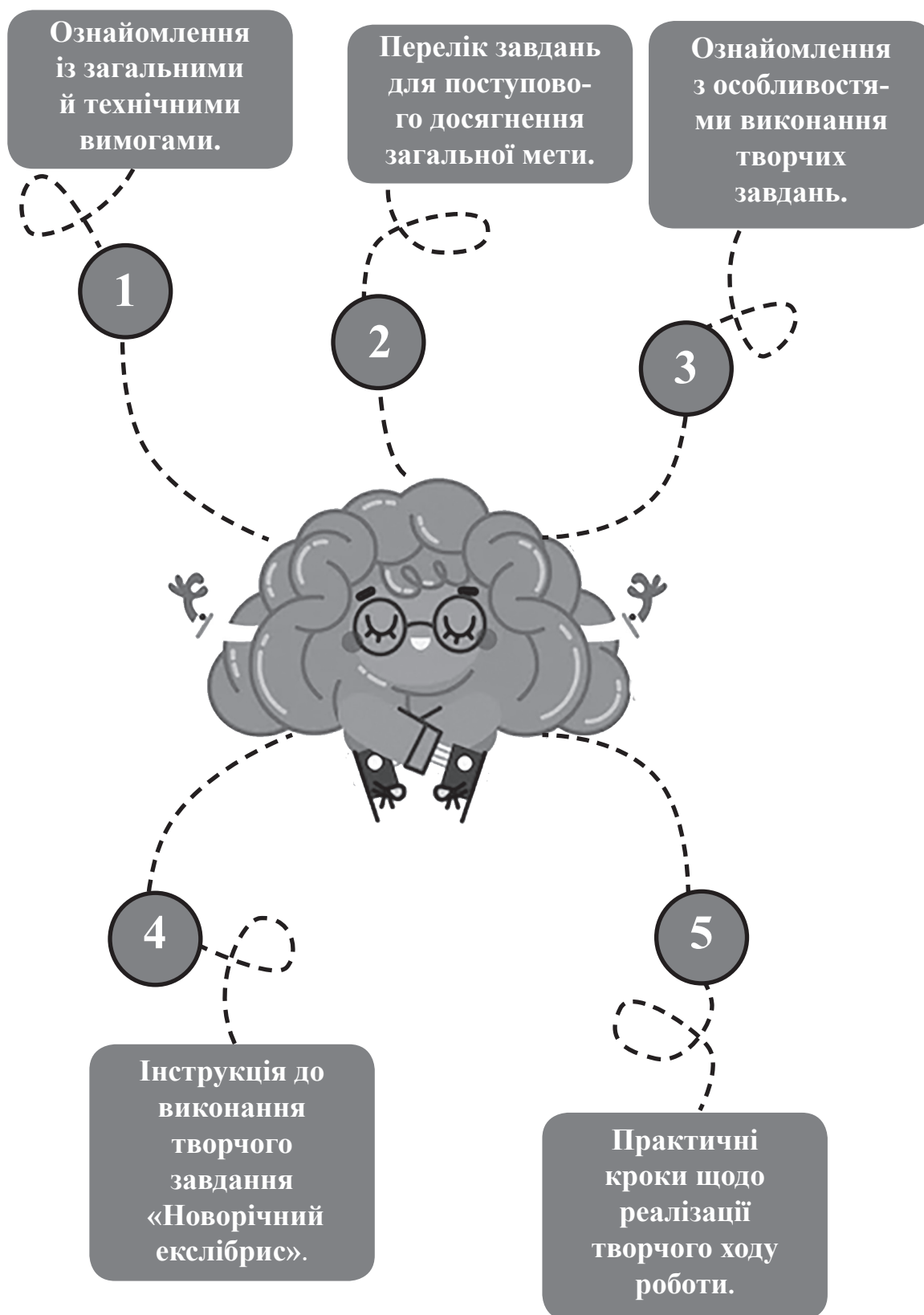

Схема 3

АЛГОРИТМ САМОСТІЙНОЇ ТВОРЧОЇ РОБОТИ

Додаток

ЕТАПИ ТВОРЧОЇ РОБОТИ НАД ЕКСЛІБРИСОМ

Ознайомлення із загальними й технічними вимогами

Відповідно до затверджених положень щодо проведення виставки «Новорічний екслібрис», студенти виконують творчі роботи на окремих аркушах паперу формату А4. Техніка виконання завдання обумовлена стилістичною своєрідністю та художньою традицією, успадкованою сучасним українським екслібрисом. Тож щоб опанувати певні жанрові особливості книжкової графіки, варто оглянути зразки, наведені в наочному матеріалі.

На ескізному етапі роботи студентам першого року навчання автори рекомендацій пропонують використовувати матеріали, дотичні до цілої низки графічних технік, а саме: маркери, олівці різного типу, акварельні фарби. Проте для остаточного варіанту екслібрисного завдання (на завершальному етапі роботи) доречно використовувати туш, чорнило, перо. Відтак, обираючи доцільний графічно-зображувальний засіб, варто враховувати, що «сьогодні палітра графічних технік має величезний діапазон, що розширює можливості технічних і художніх прийомів зображення».

Перелік завдань для поступового досягнення загальної мети

Оскільки учасники працюють над завданням у додатковий (не передбачений затвердженим навчальним планом) час, стадії підготовки студентів першого року навчання до фінального виставкового етапу має проходити на рівні погодження послідовного ескізного опрацювання самостійно обраної сюжетності й затвердження обраного варіанту виконання «Тематичного екслібриса» за напрямом «Новорічного мотиву» у межах консультативної форми роботи, де у вимірі інформаційно-дорадчої співбесіди роз'яснюється поступовий хід проведення самостійної творчої роботи (інфографіка 3).

Ознайомлення з особливостями виконання творчих завдань

Зі студентами проводять методично-роз'яснювальну роботу в дидактико-інформативній формі, яка висвітлює алгоритм виконання поставлених завдань. Зокрема, під час вступної бесіди викладач/викладачка пояснює специфіку екслібриса як особливого книжкового знаку, демонструючи яскраві зразки цього художнього напрямку. Також під час консультацій аналізують важливі в контексті тематики конкурсу святкові елементи й атрибути Нового року й Різдва.

Зазначена настановча (пропедевтична) робота покликана забезпечити потрібну глибину креативної винахідливості, що має на меті сприяння «художній зосередженості». Педагогічний досвід роботи із творчою молоддю та аналіз низки помилок, що створюють перешкоди під час виконання художніх завдань, дають змогу зробити наступний висновок. У методичних розробках треба враховувати елементи ознайомлення з предметним світом унікального мистецького явища, наприклад екслібриса, оскільки така робота сприяє інформаційному входженню студентів у простір заявленої жанрової та тематичної специфіки.

Окремо варто наголосити, що під час визначення важливих площинних акцентів екслібрисного малюнка, особливої уваги потребує творчий доробок провідних українських майстрів малих форм графіки.

Продовження

Після деталізованого порівняння найвищих зразків художньої графіки варто визначити пріоритетні етапи роботи, сфокусувавши увагу студентів на підготовчий етап, який містить відібраний перелік потрібних стратегічних підходів для виконання етюдних варіантів індивідуально затвердженого плану.

Студенти вибирають матеріали для виконання роботи (техніка може бути змішаною, наприклад: етюдно-акварельні прийоми зображення із доповненням малюнка графітними/вугільними олівцями) й переходять до послідовного відтворення завдання.

Вагомий внесок **Олени Кульчицької, Петра Нестеренка й Василя Перевальського** повною мірою відбиває художньо-естетичний складник видовищного значення елементів екслібрисного малюнка: ідеться насамперед про лінійну виразність і довершену стилістику графічного зображення книжкового знака.

Інструкція до виконання творчого завдання «Новорічний екслібрис»

Для професійного становлення дизайнерів і розкриття їхнього творчого потенціалу, варто поступово залучати студентську молодь до участі у виставковій діяльності. Така діяльність сприяє входженню в додатковий вимір пізнання складних прийомів графічного зображення особливого книжкового знаку — екслібриса. Існує своєрідна класифікація екслібрисів за тематичним наповненням. Беззаперечно, тривала історія цієї популярної в Європі художньої форми візуалізації є цікавою завдяки стилістично-самобутньому й видовищно-графічному способу відтворення унікального образного узагальнення авторської інформації. Однак «екслібрисну своєрідність» усе ж пов'язують із символічним змістом, що підносить просвітницький сенс книжкової справи й звеличує плеяду корифеїв літературної царини.

Розкрити практичний зміст екслібриса можливо тільки завдяки ментальним процесам «художнього зосередження»: ретельне вивчення специфіки «екслібрисного гатунку» дає можливість правильно визначити потрібний образ, детально пропрацювати сюжет і вибрати доцільні поставленому завданню художні засоби.

Практичні кроки щодо реалізації творчого ходу роботи

- Насамперед на окремому аркуші паперу треба зафіксувати загальні форми майбутнього центрального образу, наприклад, ялинки, поступово доповнивши його додатковими символічними елементами. Зображення святкової атрибутики (іграшок,

Закінчення

гірлянд тощо) дає змогу увійти в тематичний напрям творчого завдання та створити авторський книжковий знак для виставки студентських робіт — «Новорічного екслібриса».

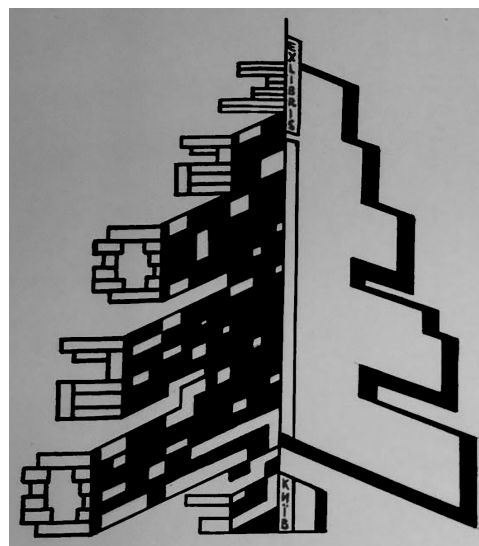
- Пошук заповнення художнього простору твору варто починати із чергуванням висвітленого й затемненого способу нанесення штрихів, який підкреслює технічний бік взаємодії панівної ролі контрастів із самостійно ухваленим рішенням — біле на чорному або чорне на білому.
- Під час планування композиційних варіантів роботи слід окремо приділити належну увагу текстовому супроводу, адже головною ознакою екслібриса є наявність відповідного напису латинськими літерами — *EX LIBRIS*. Він розкриває призначення цього виду графічного твору, а саме передавати своєрідне входження в історичний світ книжкової культури.

Отже, на етапі остаточного затвердження найбільш вдалого екслібрисного зображення доцільно спрямувати творчі роздуми студентів на пошук комбінації лінійного чи варіативно-асиметричного розміщення текстово-шрифтового супроводу до усієї графічної композиції «Новорічного екслібриса». Прикладом є робота студента II курсу спеціальності дизайн Б. Гончарука «Індустріальна ялинка» (малюнок).

Це книжковий екслібрис в імпровізаційному підході, в основі якого лежить лінійне зображення уніфікованого урбаністичного змісту, композиційно доповнене лаконічним шрифтовим текстом. Числовий ряд, ніби сходинками, підіймається ялинковим гіллям до верхівки, яку замість святкової зірки прикрашає обов'язковий екслібрисний елемент — латиномовний напис, а лінія тексту вдало видовжує композицію «екслібрисної ялинки» вертикально. *«Слід враховувати й такий аспект роботи, як пошук зв'язку окремих частин й елементів мотиву з підпорядкуванням їх головному композиційному задумові для отримання цілісного гармонійного вирішення»*. Якщо взяти до уваги деталь, що замість новорічних прикрас ялинка Б. Гончарука «оформлена» віконними отворами, що схематично прикрашають багатоповерхову споруду, то досить легко вдасться уявити щільність міської забудови. Таке творче рішення дає змогу відійти від стереотипного уявлення про стереотипність у розробці новорічної тематики в межах книжково-екслібрисного змісту.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бердичевський Я. Книжкові знаки сучасників Т. Г. Шевченка. Київ: Дух і Літера, 2007. 84 с.
2. Іванов С. Основи композиції видання. Львів: Світ, 2013. 232 с.
3. Кириченко І. Методичні рекомендації до завдань з офорта для студентів-графіків I курсу НАОМА. Українська академія мистецтва. 2010. Вип. 17. С. 111—122.
4. Резніченко М., Твердохлібова Я. Художня графіка. Змістові модулі. Тернопіль: Богдан, 2011. 272 с.
5. Поетика дитячого екслібриса / упоряд. і передм. П. Нестеренка. Тернопіль: Богдан, 2014. 168 с.
6. Черватюк В. Методичні рекомендації з пленерного живопису для молодих художників. Українська академія мистецтва. 2013. Вип. 21. С. 44—51.

«Індустріальна ялинка», робота студента II курсу спеціальності дизайн Б. Гончарука

Школа — територія культурного життя

Освітній проєкт із упровадження арттехнологій

Антоніна ПАВЛЮК, директорка Миколаївської ЗОШ І—ІІ ст. № 64;

Наталя РЯБОШАПКО, заступниця директора з виховної роботи

Матеріали педагогічного досвіду стануть у пригоді керівникам і педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти для роботи з учнівством щодо відродження духовних загальнолюдських цінностей через використання арттехнологій.

Сучасне суспільство потребує освічених, ініціативних особистостей, спроможних творчо реформувати систему; збільшувати інтелектуальний, культурний потенціал держави; розвивати українську духовну культуру. А для цього сучасні освітні орієнтири мають бути спрямовані на засвоєння духовних надбань, моделювання базису культури особистості й стимулювання її участі в культурному творенні школи, міста, країни. Тому основне завдання педагогів сьогодні — формувати мислення цілісної особистості.

Зображення з: freepik.com

Притча про гармонію

Деякі — чорні, деякі — білі, є коричневі й рожеві.
Але всі живуть разом, пліч-о-пліч, у мирі й злагоді.
Одні весь час зайняті, а інші спокійно чекають своєї черги.
Хоча в широкій картині речей усі рівні.
Деякі — прямі й круглі, а інші — загострені.
Але всі знають, у чому полягає їхнє завдання.
Деякі дуже гарні, у деяких — дивні імена.
Але кожний абсолютно унікальний.
Самі собою вони можуть бути блідими й непомітними.
Але разом здатні створити витвір мистецтва...

З рівнем естетичного розвитку особистості й суспільства, зі здатністю людини відгукуватися на красу й творити за її принципами закономірно пов'язують прогрес людства в усіх сферах життя. Духовна культура є епіцентром особистості, відбиваючи найвищі загальнолюдські цінності (пізнавальне, моральне, естетичне), сформовані людством протягом усієї історії світової культури.

Освітні заклади зазвичай звертають не достатньо уваги на виховання мистецького мислення, проте без естетичного виховання життя особистості не буде повноцінним. Мистецьке мислення значно більше пов'язане з емоціями, ніж мислення практичне чи науково-технічне, а його розвиток підвищує рівень учнівської активності в процесі навчання загалом.

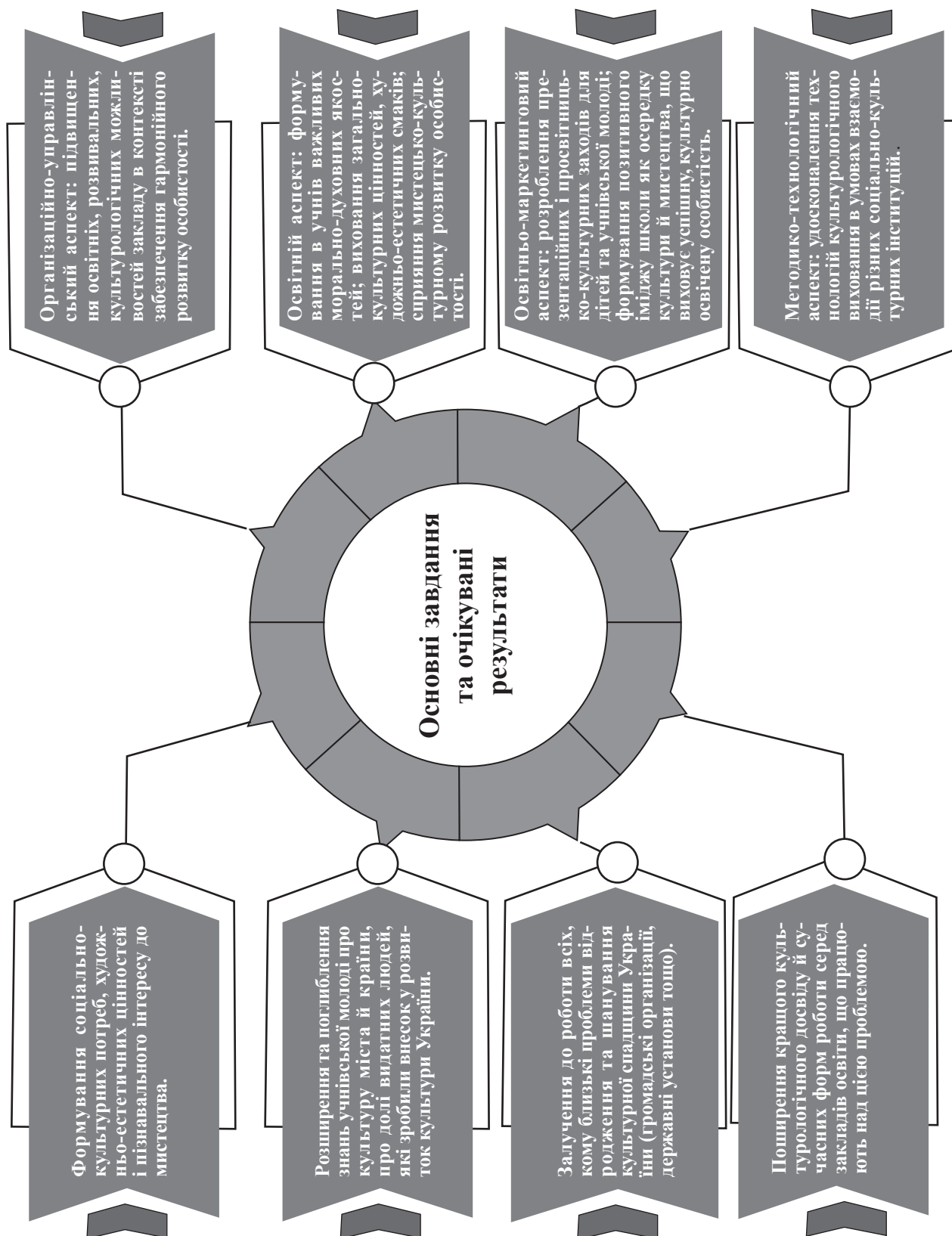
На думку професора **Григорія Ващенко**, коли вищий тип мислення можна визначити як проектний, то треба розрізнати три його форми: практичне, або технічне, теоретичне й мистецьке: *«Перше порушує і розв'язує проблеми практичного характеру, друге — пізнавальні-теоретичні, третє — проблеми мистецтва»*. Цей розподіл має умовний характер, бо насправді ці форми мислення часто переплітаються (*«Загальні методи навчання»*).

Оскільки мистецтво є унікальним засобом впливу на особистість, саме воно покликане забезпечувати творчу й індивідуально-особистісну спрямованість освіти як важливий змістовий компонент. Таке розуміння ролі мистецького виховання спонукало педагогів нашого закладу розпочати роботу над освітнім проектом *«Школа — територія культурного життя»* (схема 1 на с. 66).

Схема 1

Наукові концепції та теорії формування естетичних цінностей особистості

Наукові джерела

- У працях філософів — Є. Басіна, М. Бердяєва, М. Воловича, К. Горанова, М. Кагана, М. Колесника, В. Кудіна, Л. Столовича, І. Шитова, В. Тугаринова й інших психологів — Л. Виготського, В. М'ясищева, Я. Пономарьова, Б. Теплова.

- У діяльності педагогів — В. Бутенка, І. Зязюна, Л. Ковалю, Б. Неменського, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницького, В. Сухомлинського, І. Беха й інших.

Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах

- Комплексна програма художньо-естетичного виховання в загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах (наказ МОН України й АПН України № 151/11 від 25. 02. 2004 р.).

- Бех І. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Київ, 2018. 40 с.

- Бех І., Чорна К. Національна ідея у становленні громадянина-патріота: програмно-виховний контекст. Київ, 2014.

- Бех І. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.

У всіх основних видах людської діяльності виявляється естетичне начало, носіями якого можуть бути практично будь-які об'єкти чи явища як природного, так і створеного людиною світу. Естетичні цінності посідають особливе місце серед інших видів цінностей, знаходячись на їх перетині.

У суспільній свідомості естетичну цінність виражають форми естетичних норм — чуттєві зразки, еталони досягнутих у суспільстві досконалостей та узагальнених критеріїв краси й ідеалів як комплексних уявлень про вищу довершеність життя. Естетичне ставлення до дійсності (від сприймання, що приносить на-

солоту, — до формування оцінок «прекрасне», «потворне»), здійснює виховну функцію, яка полягає в розвитку естетичної культури й здатності творити за законами краси.

Обов'язковим елементом є естетичне оцінювання, під час якого визначається естетична цінність (краса й потворність, комічність, трагічність) предметів і явищ, тобто міра їхньої відповідності суспільній потребі в удосконаленні середовища й самої людини з огляду на гуманізацію, доцільність, позитивність.

Естетичне ставлення людини до мистецтва є цілісною системою, яка має складну динамічну

Види естетичних цінностей:

- естетично-утилітарні — архітектура, дизайн;
- естетично-моральні — краса героїчного вчинку;
- естетично-пізнавальні — красивий експеримент, науково-художній жанр у кіно;
- естетично-соціальні.

структуру. Виокремлюють три фази цього процесу:

- передкомунікативна (художня установка);
- власне комунікативна (сприймання виду мистецтва);
- посткомунікативна (оцінка виду мистецтва).

Усі три фази динамічно взаємодіють і взаємозумовлюють одна одну. Зокрема, соціально-художня установка особистості визначає якісні характеристики процесу сприймання, який впливає на рівень і якість оцінки. Закріплюючись у свідомості, така оцінка визначає установку на подальше сприймання. Соціально-художні установки в передкомунікативній фазі пов'язані насамперед із рівнем художнього розвитку особистості, а оцінні судження в посткомунікативний період — із педагогічними чинниками навчання та виховання. Формуванню такої поведінкової моделі сприяє використання технології проєктів.

Проєктна діяльність — один із найперспективніших складників освітнього процесу щодо створення умов для творчого саморозвитку й самореалізації учнів і формування необхідних життєвих компетенцій (схеми 2—3 на с. 69—70). Під час використання проєктної технології формуються такі важливі життєві компетенції, як-от:

- соціальні (уміння працювати в групі);
- інформаційні (навички самостійно здобувати інформацію);

- комунікативні (ефективне спілкування в групі);
- саморозвитку й самоосвіти.

Під час роботи над проєктом колектив педагогів закладу мав на меті трансформувати процес створення культурного середовища в процес запровадження інноваційної технології. У контексті мистецького виховання унікальність вибраної технології полягає в таких аспектах, як-от:

- створення умов для самоосвіти й професійного зростання педагогів;
- зміцнення взаємодії учнів і їх учителів і батьків;
- мотивування школярів до творчої пізнавальної діяльності.

У ході реалізації проєкту педагоги школи здійснили моніторинг соціально-культурного розвитку дітей у контексті морально-духовних й етичних якостей, оскільки саме навчальний заклад має виховувати естетичний смак і розуміння краси в усіх її формах і проявах. У зв'язку із цим педагоги мають організовувати освітню взаємодію, орієнтовану на особистість як найвищу цінність сьогодення (додаток 1 на с. 72—74).

Проєкт передбачає проведення культурно-ігрових програм, естет-шоу, квестів культурологічного змісту, культурних акцій, годин мистецтва; тематичних екскурсій до історичних, краєзнавчих, мистецьких, галузевих музеїв

Схема 2

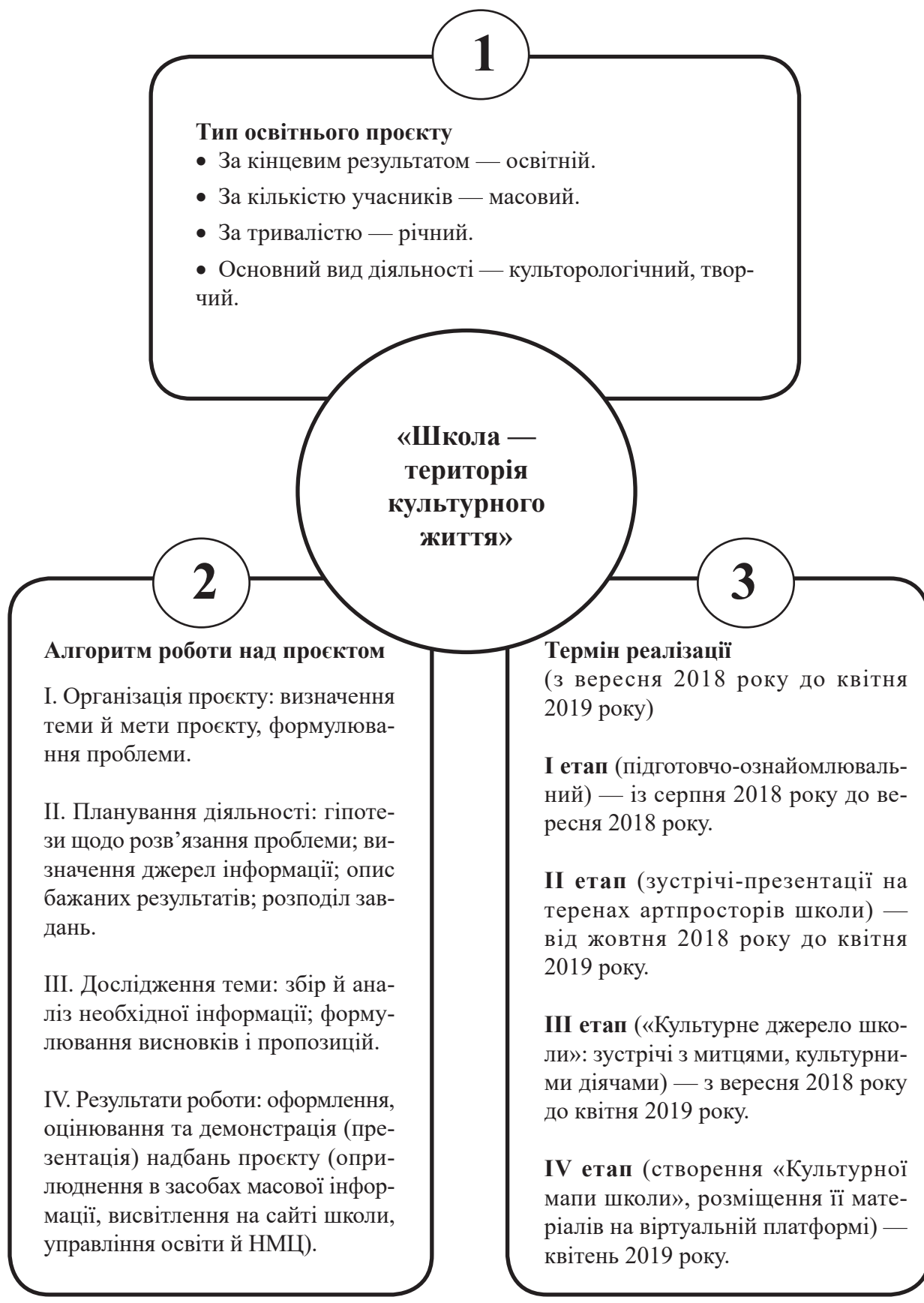
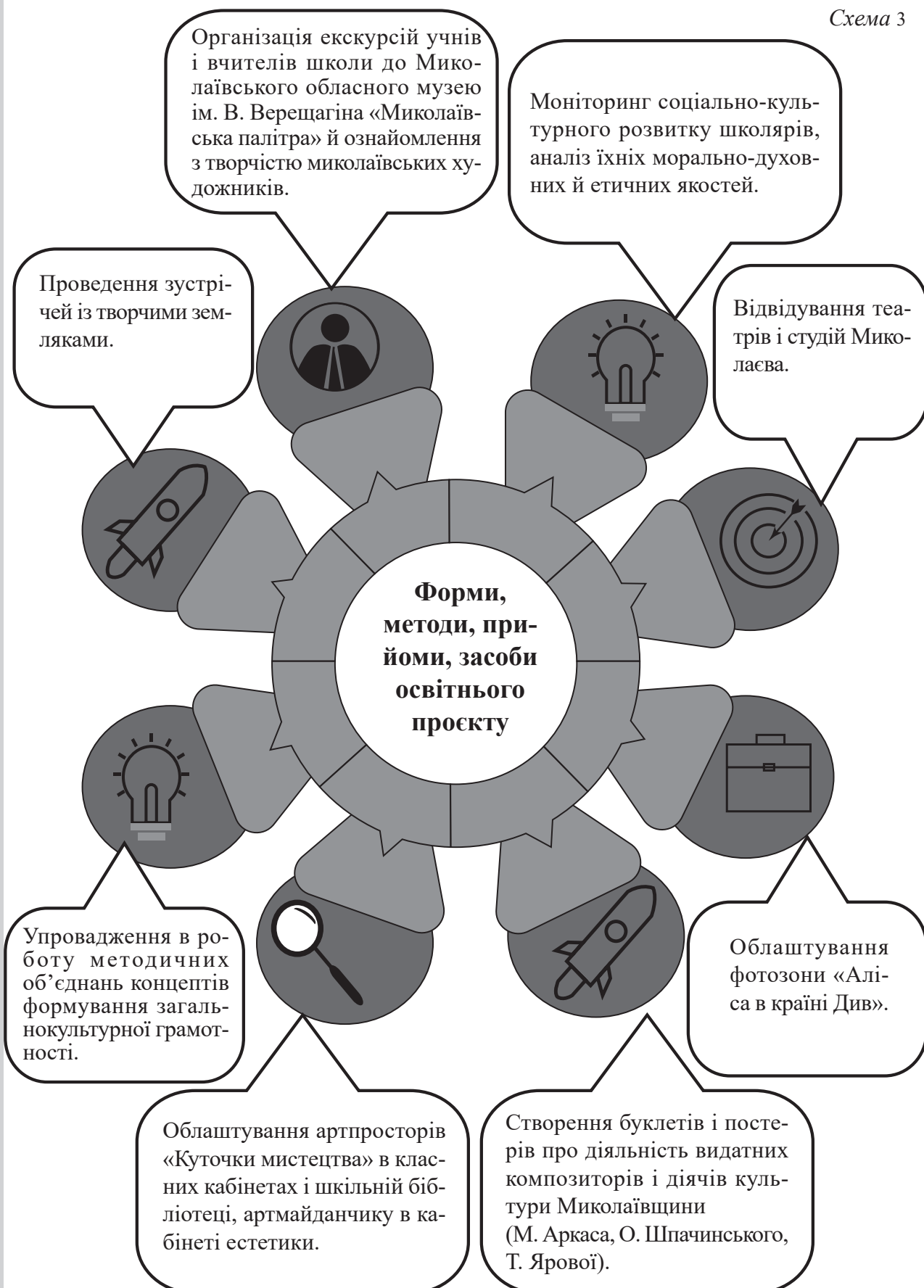

Схема 3

міста; творчих зустрічей із земляками — поетами, письменниками, художниками, культурними діячами, народними митцями (додаток 2 на с. 75).

Формування культурного простору в сучасному закладі освіти має на меті організацію виставок педагогічних й учнівських художніх і творчих робіт, світлин; тематичних виставок книг і літератури; майстер-класів, студій, арт-терапії; облаштування артпросторів: майданчиків, центрів, галерей.

Серед іншого варто виокремити діяльність артмайданчиків на базі кабінету естетики, у якому зібрано колекцію творів різних видів образотворчого мистецтва — живопису, графіки, скульптури, архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва тощо. Галерея отримала назву «Естетикус» за назвою книги Олександра Готліба Баумгартена.

З огляду на основні орієнтири виховної діяльності, що передбачають залучення учнів до різних форм творчої та суспільно корисної діяльності (пізнавальної, художньо-естетичної, культурної), було проведено екскурсії на артмайданчику «Естетикус» для учнів 1—9-х класів (додаток 3 на с. 76—77).

Метою проведення екскурсій стало формування ціннісного ставлення особистості до соціального й природного довкілля, усвідом-

лення самої себе як успішно реалізованої в соціумі особистості, громадянина, сім'янина, професіонала. Крім цього, спрацьовує принцип культуровідповідності, за яким вихованці й педагоги спільними зусиллями перетворюють зміст історичного морально-етичного досвіду людства на систему відкритих проблем. Така проблематизація моральної культури слугує джерелом особистісного розвитку кожної дитини, стаючи умовою засвоєння загальнокультурних надбань, а саме виховання набуває форм культурологічного процесу.

Майбутнє України належить тим, хто сьогодні сидить за партами. У школі дитина готується до життя в суспільстві, до творчої роботи, до самореалізації; тут формується її громадянська позиція, моральні якості, цінності й компетентності для життя. Сучасний випускник української школи — це компетентна в ставленні до життя особистість, що має потребу в самопізнанні, саморозумінні, самореалізації за допомогою засобів інтелектуальної культури.

Екскурсійний формат із візуальним і тактильним сприйняттям інформації щодо різноманітних видів образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва забезпечує досягнення таких цілей, як:

- поглиблення національної самосвідомості;
- виховання любові, поваги до рідного краю, свого народу, шанобливого ставлення до його культури;
- формування толерантного ставлення до світової культури загалом.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ ГРАМОТНОСТІ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Урок навчання грамоти в 1-му класі

Н. ДЖУЛАЙ, спеціалістка вищої категорії, учителька-методистка, Відмінник освіти України

Тема: Робота з дитячою книжкою.

Етап уроку: актуалізація опорних знань.

Фрагмент уроку

Проблемна ситуація

(Учні, об'єднавшись у групи, за картинками передбачають зміст казки, з якою працюватимуть. Після обговорення діти висловлюють свої думки).

Читання для себе

(Учні читають 1 хвилину для себе).

Читання другу

(Учні, які швидко прочитали для себе, читають для товариша/товаришки).

Розуміння прочитаного

— Чи здійснились ваші передбачення щодо прочитаної казки?

Творча робота. Метод «Шість капелюхів»

Продовження змісту прочитаної казки.

Урок історії в 5-му класі

А. ВЕНГЕР, учителька історії та правознавства

Тема: Джерела, які зберігають пам'ять про історію княжої Руси-України.

Етап уроку: вивчення нової теми.

Фрагмент уроку

(Учні опрацьовують уривок Галицько-Волинського літопису й ознайомлюються з малюнком З. Васіної «Галицько-Волинський князь Данило Романович»).

Вправа «Озвуч картину» (за опорними запитаннями)

— Які факти літописного опису художника використала для реконструкції образу князя-короля?

— Якими якостями був наділений Данило Романович?

— Що, на вашу думку, тримає в руках князь Данило?

Продовження

Урок української літератури в 5-му класі

С. ГАНУСОВСЬКА, учителька української мови й літератури

Тема: Літописні оповіді (на основі «Повісті минулих літ» у перекладі В. Близнеця): «Три брати Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь». «Повість минулих літ» — найдавніший літопис нашого народу. Значення літописання для нащадків.

Етап уроку: узагальнення та систематизація.

Фрагмент уроку

Мистецька хвилинка

(Учні переглядають відеокліп І. Слєпцова «Києве мій»).

Бесіда за змістом відео

- Чи знайомі вам слова пісні? Хто їх автор?
- Які думки й почуття викликала у вас ця пісня?
- Які рядки запам'яталися? Чим саме?
- Які архітектурні споруди ви побачили у відео?
- Які споруди є новими, а які — старовинними?
- Чи можете уявити Київ без старовинних будівель — пам'яток історії, пам'ятників історичним і культурним діячам? Чому?

Урок англійської мови у 2-му класі

Н. ЯЦЕНКО, учителька англійської мови

Тема: Моя зовнішність.

Етап уроку: повторення та актуалізація лексичного матеріалу.

Фрагмент уроку

Закріплення структури «have got»:

- виготовлення та розфарбовування паперових пальчикових ляльок за підготовленими шаблонами;
- розповідь про себе з використанням пальчикової ляльки.

Закінчення

Урок англійської мови у 8-му класі

О. ШАХОВА, учителька англійської мови

Тема: Містика музики.

Етап уроку: основна частина; підготовка до аудіювання.

Фрагмент уроку

II. Mainpart

So, as you have already understood, we'll speak about music. We'll study about Ukrainian musicians, composers and singers.

Pre — listening activity (Slide 1, 2, 3, 4)

Look at the photos and answer the questions.

Which musicians do you recognize?

Do you know which musical achievements they are famous for?

P 1. I think that these people are Semen Hulak-Artemovsky, Solomiia Krushelnyska, David Oistrakh, Svyatoslav Richter. They are Ukrainian composers, singers.

Listening activity

You are right. Let's listen to their biographies. And then you must match the artist with the musical occupations on your cards. (Slide 5).

Уроки географії

Поєднання поезії та фото-, відеоматеріалів впливає на засвоєння нових знань, формує усвідомлення краси природи й величі людських звершень.

- Прийом «Театралізація» ілюструє правила поведінки в різних надзвичайних ситуаціях природного походження.
- Навчальний малюнок сприяє закріпленню загальнонавчального вміння географічно ілюструвати думку.
- Світ народних загадок і прикмет допомагає розкривати суть природних явищ.
- Скульптури доцільно демонструвати під час вивчення рельєфу земної кулі.

Додаток 2

ЗРАЗКИ НОВИН ІЗ КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ ШКОЛИ НА САЙТІ ЗАКЛАДУ

Тиждень великодньої
писанки

<https://cutt.ly/hKIjxTx>

Зустріч із письменницею
Ангеліною Кріхелі

<https://cutt.ly/TKIjUZk>

Зустріч учнів 2-х класів
із поетесою Людмилою Чижовою

<https://cutt.ly/PKIjJnA>

Педагоги школи
відвідали Миколаївський
обласний художній музей
ім. В. В. Верещагіна

<https://cutt.ly/bKIjDX0>

Година поетичного слова
Людмили Чижової

<https://cutt.ly/PKIj3jb>

Зустріч учнів 1-А класу
з художником-ілюстраторкою
Алісою Грабко

<https://cutt.ly/GKIj0Xu>

«Аліса в країні Див»

<https://cutt.ly/5KIjNVg>

Зустріч вихованців табору
«Веселка» з письменницею
Вірою Марущак

<https://cutt.ly/3KIjX8g>

АРТМАЙДАНЧИК «ЕСТЕТИКУС»

Чек-лист до екскурсії «Кабінет естетики — майданчик мистецтва»

Естетика (з грец. «відчутні речі» й «пізнавати») — філософська наука про прекрасне. Засновником естетики як науки вважають Олександра Готліба Баумгартена (1714—1762). В англійській мові на початку XX століття з'являється синонім терміна «естетика» — «арт».

Мистецтво — це вид людської діяльності, у якому зображено навколишній світ. Мистецтвом також називають досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність, продукт якої приносить естетичне задоволення. Мистецтво поєднує багато сфер людської діяльності — видів мистецтва. Мистецтво зародилось ще в часи первісних людей, свідченням чого є малюнки в печерах, різьблення на кістках, камені чи ритуальні танці. Об'єкти різних видів мистецтва можна побачити, прочитати, почути: музика, образотворче мистецтво, література, хореографія, театр, кіно, цирк.

Образотворче мистецтво розподіляють на види: живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративно-ужиткове мистецтво й дизайн. Кожен із видів має свої жанри.

Декоративно-ужиткове мистецтво — це вид образотворчого мистецтва, де твори поєднують творчі й практичні якості. Людина намагається прикрасити своє оточення: візерунки на предметах побуту, дизайн оселі. Усе це з'явилося ще в кам'яному віці, коли люди примітивно створювали форми предметів побуту й узорі. Першим прикрасам надавали магічного значення. Саме в декоративно-ужитковому мистецтві втілена народна творчість, традиції, вірування будь-якого народу. Декоративне мистецтво в Україні має багато видів.

Декоративний розпис стін помешкань, предметів побуту дуже поширений в Україні. Хата для українців — жива істота; могутній оберіг від усього лихого. Найчастіше зображували фантастичні дерева з птахами (півниками, щигликами тощо). Вони захищали й приносили в родину щастя. Розписували пензлями, рогозою, віхтями, а квіти й листочки малювали пальцями.

Ще один вид декоративно-ужиткового мистецтва — **вишивка**. Це орнамент на тканині, шкірі, виконаний різними ручними або машинними швами. За уявленнями, такі орнаменти не тільки прикрашали одяг, речі, а й захищали від лиха. Наприклад, зображення на рушниках голубів, півнів, коней наділяли обереговою функцією. Образи українських тварин, птахів, рослин, дерев, квітів у вишивках є виявом любові до рідної землі. Використовували й магичні кольори. Червоний символізував

Закінчення

любов, жагу, світло, боротьбу; чорний — смуток, горе, смерть; зелений — весну, буяння, оновлення життя. Часто вишивали сонце, Березиню, дерево життя. Розрізняють рослинні, геометричні, зооморфні й антропоморфні орнаменти. У давні часи для дівчат і жінок вишивка була доказом працьовитості й духовності. Сьогодні вишивка — це не тільки стильний і модний атрибут, а й історична візитівка нації.

Витинанка — це орнаментна або сюжетна композиція, вирізана з паперу. Перші витинанки з'явилися у Китаї в VII—XII століттях, коли почали виготовляти папір. В Україні витинанки почали вирізати у XVIII столітті. Особливістю витинанок є симетрія та декоративність образів. Витинанки бувають ажурні, силуетні, одинарні, складні. Сьогодні витинанка має здебільшого виставковий характер, також цими ажурними виробами прикрашають вікна, з них роблять серветки, мережива для полиць. Особливо багато витинанок можна побачити на новорічні свята.

Живопис — відтворює предмети та явища за допомогою фарб. До жанрів живопису належать:

- пейзаж — зображення природи (ліс, поле, гори, пустеля тощо) в різних станах;
- марина — зображення моря;
- міський пейзаж — зображення міського парку або частини міста;
- натюрморт (*натюр морте* — «мертва природа») — зображення будь-яких предметів побуту, їжі, фруктів, забитої дичини, квітів;
- портрет (*із франц. «відтворювати риса в рису»*) — зображення людини чи кількох людей: автопортрет — зображення себе; парний — зображення двох моделей; груповий — зображення трьох і більше моделей; парадний — зображення людини в образі владної чи багаті особи; камерний — зображення особи такою, якою її сприймають чи уявляють рідні й знайомі; анімалістика — зображення тварин.

Графіка — це зображення, зроблене графічними матеріалами (олівцями, вугіллям або крейдою): малюнки, ескізи картин, книжкові ілюстрації та обкладинки, плакати, наклейки, етикетки.

Скульптура — один із видів образотворчого мистецтва, який відтворює навколишній світ за допомогою об'ємних форм. Скульптуру можна розглядати з різних боків — вона тривимірна, як речі, що оточують людину в повсякденному житті. Скульптури висікають із твердого каменю, виливають із гіпсу, вирізають із дерева, ліплять із глини, пластиліну чи воску, виливають із металу.

Використання творчих форм роботи на уроці фортепіано

Виховання юного музиканта

Олена СКОМОРОХОВА, викладачка фортепіано й концертмейстерка, завідувачка музичного відділу Дитячої школи мистецтв № 3 м. Миколаїв

Сьогодні педагоги-музиканти звертають особливу увагу на розвиток творчих здібностей учнів. Поряд із традиційними формами роботи творча діяльність стає невіддільною частиною навчання в класі фортепіано. Творчі форми роботи активізують самостійність, захопленість, ініціативність, активність мислення учнів.

У будь-якій діяльності творча здатність є основою руху вперед. Це вміння сприймати, відчувати, розуміти красу в житті, мистецтві; прагнення самому створювати прекрасне й оцінювати його в предметах навколо. За своєю природою, урок фортепіано є індивідуальним заняттям із учнем/ученицею. Це дає викладачеві/викладачці змогу вибирати й комбінувати різні творчі форми роботи.

“*«Для правильного розуміння музики недостатньо тільки виконувати її, також потрібно вміти складати; і якщо не вчитися одночасно одному й іншому, то не зумієш її добре розуміти» (Жан-Жак Руссо, французький філософ, письменник, композитор, музичний діяч XVIII століття).*”

Чого діти вчать на заняттях у класі фортепіано? Мислити й говорити новою для них образно-музичною мовою, а також — нести людям радість за допомогою музичних звуків.

Усім відомо, що сприйнята на рівні образів музика підіймає, наповнює, надихає, радує. У такий спосіб музичні заняття розвивають розум, волю, моральність, творче мислення, художній смак, формують уміння слухати й чути; учать робити свою справу гарно.

“

«Учень повинен вміти транспонувати, акомпанувати, прелюдувати, розбиратися в гармонії, теорії музики й обов'язково імпровізувати» (Карл Черні, австрійський піаніст, композитор і педагог).

”

Традиційні види робіт строго регламентовані й вимагають точності у виконанні; решта видів діяльності має творчий характер, є імпровізованою за формою та довільною за емоційним змістом. На сучасних заняттях у класі фортепіано педагоги часто використовують нетрадиційні види творчої діяльності, що сприяють розвитку музикального слуху, творчого мислення та самостійності учнів, формуючи внутрішню мотивацію до опанування «мовою» музики як засобом вираження почуттів.

“

Болеслав Яворський (музикознавець, педагог, піаніст, композитор, музично-громадський діяч) зауважував необхідність введення елемента творчості в програми всіх відділень музичних шкіл: не треба робити «всіх музикантів композиторами, але необхідно, щоб кожен міг зробити на мові свого мистецтва хоча б найпростіше вираження своїх думок», тому елемент творчості має увійти в програми всіх курсів, школа повинна вчити не тільки читати написане, але й говорити власні думки.

”

Розглянемо детальніше творчі форми роботи на уроках фортепіано:

- слухання та підбір на слух;
- читання з листа;

- транспонування;
- гра в ансамблі;
- робота з гармонійними оборотами;
- підбір акомпанементу й акомпанування;
- основи імпровізації, джазова імпровізація.

У допотопний період:

- слухання музики;
- підбір на слух;
- спонтанна й ритмічна імпровізація;
- твір на заданий текст чи малюнок.

До спонтанної імпровізації зараховують:

- знайомство з пристроями й можливостями інструментів;
- первинне освоєння засобів музичної виразності;
- творчу співучасть у створенні музичного образу;
- гру в навчанні;
- використання різних прийомів для звуковидобування.

Ритмічні імпровізації передбачають:

- виконання довгих і коротких часток;
- ударні, ненаголошені звуки;
- ритмічний пульс;
- характер і виконання.

Ритмічні імпровізації сприяють:

- формуванню навичок рівномірної пульсації;
- розпізнаванню довгих і коротких звуків;
- формуванню уявлень про ударні й ненаголошені частки;
- вихованню відчуття розміру такту;
- поглибленню навичок читання ритмічного малюнка;
- накопиченню ритмічних формул;
- розумінню ритмофоніки й ритмографії;
- узгодженню рук;
- закріпленню вмінь музикувати в ансамблі.

Варіанти історій для спонтанної імпровізації:

- звуки природи (*дощ, грім, вітер, блискавка*);
- етикетні формули (*«Доброго ранку» у виконанні різних персонажів*);
- музична розповідь (*«Транспорт», «Ідемо в гості»*).

Варіанти вправ для створення твору на заданий текст:

- метод «Питання-відповідь»;
- робота за алгоритмом *«Зі сходинок на сходинку я крокую помаленьку. Вище, вище я іду, не боюся, що впаду»*;
- різноманітні форми роботи з текстом польської народної пісні *«Два коти»*.

Ігровий процес **створення твору на заданий текст** передбачає аналіз і втілення музичних образів у звуки доступним для дитини способом, а саме через:

- застосування різних ритмічних малюнків;
- висхідний і низхідний рухи;
- поступовий і стрибкоподібний рух;
- схематичний запис мелодії та ритму.

Під поняттям **«підбір на слух»** розуміють уміння відтворити на інструменті (фортепіано) добре знайому, почуту чи улюблену мелодію. Таке вміння є дуже цінним як для музиканта-професіонала, так і для музиканта-аматора. Під час навчання в музичній школі має бути приділено достатньо уваги формуванню бази, потрібної для післяшкільного музикування, основу якого й складає підбір на слух. Ця форма

творчої роботи розвиває мелодійний, гармонійний і внутрішній слух, інтонацію, музичну пам'ять; сприяє активному освоєнню таких елементів музичної структури, як ритм, ладофункціональне співвідношення; допомагає розкрити музикальні здібності учнів.

“

«Для людини, яка вміє грати на слух, інструмент — друг, один на все життя. Актор, що має досить розвинутий гармонійний слух, — найкращий тип слухача в наших концертних залах» (Сергій Мальцев, професор, виконавець, методист).

”

Розвивати здатність підбирати на слух слід у всіх учнів від початку навчання: з дошкільного періоду — до випускного класу. Спочатку для підбору можна використовувати добре знайомі мелодії (бажано, щоб учень/учениця міг/могла їх проспівати): підбирати з голосу викладача/викладачки, з інструментального виконання, з відео- чи аудіозаписів.

З року в рік удосконалюють і технік підбору: у старших класах учні повинні вміти показувати підбрану мелодію зі складнішою гармонізацією та цікавим фактурним викладом, варіюючи акомпанемент залежно від характеру мелодії, жанрових і стилевих особливостей.

Важливим є виховання гарного музичного смаку майбутніх музикантів, оскільки репертуар для підбору на слух — великий і надзвичайно різноманітний:

- дитячі й народні пісні;
- саундтреки до кінофільмів, музика з мультфільмів;
- пісенна класика минулих років, фрагменти класичних творів, уривки з популярної музики.

Найскладніший період навчання — початковий.

Учень/учениця підбирає мелодію правою рукою. Після того, як він/вона навчиться вільно володіти підбором мелодії однією рукою, додають акомпанемент у вигляді найпростішого органного пункту (бурдон) на 1—2 звуках, на I та V ступенях ладу або на тонічній квінті. Поступово гармонізація ускладнюється введенням тоніки, субдомінанти й домінанти. Важливо звертати увагу на принцип підбору супроводу: загальні звуки й акорди акомпанементу складають так, щоб пролунала потрібна гармонійна функція на характер звучання кожного із цих акордів із огляду на їхню модальну й функціональну забарвленість. Учні/учениці пропонуються ритмічні й фактурні варіанти акомпанементу, з яких він/вона вибирає найбільш відповідний для характеру й жанрової основи мелодії варіант.

Підбір на слух тісно пов'язаний із транспонуванням і є гарною основою для імпровізації. Зі свого боку, різнобічна допомога учневі в роботі над підбором на слух стимулює зростання майстерності викладача/викладачки, спонукаючи його/її до самовдосконалення. Опановуючи навичкою підбору на слух, учні значно впевненіше почуваються під час виконання сольної програми, стають надійними партнерами в ансамблі.

Транспонування — один із важливих елементів у комплексному вихованні музикантів:

- активно розвиває тембровий слух і музичне мислення;
- сприяє усвідомленому освоєнню досліджуваного матеріалу;
- дає змогу вільно орієнтуватися в тональностях і клавіатурі інструмента.

Навчання транспонування нерозривно пов'язане з грою на слух і відбувається паралельно з ним. Починати розвиток дитини в цьому векторі треба з перших уроків. На першому етапі, коли учень/учениця підбирає на слух прості

пісеньки-поспівки, варто запропонувати грати їх від різних нот із метою вільної орієнтації на клавіатурі. Після цього можна зіграти цю мелодію від інших нот однакової аплікатури. Дуже важливо здійснювати елементарний музичний аналіз мелодії, яку підбирає юний музикант. Увагу дитини треба звертати на те, у якому ладу написана мелодія, які інтервали характерні для неї. Учень/учениця має робити все усвідомлено.

На наступних етапах розвитку, коли додається гармонійний супровід, ускладнюється і процес навчання транспонування. Важливу роль починає грати **акомпанемент**, заснований на освоєнні гармонійних функцій. Будь-яку гармонійну формулу чи послідовність акордів варто засвоювати практично, за допомогою гри на інструменті. Важливо відразу давати грамотну назву акордів, допомагаючи дитині почути їхній функціональний взаємозв'язок. Перші найпростіші каданси ($T-D-T$, $T-S-T$, $T-S-D-T$) бажано грати в різних тональностях, тренуючи слуховий і розумовий процеси.

Гарним матеріалом для формування технічної оснащеності піаніста є етюди. Варто починати з легких етюдів Е. Гнесіної, А. Лемуана, А. Лешгорна, Л. Шитте, К. Черні. Гра етюдів у різних тональностях запобігає можливості механічного виконання; веде до осмислення музичного матеріалу; виробляє гнучкість і спритність руху рук. Дуже корисно давати учням письмові завдання, наприклад, транспонування з нот на будь-який інтервал для розвитку зорової пам'яті.

У середніх і старших класах транспонування виконує важливу функцію як в основному процесі освоєння творчої програми зі складнішою гармонізацією, так і в практичному застосуванні, наприклад у класі акомпанементу; зростає роль аналізу.

Нині проблема раннього творчого розвитку дітей є першочерговою. Ідеться насамперед про коло слухових й емоційних завдань, увесь комплекс навчання дитини загалом. Цьому сприяють такі вміння, як підбір на слух і транспонування, що виховують увагу й здатність аналізувати. Водночас будь-яка творчість може ґрунтуватися тільки на вже сформованій базі вмінь.

Залежно від віку, рівня розвитку й внутрішніх потреб дитини види творчості в музичному вихованні можуть бути найрізноманітнішими. Однак не слід ставити за мету виховання «вундеркінда-композитора», адже йдеться радше про формування та розвиток музично-творчого інстинкту. У процесі навчання гри на музичному інструменті завдання викладача полягає не тільки в правильній організації виконавчого апарата чи розвитку вмінь грамотно читати нотний текст, а й у вихованні навичок висловлювати свої думки, почуття, фантазії засобами музичної мови.

Починати займатися творчістю можна й потрібно тоді, коли дитина вперше доторкнеться до клавіш фортепіано. Велике значення в початкових заняттях творчістю має слухо-

вий досвід дитини, запас музичних вражень. На перших порах простіше складати пісеньки й поспівки на дитячі вірші чи ритмічний малюнок на образ; закінчувати фразу або пропозицію, тобто тренувати увесь той комплекс, який сприятиме емоційно-слуховому розвитку маленького учня/маленької учениці.

Це захоплива й сповнена невичерпної фантазії форма дитячої творчості; цікавий процес, здатний приносити користь на всіх щаблях розвитку дитини. Проте треба врахувати, що є діти, здатні лише до конструктивного, комбінаторного перетворення музичного матеріалу. Однією з форм у роботі над твором із такими дітьми є наслідування (співу птахів, шуму дощу, звуку годинника тощо). У цьому контексті важливо звернути увагу дитини на родинні зв'язки музичної інтонації та інтонації людської мови. Подальший розвиток творчої думки повинен іти через використання складніших фактурних змін мелодизації, акордів, ритмічних і жанрових видозмін, тобто в комплексі різних завдань, обов'язково спираючись на можливості учня. Поспішати з ускладненням завдань не можна в жодному разі!

Творчий процес не повинен перериватися, адже з накопиченням досвіду з'являються нові цікаві види й жанри творчості: твори в ритмі маршу, вальсу, польки, на гармонійну послідовність (такт). Уміло поєднуючи способи розвитку дитячої уяви, слухових навичок, засвоєння акордових звучань, викладач/викладачка може домогтися вагомих результатів у творі, імпровізації та інших видах творчої роботи.

У роботі над розвитком гармонійного слуху **каданси** відіграють величезну роль. Такт, уведений як об'ємний і необхідний засіб розвитку музичного інтелекту учня, стає основою для цікавого виду роботи — імпровізації. Варто зауважити, що під кадансом маємо на увазі будь-яку гармонійну послідовність акордів: від найпростіших (*I—IV—I*) — до розгорнутих обертів (*I—VI—IV—II—K6 / 4—V7—I; I—V—VI—III—IV—K64—V7—I тощо*).

Імпровізація тісно поєднується з твором, коли творчий процес є більш закінченим, позбавленим випадковості, образ — конкретнішим, а принцип пошуку способу й жанру практично не відрізняється від імпровізації. Імпровізація допомагає вдаватися до нескінченного різноманіття образів, настроїв, ритмів, жанрів, елементів поліфонії, розв'язуючи такі завдання, як-от:

- набуття впевненості;
- удосконалення швидкості мислення;

Цікавою формою творчого пошуку є імпровізація на модель, яка загалом теж переростає у твір. Це може бути видозміна (варіації) тих чи тих мелодійних, ритмічних зворотів пісень і п'єс, знайомих учням. У такий спосіб можуть з'явитися цікаві ноктюрни, мазурки, нові п'єси, стилізовані під твори старовинної, класичної музики.

У старших класах доречними можуть бути такі форми творчості:

- варіації на народні пісні;
- підготовча імпровізація на мелодію, гармонію в різних жанрах;
- перекладення якої-небудь п'єси для фортепіано, ансамблю;
- попури з декількох мелодій.

І в попури, і в інших творчих роботах варто застосувати всі творчі розділи навчання: підбір на слух, транспонування, створення музики.

- розвиток творчої ініціативи;
- розширення запасу слухо-ритмічних уявлень.

Здавна музична педагогіка була поінформована на користь **читання з листа**, приділяючи цьому важливому для розвитку музиканта предмету повсякденну й пильну увагу. В умовах музичної школи, у якій навчаються діти різного ступеня обдарованості, не варто сподіватися, що вони відразу легко орієнтуватимуться в нотному тексті. Однак здатність читати з листа можна розвивати, як розвивають уміння просто читати, складати букви в слова, а слова — у фрази. Успіх багато в чому залежатиме від системи занять із дитиною: слід звертати увагу на зібраність, концентрацію уваги й вироблення максимально безперервного мислення. Роботу над формуванням таких умінь розпочинають уже на першому етапі навчання, хоча учень/учениця ще не знає нот. У цьому випадку педагог/педагогиня повільно називає клавіші, а учні, наслідуючи його/її, плавно й безперервно добувають звуки.

Як тільки учень/учениця засвоїть ноти й найпростіші ритмічні ділення, можна переходити до систематичної гри найпростіших п'єс у чотири руки з педагогом/педагогинєю. Буде дуже добре, якщо з перших натисків і кроків, учень/учениця навчиться сприймати нотний текст групами по 2—3—4 звуки, тобто оперувати поняттям «мотив», а потім — і поняттям «фраза». Спочатку пропонують назвати кілька нот, які утворюють мотив, а потім — зіграти їх. Поступово поєднуючи окремі мотиви й проспівуючи кожен із них, дитина швидко домагається виконання зв'язкової фрази. На цьому

етапі викладачеві/викладачці важливо стежити й за звуком.

Великою проблемою для учнів під час читання нот є ритмічна сторона. Тут дуже важлива підготовча робота, а саме читання різних формул, що часто трапляються в нотному тексті. У такій роботі дуже зручно користуватися ритмічними картками. Починати слід із найлегших формул, поступово їх ускладнюючи. Перед тим як зіграти таку вправу, добре проплескати ритмічний малюнок цієї формули: спочатку в повільному темпі, потім у більш рухомому. Від проплескування можна перейти до складнішого завдання: зіграти певний ритмічний малюнок на одній клавіші. Наступний етап, на якому удосконалюється сприйняття нотної графіки, малюнка мелодії, — читання акордової фактури. Під час читання акордів важливо розвивати зорове уявлення дистанції між нотами, привчаючи учня/ученицю помічати між сусідніми звуками терцію, між крайніми звуками акорду — квінту, тризвук тощо.

Вагоме значення мають навички аналізу: визначення тональності; усвідомлення напрямку мелодії, характеру супроводу, штрихів, нюанс

сів. Аналіз сприяє встановленню асоціативних зв'язків нотного тексту з клавішами інструменту. Як було зазначено, важливо розвивати в учнів уміння дивитися вперед, охоплюючи очима хоча б 1—2 такту. Ця навичка тісно пов'язана з принципами аплікатури, які безпосередньо залежать від типових технічних формул, закладених у гамах, арпеджіо й інших видах техніки. Дуже корисною під час освоєння навичок читання з листа є ансамблева гра: від найпростіших п'єс в одній тональності й в одному типовому вигляді ритму.

Якщо з першого року навчання звертати максимальну увагу на засвоєння навичок читання з листа, то читання нотного тексту не буде створювати труднощі, формуючись унаслідок засвоєння пройденого.

Цей вид творчої роботи закладає основи для виховання слухової уваги й дисципліни; розвиває гармонійний слух і творчу самостійність. **Гра в ансамблі** (у чотири руки, у шість чи вісім рук, на двох фортепіано або з іншими інструментами) — вид спільного музикування, яким займалися за всіх часів, на будь-якому рівні

володіння інструментом. У цьому жанрі писали твори майже всі видатні майстри як для домашнього музикування, так і для концертного виконання. Найважливіше й найпрекрасніше, що приносить виконавцю гра в ансамблі, — це залученість до колективу, відчуття себе частиною цілого. Із цією метою треба прислухатися та вживатися в музичний процес. Гра в ансамблі розвиває дисципліну мислення, привчає до більшої організованості, зміцнює почуття ритму, сприяє розширенню кругозору й виконавського репертуару.

Об'єднувати в ансамблі можна дітей, що мають різні здібності й ступінь підготовки. У такому випадку слабші учні будуть тягнутися за сильнішими, а ліричний хист одного учня/учениці доповнюватиме технічне оснащення іншого/іншої. На всіх стадіях навчання гри в ансамблі перед викладачем й учнем постають різні завдання, але основним принципом є дотримання так званої азбуки ансамблю (схема).

Акомпанемент (ансамбль піаніста з іншим інструментом або співаком) — чудовий засіб залучення учнів до живого музикування. Учні

Виховання навичок читання з листа допомагає:

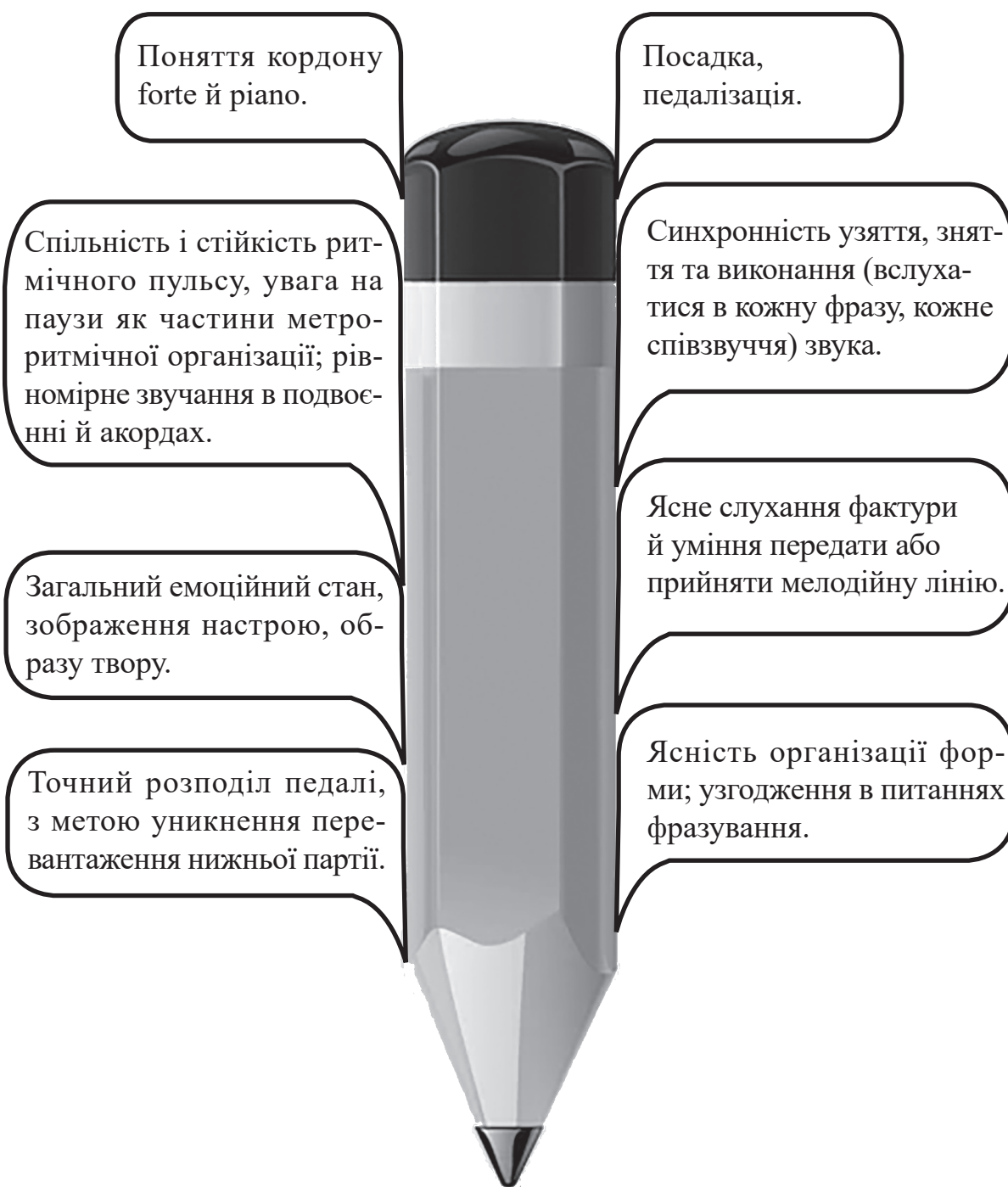
- грати правильний текст із усіма елементами — нотами, ритмом, штрихами;
- відчувати фразу й динамічний розвиток, кульмінацію;
- витримувати вказаний темп;
- передавати характер твору.

Схема

АЗБУКА АНСАМБЛЮ

Принципи акомпанування:

- вивчити партію соліста або найбільш значні місця з неї;
- навчитися пристосовуватися до соліста, помічати його агогічні й динамічні зміни в процесі виконання,
- слухати фразировку соліста, сприймати цезури, знати можливості інструмента, дихання соліста;
- усвідомлювати роль ритмічного й гармонійного фундаменту;
- уміти приводити до єдиного темпу все відхилення, яке допускає соліст;
- приділяти особливу увагу вступу й висновку, допомагаючи солістові передавати образний зміст твору.

ближче знайомляться з іншими інструментами, співочим голосом, тембрами, особливостями звукодобування тощо; учаться грати свою партію, стежачи за партією соліста. Супровід — це вид фортепіанної гри, який відрізняється від сольного виконання іншим набором навичок, ходом занять й оцінкою.

Робота над акомпанементом добре впливає на сольне виконання: перед учнем можна формувати такі творчі завдання, як імітація оркестру або хорових фарб, пошук тембрів тощо.

Одним із дієвих засобів для активної стимуляції творчих здібностей учнів є **навчання імпровізації на фортепіано**. Займатися розвитком навичок імпровізації треба регулярно, використовуючи із цією метою заняття із сольфеджіо.

Важливими є уроки з імпровізації, проведені в індивідуальному порядку (найкраще з двома учнями одночасно). У процесі занять проявляється не якийсь особливий «дар природи» або специфічні навички, а загальномузичні здібності, що є втіленням особистості в музиці. Успіхи в опануванні навичками імпровізації значною мірою залежать від піаністичної обдарованості учня/учениці, наявності міцних і глибоких знань з теорії музики й систематичної практики.

Головним напрямом навчання імпровізації, на думку Б. Яворського, є не стільки виявлення засобів активізації дитячого письменництва, скільки пошук стимулів, здатних спонукати до творчості. Такими стимулами можуть слугувати:

- сама музика;
- уміння розрізняти музичні слова (мотиви), фрази, музичні інтонаційні обороти;
- літературні тексти, проза й вірші, продумування їхнього змісту, інтонацій, фарб;
- вслухання у світ звуків, спостереження за ритмом рухів людей і предметів;
- переживання доступних розумінню дітей суспільних подій і прагнення відгукнутися на них за допомогою звукоритмів.

Мета занять із імпровізації:

- психологічне розслаблення;
- активізація швидкості мислення;
- розвиток творчої ініціативи;
- інтонування творчості;
- розширення запасу слухо-ритмічних уявлень і загальномузичних вистав.

Види імпровізації:

- вокальна, пластична, танцювальна, інструментальна (Е. Юдіна);
- сувора імпровізація та фантазування (І. Борухзон);
- часткова зв'язна, повна зв'язна, повна свобода (А. Нікітін).

Як імпровізувати на фортепіано?

1. Слухати велику кількість різноманітної музики, щоб не копіювати твори у своїй імпровізації.
2. Вивчити лади й тональності.
3. Розучити акорди.
4. Пам'ятати, що способів імпровізації стільки, скільки музикантів на світі.

Творча практика дітей належить до найбільш дієвих засобів у процесі їхнього музичного навчання. У такий спосіб імпровізація — це виконання без підготовки, яку поділяють на вільне й тематичне імпровізування. Загалом тема імпровізації настільки цікава й широка, що вимагає наукового підходу.

Аналізуючи творчі форми роботи на уроках фортепіано, неможливо пройти повз теми звернення до онлайн-ресурсів.

Сьогодні всемережжя пропонує викладачам усе більше можливостей. Сучасні засоби навчання повинні доповнити й музичну педагогіку.

У роботі з онлайн-ресурсами важливо сформулювати мету, відповідно до якої вибрати той чи той варіант роботи зі всемережжям.

Загалом інноваційний підхід до навчання базується на принципі, згідно з яким центральною фігурою в процесі навчання є дитина та її особистість, яка гармонійно розвивається за допомогою музики. Перед викладачами стоїть комплексне завдання: виховати творчого індивіда, здатного проявити себе в будь-якій сфері. Використання на уроках фортепіано творчих форм роботи сприяє опануванню

Інтегрування цифрових технологій у процес навчання музики дає змогу:

- відвідувати сайти класичної музики;
- використовувати електронні енциклопедії, словники, нотну літературу;
- користуватися аудіовізуальними ресурсами — світлинами, картинами, відеофільмами;
- ознайомлюватись із фільмами навчальної тематики;
- переглядати виступи відомих музикантів;
- прослуховувати музичні твори в різних інтерпретаціях;
- знаходити ті самі твори, виконані на різних інструментах;
- вивчити танцювальну музику, маючи уявлення про танець;
- віртуально переміщуватись у будь-яку епоху для кращого розуміння жанрів і стилів музичних творів.

музичною мовою; формує вміння виражати себе за допомогою музики, вільно поводитися з інструментом; активізує процес навчання учнів, розвиваючи їхні індивідуальні творчі здібності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Алексєєв А. Виховання музиканта-виконавця. *Музика*. 1980. № 2. 1961. 60 с.
2. Дмитрієв Г. Про навчання дітей композиції. Дитина за роялем. *Музика*. 1981.
3. Кабалевський Д. Головне любити музику. *Музика*. 1965. № 6.

Ансамблі для фортепіано

Перекладення, аранжування

Ірина ЮДІНА, викладачка з класу фортепіано Чернігівської музичної школи № 1 ім. С. В. Вільконського

«Репертуарний збірник для учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання)» (Чернігів, 2020. 87 с.)

Allegro

4

I

II

7

I

II

10

I

II

3 1

10

14

I

II

17

I

II

20

I

II

24

I

24

II

28

I

28

II

8va

p

p

v

Репресовані й нескорені: перлини української фортепіанної музики

Матеріали шкільного заходу за творчою спадщиною Василя Барвінського

Ольга ФЕНКАНІН, викладачка фортепіано Дитячої школи мистецтв м. Обухів, Київська обл.

Історичні обставини становлення української державності обумовлюють особливості її культурного розвитку дотепер. Фальсифікація нашої історії та культури спричинила вилучення з національного мистецького середовища імен багатьох видатних діячів. Сьогодні ж недостатня обізнаність з українською музичною спадщиною є однією з причин, що гальмують піднесення національної музичної школи.

Нагальна потреба сучасного мистецтвознавства полягає у відновленні історично-об'єктивної картини художнього буття національної культури на всіх етапах її розвитку, зокрема в розповсюдженні інформації про українських композиторів, творчість яких була викреслена радянською владою. Така доля спіткала, зокрема, музичну спадщину Василя Барвінського — талановитого маестро ХХ століття, засудженого до заслання та забуття за сфальшованими звинуваченнями. Сьогодні ж образ фортепіано в Галичині міцно асоціюється з іменем Барвінського — «патріарха професійної композиторської та фортепіанної школи».

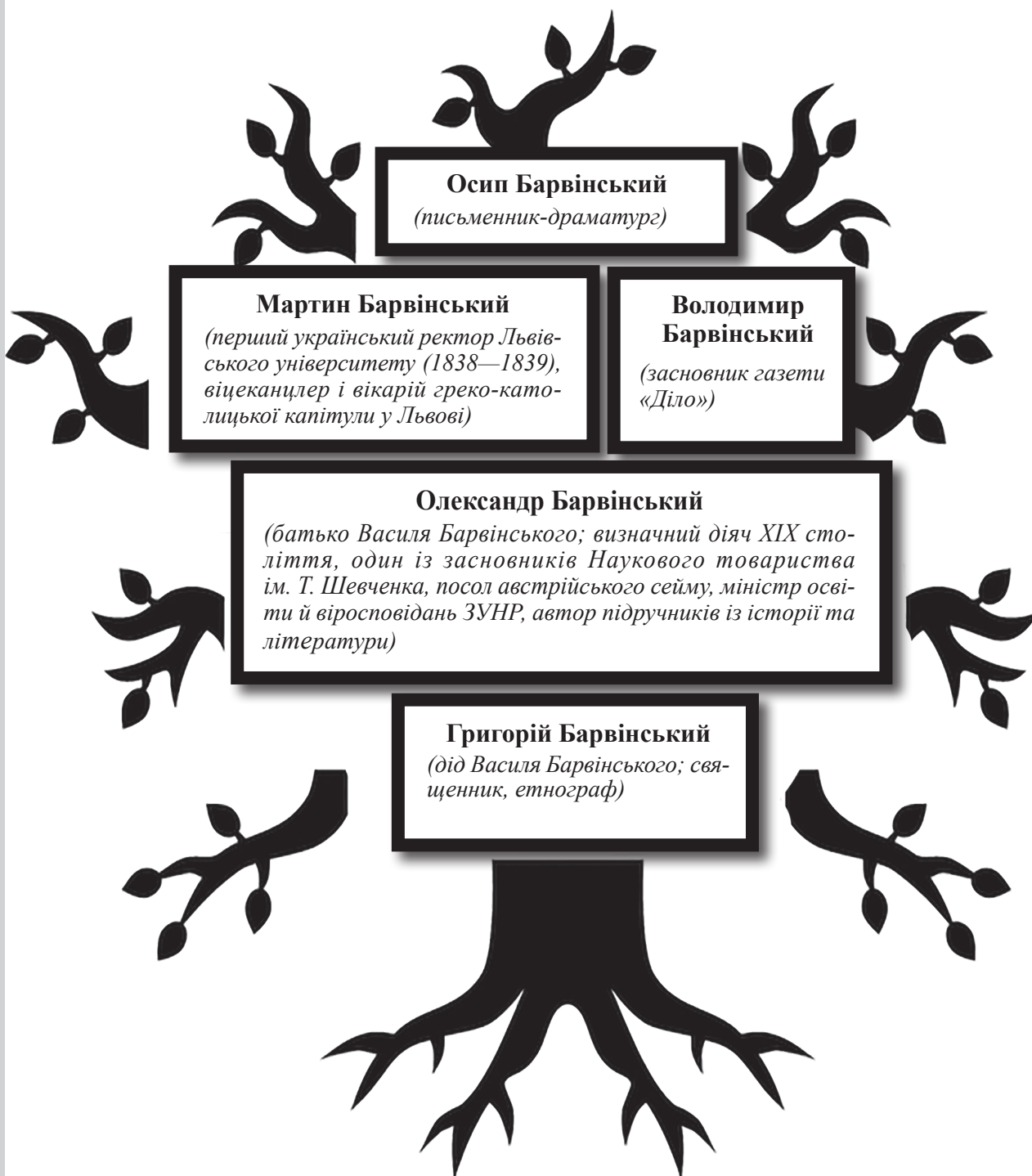
Рід Барвінських із Тернопільщини відомий низкою видатних постатей української історії та культури (пам'ятка на с. 96).

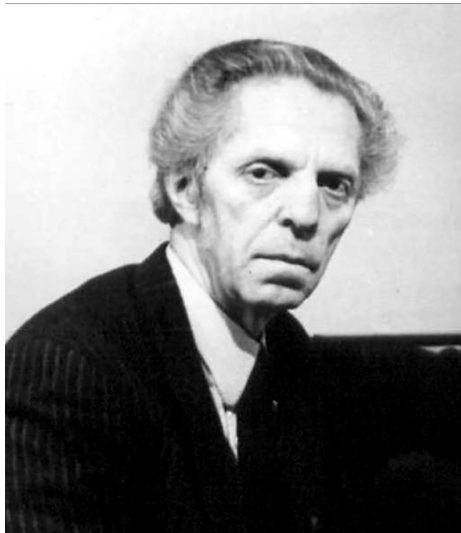

Пам'ятка

СЛАВНИЙ РІД БАРВІНСЬКИХ

Василь Барвінський (1888—1963) — український музикант світового масштабу, диригент, музичний критик, доктор Празького університету, видатний педагог, багаторічний директор Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові, організатор культурно-музичного життя в Галичині середини ХХ століття.

Батько майбутнього композитора, **Олександр Барвінський**, приятелював із **Пантелеймоном Кулішем**, **Климентієм Квіткою**, **Михайлом Коцюбинським**, **Богданом Лепким**. Коли сім'я Барвінських оселилася у Львові, у їхньому домі (під Високим Замком) бували **Андрей Шептицький**, **Леся Українка**, **Іван Франко**. Хрещеним батьком у музиці Василь Барвінський уважав **Миколу Лисенка**, а любов до музикування йому прищепила мати **Євгенія Барвінська (Любович)** — талановита піаністка, учениця Кароля Мікулі, художниця, поетеса, хорова диригентка (керувала колективом, де співала **Соломія Крушельницька**).

Згодом восьмирічний хлопчик почав відвідувати клас відомого чеського піаніста **Вілема Курца**. Коли той повернувся до Праги й очолив консерваторію, Барвінський спробував здобути фах юриста, але невдовзі вирушив услід за наставником до Чехословаччини. Там він стає улюбленим студентом чеського професора **Новака**. Наступні 10 років після завершення навчання молодий піаніст залишається в Празі: пише музику, набуває популярності, здобуває нагороди. Усе частіше в його виконанні на світовій сцені звучить українська фортепіанна музика.

ПРАЗЬКИЙ ПЕРІОД: УКРАЇНЬСЬКА МУЗИКА НА СВІТОВІЙ СЦЕНІ

«Прелюдії» для фортепіано, створені ще в класі Новака, високо оцінили критики, а світову славу композиторові приносять великі фортепіанні цикли «*Любов*» і «*Сюїта на українські народні теми*».

«Любов»

<https://youtu.be/baPgqgDqM4c>

Українська сюїта «Ой, не світи місяченьку»

<https://youtu.be/x45-d14VYnY>

У Празі Барвінський проявив себе і як музичний критик і публіцист. Він перший український музикант, твори якого друкували впливові світові видання. У батьковій газеті «Руслан» також періодично з'являлися музичні рецензії празького студента, зокрема його погляд на оперного реформатора Вагнера, опис методики Далькроза.

1915 року Барвінський очолив Львівський вищий музичний інститут, оскільки попереднього керівника — **Станіслава Людкевича** — призвали до війська як офіцера. Того ж року композитор одружується з **Наталією Пуллою** — дочкою відомого українського фізика.

«Як директор Вищого музичного інституту підняв на високий рівень національну освіту. Василь Барвінський скерував на навчання за кордон Нестора Нижанківського й інших композиторів. Сам він був задіяний у всіх ділянках мистецького життя Галичини: композитор, педагог, музичний критик, інспектор філій ВМІ» (Уляна Молчко, доцентка кафедри музикознавства та фортепіано Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка).

У майбутньому Барвінський і Людкевич плідно працюватимуть пліч-о-пліч на педагогічній ниві: першими уведуть реформу освітньої системи й відкриють філії Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у великих містах Галичини.

«“Тандем” Барвінський — Людкевич є взагалі явищем унікальним не тільки в українській, але й у європейській музиці. Дві талановиті, рівновеликі постаті зуміли протягом усього життя не лише плідно співпрацювати, а й творити своєрідне, гармонійне ціле. Не секрет, що в історії європейської музики подібні “дуети” часом закінчувалися якщо не відкритою ворожнечею, то — неприязню. Причиною, напевно, було не тільки гіпертрофоване почуття заздрощів, а й відсутність високих рис шляхетності та делікатності» (Володимир Грабовський, музикознавець, голова Дрогобицької організації Національної спілки композиторів України).

Василь Барвінський на відкритті надмогильного пам'ятника Іванові Франку на Личаківському цвинтарі (1933)

1934 року у Львові з'являється Спілка професійних українських музикантів, до складу якої, окрім Барвінського й Людкевича, увійшли **Нестор Нижанківський**, **Микола Колесса** й **Зіновій Лисько**. У цей період композитор очолює Спілку, веде викладацьку й педагогічну діяльність, видає збірку музичних п'єс «Наше сонечко грає на фортепіано».

«Прелюдії (мі мінор, фа дієз мажор, до мінор)»

<https://youtu.be/HinyMQklsKs>

1937 композитор заснував часопис «Українська музика»: журнал проіснував лише два роки, але й за цей короткий час було надруковано чимало цінних матеріалів. Упродовж 20—40-х років, навіть перевантажений обов'язками ректора, Барвінський продовжує створювати музику. З-під його пера виходить низка завершених вокальних і хорових творів — солоспівів і вокальних поем до текстів Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Богдана Лепкого, Олександра Кониського, Григорія Чупринки. У «барвінковому» доробку композитора чимало музичних перлин: «*Колискова*» (в обробленні О. Кошиця та виконанні Української республіканської капели), колядка «*Небо і земля*» (в обробленні композитора посіла перше місце в Європі на міжнародному конкурсі коляд для хорів).

Справжньою несподіванкою стає арешт подруги Барвінських (Василя та Наталії) у січні 1948 року за сфальшованими звинуваченнями в державній зраді й діяльності як німецьких агентів.

Композитор не знав, що його твори спалили. Уже після звільнення шукав власні рукописи, розпитував, гірко резюмуючи: «*Я композитор без нот*».

«Львівські музиканти готувались до 60-річного ювілею директора консерваторії, проте його терміново викликали до Києва й там просто з літака тихенько без галасу забрали в НКВД, а звідти — в мордовські табори... Вчинили судилище над ним у тій консерваторії, якій він віддав 33 роки життя, погрозами й тиском змусили багатьох шанованих людей виступати проти того, з ким іще нещодавно приятелювали. Кожен мав встати й засудити професора. Тільки двоє з усіх викладачів не побоялись і виступили на його захист: С. Людкевич й І. Гриневецький. Не будемо, однак, засуджувати інших: ні в Людкевича, ні в Гриневецького не було дітей, вони ризикували тільки собою».

Барвінський пробував відтворити втрачені твори з пам'яті, але вдавалося небагато. Відомими є факти про дивовижне повернення творів «патріарха української музики»: їхні копії знаходили учні, які перебували в еміграції.

«Але так, наче й цього було мало, на подвір'ї консерваторії влаштували спалення рукописів його нот, чим перевершили навіть сумнозвісні аутодафе гітлерівців — ті палили лише друковане слово, а які контрреволюційні ідеї могли нести фортепіанні й камерно-інструментальні твори? Вони ж бо були без слів!» (Любов Кияновська, українська музикознавиця, докторка мистецтвознавства, лауреатка премії ім. М. Лисенка, членкиня НСКУ).

Та справжнім «феніксом» виявився «Фортеп'яний концерт», який повернувся в Україну з Аргентини стараннями Р. Савицького-молодшого до 31-х роковин смерті Барвінського!

«Концерт для фортепіано з оркестром»

<https://youtu.be/eTe7CinmF9c>

Василь і Наталія Барвінські 10 років провели в сусідніх таборах Мордовії, але не могли бачитись.

«Закидали мені зв'язок із українською дивізією "Галичина". Це тому, що ніби мій брат був лікарем у дивізії. Відтак, що належав до ОУН і вів антирадянську діяльність. Що мої музичні твори є живим свідомством обвинувачення, що я є класовим ворогом і належав до контрреволюції. По жахливих допитах, котрі я переніс під час слідства, мене били й змушували підписувати якісь папери, а що було в них написано – і понині не знаю (композитора змусили підписати й таке: "Дозволяю знищити мої рукописи"). Унаслідок цього я оглух на ліве вухо» (Зі спогадів Василя Барвінського).

З початком «відлиги» після смерті Сталіна розпочалася кампанія зі звільнення (згодом — і реабілітації) композитора, зокрема 1956 року члени Львівської спілки композиторів (голова спілки А. Кос-Анатольський, члени правління — С. Людкевич, М. Колесса, Є. Козак й інші) звернулися з офіційним листом до Львівського обкому КПУ. Унаслідок цих клопотань Василь і Наталія Барвінські повернулись в Україну, до Львова. Здоров'я обох остаточно підірвано.

«Протягом двох років слідства головним питанням було: "Скажи про всіх своїх співпрацівників із підривної антирадянської діяльності! На другому році слідства я втратив пам'ять, яка повернулася щойно за шість років. У моїй справі не було жодного суду, а якимсь «особым советом» був засуджений на кару смерті. Пізніше замінили на 25 років таборів. Усе, що мав, мені сконфіскували"» (З розповідей художнику В. Конашевичу-Сагайдачному, колишньому в'язневі).

«Маємо надію, що Львівський обком КПУ ввійде з клопотанням до Президії Верховної Ради, щоб В. О. Барвінському дати амністію і щоб він повернувся до Львова і мав можливість далі працювати для розвитку української радянської музики».

Під час загальних зборів членів Львівської організації Спілки радянських композиторів (між 22 травня і 12 червня 1958) із ініціативи А. Й. Кос-Анатольського було одноголосно схвалено рішення стосовно поновлення митця в членстві Спілки. А невдовзі Наталія Барвінська пережила інсульт, який ускладнився паралічем, однак в ирій першою поспішила душа її чоловіка: Василь Барвінський помер у віці 75 років.

У липні 1963 року, уже після його смерті, композитори Львова знову звернулися з листом до Верховної Ради СРСР, після якого, у березні 1964 року Барвінського було офіційно реабілітовано.

«Нам дуже важливо знати, якою була провина Барвінського й чи був він взагалі винен. Якщо осуд Барвінського був однією із трагічних помилок культу особи, то потрібно про це відверто сказати. Ми просимо ретельно перевірити

все, що стосується справи композитора й по можливості офіційно його реабілітувати».

Важливим аспектом діяльності Василя Барвінського можна вважати ще й те, що нівеляційній політиці більшовицької влади не вдалося «радянлізувати» його творчість.

Завдяки зусиллям музикознавиці, професорки, докторки мистецтвознавства **Стефанії Павлишин**; докторки мистецтвознавства, професорки **Любові Кияновської**; диригента, народного артиста України, лауреата Національної Премії ім. Т. Шевченка **Юрія Луціва**; знаних львівських піаністів, народних артистів України **Олега Криштальського**, **Марії Крушельницької** та інших уціліла творча спадщина композитора повертається до слухачів, відновлюючи повноцінне життя на концертних сценах України та світу.

Твори великих українських композиторів, репресованих тоталітарним режимом, заслуговують того, щоб жити на сцені концертних

залів музичних шкіл, консерваторій, філармоній і театрів, звучати на радіо й телебаченні України й світу. В ім'я встановлення історичної справедливості!

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Грабовський В. Повернення Василя Барвінського. *День*. URL: <https://cutt.ly/zLrRnUr> (дата звернення: 06.07.2022).
2. Кияновська Л. Василь Барвінський — трагічна фігура радянської політичної шахівниці. *Львівська газета*. 26 лютого 2013.
3. Ланюк Є. Доля митця в тоталітарному режимі. *Zbruc*. URL: <https://zbruc.eu/node/6983> (дата звернення: 06.07.2022).
4. Молчко У. Публіцистична спадщина Нестора Нижанківського: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2014. С. 162.
5. Овсяник Ю. Тернистий шлях «барвінкового» композитора. *Zbruc*. URL: <https://zbruc.eu/node/76796> (дата звернення: 06.07.2022).
6. Шарговська О. Мене били і змушували підписувати якісь папери. *Газета по-українськи*. URL: <https://cutt.ly/ELrTjPo> (дата звернення: 06.07.2022).

Гробівець родини Барвінських на Личаківському цвинтарі

Моделювання мистецького образу Кобзаря засобами комп'ютерних технологій

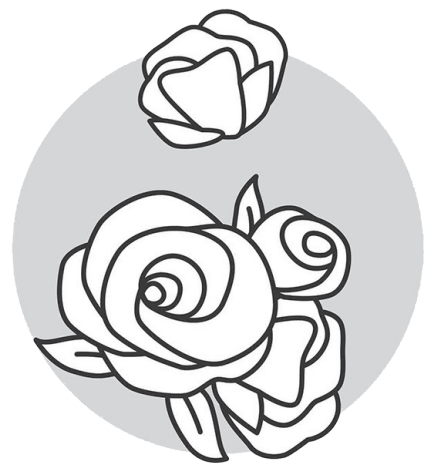
Сценарій музично-театральної мініатюри для закладів спеціалізованої мистецької (музичної) освіти

Ярина ХОЛЕВІНСЬКА, викладачка вищої категорії Львівського державного музичного ліцею ім. С. Крушельницької

Актуальною в контексті сучасної освіти залишається проблема змістовного використання комп'ютерних технологій із метою висвітлення концептуальних ідей, покликаних збагачувати дитячу уяву, стимулювати розвиток креативних і комбінаторних здібностей через різноманітні форми освітньої діяльності.

Мета дослідження

- Виховання почуття любові, глибокої шани до культурної спадщини й парадигми духовних цінностей українського народу;
- поглиблення національно-патріотичних почуттів крізь призму природи, побуту, історії культури;
- формування відчуття приналежності до духовних фондів національної культури;
- виховання позитивного ставлення до створення та розвитку фахового національного мистецького продукту;
- формування ключових і профільних компетентностей.

Зображення з: freepik.com

Практичне значення

- Вивчення поширених пісенних зразків творчості Т. Шевченка;
- моделювання різних виконавських інтерпретацій поезії Кобзаря в спеціалізованій музичній освіті.

Міждисциплінарні зв'язки

- Соціологія музики й театру; екологія.

В умовах сучасного техногенного суспільства гостро постає проблема формування світогляду дітей, їхніх душевних якостей, емпатії, емоційного інтелекту, живої фантазії-гри на противагу розважальному контенту віртуального світу. Виклики сьогодення постають щоразу складнішими «витками» в сучасній культурно-освітній політиці загалом і мистецькій сфері зокрема. Свідченням цього є положення «Закону про освіту», усебічне висвітлення в принципах реформи Нової української школи; практичне втілення в курсі світової та національної педагогічних систем щодо впровадження новітніх інноваційних технологій навчання; засвоєння передового досвіду європейських країн і США, поєднане з досягненнями вітчизняної педагогіки.

Грунтуючись на особливостях суспільно-культурних умов, освіта відбиває глобалізаційні процеси з одного боку й поглиблено досліджує індивідуальність із іншого.

Соціальні зміни вимагають від усіх учасників освітнього процесу нових креативних підходів до розв'язання педагогічних завдань, викладу

й засвоєння навчального матеріалу; активної, творчої взаємодії зі сторони педагога й учня на засадах партнерської співпраці задля спільної мети. Прогресивні зміни нових тенденцій, трендів сучасної української освіти відкривають необмежені можливості для варіантності навчального процесу, його творчого моделювання, потребуючи втілення концептуальних засад загальної педагогіки в мистецькій освіті й пошук шляхів поглиблення її профілізації.

Проблеми мистецької освіти постають у найрізноманітніших формах і ракурсах, тому первинними завданнями сучасної мистецької освіти залишаються такі:

- виявлення гнучкості (м'які навички — soft skills), адаптивності, несподіваних підходів до розв'язання стандартних, типологізованих завдань, які в умовах музичного розвитку формуються якнайкраще;
- використання інтегрованих й інтерактивних прийомів організації навчального процесу;
- методичне обґрунтування структурних складових уроку з багаторівневим плануванням;
- використання різноманітних елементів технологічного «арсеналу» педагогічних засобів задля розв'язання цільової проблематики тощо.

Сучасний учитель, заохочений до синтезу елементів досвіду різних педагогічних систем, може створювати на їхній основі цікаві й пізнавальні уроки, використовуючи:

- інваріантні й варіантні компоненти;
- інтерактивну взаємодію між учнівськими групами на діалогічній чи іншій основі — бесіди, діалоги типу «Запитання — відповідь», диспути, дискусії, виступи на зборах, ток-шоу, рольові ігри (наприклад інтерв'ю з учителями, акторами, знаменитостями минулого й сучасності) тощо.

Одним із визначальних напрямків мистецької, зокрема музичної освіти, є предмети музично-історичного циклу («Слухання музики», «Музична література», новітні «Бесіди про

Використання ІТ-технологій та онлайн-ресурсів спровокувало появу низки нетипових способів опанування навчального матеріалу, панівну роль у яких відіграють самі учні:

- технологія «перевернутий клас»;
- портфоліо й кейси для семінарів, конференцій, форумів, круглих столів, конкурсів-естафет;
- контрольоване «самоврядування» на уроці;
- «снігова куля» в рамках домашнього завдання;
- використання інтернет-сайтів із пошуковою метою;
- методи обмеженої та необмеженої імпровізації;
- учнівські проєкти як спосіб заохочення та стимулювання дітей до науково-дослідної роботи;
- використання методів спостереження та науково-творчої трансформації на уроках аналітичного спрямування.

мистецтво»), які, на відміну від предметів музично-теоретичного циклу (сольфеджіо, теорія музики, аналіз музичних форм тощо), мають дуже широке коло «контактів» із немусичними явищами предметів загальноосвітнього циклу. Тут активно «діють» інформаційні «поля» світової та національної історії, художнього мовлення та мислення, риторики; відчувається специфіка парадигми виразовості суміжних видів мистецтв.

Відеопроєкції, діаграми, візуалізації, квести, мультимедійні презентації зробили можливою не лише синхронізацію багатьох аспектів навчального матеріалу, а й показали творчу базу сталої інформації в несподіваних ракурсах. У такий спосіб відбулося розширення площини алузійних, асоціативних доповнень для поглибленого розкриття тої чи тої теми, з метою створення віковідповідної, поліпластової, поліелементної картини сприйняття досліджуваного об'єкта у взаємозв'язках причинно-наслідкового характеру.

Роль аудіовізуальних ефектів у драматургії та композиції

Методична розробка присвячена одній із нестандартних форм роботи з учнями початкової школи (в курсі дисципліни «Слухання музики»). Ідеться про технологію перенесення навчального матеріалу в театральну дію з тим чи тим типом драматургії, з авторською візією, сценічним реманентом й акторськими перетліннями. Запропонований сценарій може

Підготовлена разом із учнями вистава інтегрує елементи різних видів мистецтв — літературна канва, фактаж, міждисциплінарні наукові дані, дослідження з теми, музичний супровід, образотворче оформлення сцени. Мультимедійні засоби забезпечують супровід інсценізування літературного твору, компіляції низки творів чи втілення біографічного проекту (портрет поета, музиканта, іншої відомої особистості); доповнюють висвітлення монографічної чи панорамної теми. Зміст мультимедійного контенту, органічно пов'язаний із основною подієвістю, регламентує сюжет і може відігравати роль головного фактору в кульмінаційній частині вистави.

бути використаний для організації святкового уроку чи проведення загальношкільного заходу під час «шевченківських днів» (додаток на с. 109—112).

Поряд із загальноприйнятими засадами класичної режисури комп'ютерні аудіовізуальні ефекти в сучасних виставах великою мірою слугують для забезпечення єдності дійства, сприяють його видовищності, вражаючи зоровими ефектами; забезпечують динамізацію, оригінальне структурування та композиційність спектаклю. Часто зміст мультимедійних записів, аудіо- чи відеофайлів створює фон для драматичної дії, посилює психологічний вплив в аван- чи мізансценах. Цифровий контент у виставі також може мати дивертисментний, декоративний, відволікальний характер чи виконувати функцію «ліги», як своєрідний «ритурнелі» між відокремленими, відносно цілісними номерами. *(У такому підході виникає особлива потреба, якщо дійство вибудоване за популярним сюїтним принципом, що передбачає додаткові прийоми об'єднання).*

Концептуальність ідеї та форма її втілення

Задум музично-театральної мініатюри (з наступною реалізацією) з'явився з вихідної концептуальної ідеї: за допомогою ІТ-технологій створити незвичну мистецьку експозицію образу Великого Кобзаря, який поступово «вирізьблюється» крізь призму власної творчості аж до кульмінаційної «появи» Голосу, що ненавчє «виростає» з його пісень наприкінці дійства («незримим писаний пером»).

З огляду на взаємозалежні символічні поняття «голос — пісня», обрано жанр музично-літературної фантазії на теми поширених у народі пісень за текстами Шевченка (за часовим обсягом у середньому — до 25 хвилин). У синтетичній формі континуально об'єднано: вокальну лінію (соло, хор) — інструментальний акомпанемент (фортепіано, скрипка, живий звук) — артистичну декламацію — театралізовану дію з елементами хореографії — мультимедійні записи (комп'ютер із колонками й проєктором, інтерактивна дошка) — сценічні костюми й декорації — відповідне освітлення (за можливості).

Незважаючи на невеликі, проте прийнятні для дітей молодшого віку масштаби, підготування постановки «Шевченкові діти» передбачає кропітку роботу над усіма деталями дійства:

- координацію двоплановості дії;
- відпрацювання чистоти інтонування співу 2—3-голосної хорової фактури;
- організацію інструментального супроводу.

Партію скрипки варто доручити учню/учениці (можна запросити до участі й дітей старшого віку), а партію фортепіано — учителю/концертмейстеру з огляду на потребу досвідченого володіння фортепіанною фактурою загалом і гармонічною імпровізацією зокрема. Доцільно організувати невеликий ансамбль із простим аранжуванням пісень на основі підголоскової поліфонії.

З досвіду підготовки музично-театральної мініатюри: найскладнішим у реалізації виявилось досягнення в акторській грі враження вільної квазіімпровізації, з притаманною їй природністю, невимушеністю перетікання гри, стиранням меж відокремлених пісень, що перетворюються в одну довгу «пісенну стрічку». Виконання цього завдання потребує відповідних засобів музичної та артистичної виразовості.

Для керування технікою можна залучити старших школярів. Така організація, як показує практика, сприяє об'єднанню шкільної спільноти в спільній творчій праці; засвідчує компетентісно-діяльнісний підхід в «інтерактивній педагогіці» в контексті соціалізації та професіоналізації особистості.

ОПИС
СЦЕНАРІЮ
МУЗИЧНО-
ТЕАТРАЛЬНОЇ МІНІ-
АТЮРИ «ШЕВЧЕН-
КОВІ ДІТИ»

Історична довідка жанрового профілю постановки

З вибраної структури постановки впливає особлива «концентрична» драматургія дії, яка не має конкретного сюжетного розвитку, нагадуючи за музичною формою популярні за доби Романтизму в західноєвропейській та українській музиці Quodlibet'и, попури або невеликі вокально-інструментальні дитячі сюїти про-

грамного характеру, базовані на основі популярних свого часу мелодій.

Історія налічує велику кількість українських варіантів кводлібету — «віночків», «в'язанок» народних пісень і танців, більшість із яких утворювали цикл за єдністю характеру, насамперед жартівливого.

Згодом такі жанри стали набувати більш органічних рис циклічності внаслідок конструктивних підходів до об'єднання складників за інтонаційними, ладотональними, метроритмічними, тембровими чинниками тощо. Цитати народних мелодій, добре знані публікою, заохочували слухачів мимоволі підспівувати артистам, що створювало інтенсивну інтерактивну співпрацю між професіоналами й аматорами. Дотепер на шевченківських вечорах збереглася чудова традиція виконувати пісні на слова Кобзаря разом зі слухачською аудиторією.

Одним із найяскравіших прикладів подібної авторської концепції щодо співдії з публікою в академічній музичній культурі є «Новорічна увертюра» С. Людкевича: диригент розвертається до публіки, заохочує приєднатися до виконання твору у фінальному розділі й диригує «хоровим» складом слухачської аудиторії в супроводі симфонічного оркестру.

**Дійові особи, композиція.
Характеристика музичних номерів-
«кадрів» й аналіз двопланової
драматургії**

Головними образно-тематичними мотивами методичної розробки стали вибрані рядки поезій переважно пейзажно-ліричного, рідше — жартівливо-танцювального забарвлення. Чергуючись, вони утворюють яскраву, ліричну, «плинну стрічку» картин із народного життя, що поступово розгортається до фінальних «позавікових» і позачасових гімнів — «Отче наш» і «Заповіт».

Конструювання музичної форми вплинуло на специфіку драматургічного розвитку, детермінованого трьома площинами лірики — філософської, пейзажної, родинно-побутової: їхня ідилія руйнується у фінальній, наскрізній сцені, різко переносючи дію у філософсько-драматичну площину. Від № 1 до № 11 дія є статичною, зображаючи в «картинах — кадрах — піснях» гармонію людини й природи, ідилію людських стосунків (превалює пейзажна й родинно-побутова лірика). Від № 12 панівною образною сферою стає драматизм — із трагедійним розмахом, звучання філософської позиції осмислення буття в його онтологічному вимірі, розуміння людського життя в «гіперконтексті» націєтворчого, вселенського й духовного начал.

«Концентричні кола» (об'єднані в одне ціле 2—3 номери) змінюються за принципом похідного контрасту, забезпечуючи спокійне перемикавання планів. Водночас загальна дія невпинно, хоч і нестрімко, спрямовується до кульмінації у фіналі, виявляючи властивості розгортання тематичного матеріалу в типі крещендо, позбавленому типового стрімкого напруження. У цьому контексті можна згадати принципи кінематографізму з неспішним («замиленим») переведенням камери, зрив якого припадає на свого роду «домінантовий предикт» перед фіналом («Рече та стогне Дніпр широкий») із різкою, раптовою зміною драматизації основної образної лінії «пісенного фільму».

Варто зауважити, що специфіка комбінації та синтезування номерної структури, принципу наскрізності й внутрішніх «мініциклів» походить саме із засад драматургії творів музичного мистецтва. В останніх, як відомо, можуть бути найнесподіваніші «мікси» жанрів, форм, принципів музично-тематичного розвитку, сплавлених у єдиний звуковий простір.

Для прикрашання сцени в такого типу постановках можна обмежитися символічними зо-

браженнями, національними атрибутами; сцену суттєво доповнюють аудіовізуальні ефекти; декоративним моментом також є вмiле використання звукозображальних прийомів у партіях скрипки й фортепіано.

Отже, сценарій можна розбити на декілька структурних підрозділів, які інтегруються в малі сцени, утворюючи відносно замкнені «системи». У такий спосіб драматургія постановки є комбінованою з огляду на поєднання в циклі номерної структури з принципами наскрізності між деякими номерами.

Об'єднуючись у заокруглені мінісцени, що плавно перетікають-переливаються, вони викликають ілюзію квазіімпровізації на пісенному матеріалі й схожість із «варіаціями» на одну тему — шевченківську, з образом Шевченка, та його Голосу, що лине крізь віки.

Перед юними глядачами максимально розкривається картина буття українського народу крізь призму творчості:

- символічно-романтичні пейзажі, на фоні яких протікає життя українців;
- типовий романтичний паралелізм між стихіями й душевними станами людини;
- мальовничі типажі замріяних українських лірично-сентиментальних дівчат і хлопців, закоханих у природу й одне в одного;
- ідилія сімейного затишку, де «незримим писаний пером» голос звучить як символ Голосу-оберегу майбутньої, відродженої, соборної України.

В уявленні сучасних дітей може виникати певний дисбаланс щодо співвідношення цінностей минулого й сучасності, здатний згодом спричинити проблему розуміння, свідомого збереження та відтворення національних суспільно-культурних цінностей.

Технічний «ажіотаж» глобалізованого світу з його сучасними девальвованими цінностями впливає на свідомість сучасної дитини, уніфікуючи її світогляд.

Практично впродовж дійства поряд із голосом Шевченка звучить «тихим словом» Природа: як віддзеркалення людських сенсів або за романтичним прийомом протиставлення їм — «об'єктивізована» природа мелодизму Шевченкових пісень на противагу суб'єктивно забарвленим музичним творам. Захід органічно підіймає екологічну тему ставлення людини до природи, прагнення до гармонії між ними.

Споконвічні традиції, ментальна «карта» українського народу, духовний спадок, зокрема музичне мистецтво як одна з найглибших і найчутливіших форм розкриття його світогляду, творить незбагненні чудеса катарсису.

Як тонко резюмує визначна українська поетеса ХХ—ХХІ століття Ліна Костенко: *«Людина ніби не літає, а крила має, а крила має...»*. Не тільки крила, а й голос, яким свого часу й на-завжди обдарував українську націю її геній — Тарас Шевченко.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Українська музична енциклопедія. Т. 2. / гол. редкол. Г. Скрипник. Київ: Видавництво Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, 2008. С. 357.
2. Шевченко у піснях / упор. І. Кадещука та А. Плішки. Сучава: «Лідана», 2014. 181 с.
3. Шевченко Т. Кобзар. Київ: Веселка, 2013. 116 с.

Додаток

МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНА МІНІАТЮРА «ШЕВЧЕНКОВІ ДІТИ»

(Оформлення сцени: довільне в українському стилі, не перевантажене деталями, оскільки мультимедійні ресурси частково замінюють декорації. Можна дібрати кольорове підсвічування).

Дійові особи

Малий Тарасик Шевченко (одягнений у відповідно стилізований селянський одяг світлих відтінків із бриликом на голові; у руках може мати жмут пшеничних колосків із польовими квітами, книжку «Кобзар»)

Дівчина-дитина (в українському строї, з червоними коралюми, на голові — чільце зі стилізованою калиною)

Вокальний квінтет дівчат в образі світанкових зіроньок (у темно-синіх накидках із головними уборами у вигляді золотих зірок)

Два контрастні типи Дівчат — Багата й Бідна (одягнені у відповідні строї)

Хор дівчат (9 або 12 осіб, число — кратне трьом)

Інструментальний дуєт або тріо (1—2 скрипки з фортепіано; можуть бути зі складу учнів основної або старшої школи)

Мішаний хор дівчат і хлопців (у фінальному розділі тримають запалені маленькі свічки)

Образ-символ Голосу Шевченка в дорослому віці (аудіоформат, може бути з ефектом реверберації)

ПЕРЕБІГ ДІЙСТВА

№ 1—3. Вокальний ансамбль дівчат із фортепіанним акомпанементом на тлі місячного неба із саянистими зорями (слайд презентації). Ходять по колу; беруться за руки, водять хоровод:

А

У гаю, гаю вітру не має,

Місяць високо, зіроньки сяють. (2 рази)

(Останнє словосполучення «зіроньки сяють» повторюють тричі з ефектом відлуння та поступового «розчинення» в м'яких плагальних зворотах гомофонно-гармонічної каденції фортепіано).

Продовження

Декламація хлопчика в ролі малолітнього Тараса на фоні фортепіанного супроводу (*елементи двоплановості дії*): заходить усередину хороводу, дівчата присідають, дещо відхилившись, утворюють композицію променів великої зірки, у серцевині якої Тарас декламує свій текст:

В

Уривок від слів «Дивлюсь аж світає, край неба палає, соловейко в темнім гаї сонце зустрічає...» до «І все то те, вся країна, повита красою, зеленіє, вмивається дрібною росою» на фоні довільної гармонічної імпровізації пасторально-пейзажного характеру. Вокальний ансамбль дівчат (*реприза*).

А

Одна з дівчат відділяється від хороводу, скидає накидку й головний убір, залишаючись у народному строї; захоплено слухає світанковий спів соловейка (*аудіозапис автентичного запису співу птаха як прелюдія до пісні «Зацвіла в долині»*). (На слайді — зображення калинового куща, солов'я, сходу сонця).

№ 4, 5. Акапельний солоспів Дівчини-дитини на фоні фортепіанного супроводу, що плавно переходить у декламацію (*alla «живописний диптих»*).

В

Солоспів Дівчини-дитини а капела «Зацвіла в долині»: від слів «Перебендя старий, хто його не знає?» до слів «...на голубку зверне».

№ 6. Мультимедійний файл-презентація з автентичним записом гри й виконання думи або псалма (*на вибір*) під супровід музичного інструмента кобзаря/бандуриста. (На слайді — портрет Остапа Вересая; образотворча картина: люди гуртуються довкола постаті кобзаря, задумливо вслухаючись у гру).

С

Дівчина (*продовжує*): «З дівчатами на вигоні то Гриця, то веснянку...» О! А ось і дівчата! Заспіваймо ж веселішої, хай вся природа радіє разом із нами. (*Долучаються ще дві дівчинки*).

№ 7—9. («Двоярусна» сцена (*верх-низ*), сольний спів (*alla «живописний триптих»*) у супроводі фортепіано).

Соло дівчини 1 (Багата) **А**

Продовження

Соло дівчини 2 (Бідна) **В**

Соло дівчини 1 (Багата) **А** (реприза)

1-а: Од села до села танці та музики. **2-а:** Якби мені черевики,

1-а: Курку, яйця продала — маю черевики! **2-а:** То б пішла я на музики.

1-а: Од села до села буду танцювати! **2-а:** Горенько моє, горенько моє —

1-а: Ні корови, ні теля, осталася хата, **2-а:** Черевиків немає!

1-а: А музика грає, грає! **2-а:** Жалю додає, жалю додає.

Долучаються ще троє або шестеро дівчат, групуючись по троє. Сплітають руки за спиною та ходять по колу, прогулюючись і співаючи «Садок вишневий коло хати» з музикою Миколи Лисенка. Співають спочатку акапельно, останню строфу — під супровід фортепіано зі вставкою імітації солов'їних трелей разом із дитячими іграшковими свищиками (хор у цей момент замовкає) перед словами «Та соловейко не дає» (ff). Потім утворюють коло й танцюють, співаючи «Зоре моя вечірняя» (2 куплети), імітуючи плавними рухами рук всередину й вгору, по чергово обертаючись у різні сторони («відблиски світла»), зорю з променями під акомпанемент скрипки/2 скрипок із фортепіано. (На слайді «розливається світло вечірньої зорі»).

№ 10. Хор дівчат співає а capella «Садок вишневий» (до слів «...а соловейко не дає»).

А

№ 11. Хор дівчат у супроводі дуету/тріо скрипки/2 скрипок і фортепіано.

В

«Зоре моя вечірняя» з інструментальним вступом — імпровізованою прелюдією до пісні. Можна використати ефект обрамлення «картини спокою» (№ 1—11): повторна поява дівчат у темно-синіх накидках із золотими зірками на головах, що посилить відчуття закінченості орієнтовної першої частини перед «вселенським вибухом».

№ 12. Мультимедійний запис «Рече та стогне Дніпр широкий» (Як варіант, у виконанні Національної капели бандуристів).

С

Хлопці й дівчата метушаться по сцені, хапаючись за голову, ніби щось розпачливо шукають. (На екрані — анімаційна картина буревію на воді, суворий пейзаж із темними обрисами каменів і дерев).

Закінчення

За цей час діти встигають винести із-за куліс запалені свічки або маленькі ліхтарики, ніжно оберігаючи їх руками як найцінніший скарб. Цей маленький вогник символізує людську душу.

Звучить 1-й куплет пісні, після чого діти групуються на авансцені клином у декілька рядів (з ілюзією глибини). Спереду — Дівчина-дитина й Тарас із «Кобзарем» у руках, позаду чи збоку на екрані — портрет Шевченка, ніби розчиненого в природі (художник Олег Шупляк).

№ 13. Фінал: двопланова діалогічна наскрізна сцена.

АВС...

Дівчина-дитина: Читаю Шевченка...

Тарас: Ну щоб, здавалося, слова...

Дівчина-дитина: і лячно мені:

Тарас: Слова та голос, більш нічого.

Дівчина-дитина: У кожному слові —

Тарас: А серце б'ється, ожива, як їх почує.

Дівчина-дитина: Сьогоднішні дні.

Тарас: Знать от Бога і голос той, і ці слова.

Дівчина-дитина: Ідуть меж люде!!!

Голос Шевченка, ніби за «кадром» (акторська декламація поезії «І мертвим, і живим, і ненарожденим землякам моїм в Україні моє дружнєє посланіє» в аудіозаписі).

Діти хором: Слухаємо, батьку, твоє «посланіє». Пам'ятаємо твій заповіт. (Читають в унісон 1 строфу «Заповіту»: «Як умру, то поховайте»).

Голос Шевченка (виконує два куплети «Заповіту»: «Поховайте та вставляйте», «І мене в сім'ї великій» — до слів «незлим тихим словом»).

Діти (перифразують останню строфу): І тебе в сім'ї великій не забудем пом'янути незлим, тихим словом. (Читають «Отче наш» або слухають запис професійного хору на музику М. Вербицького).

Наприкінці всі дійові особи разом із публікою виконують «Заповіт».

ПІБ _____
Місце роботи _____
Посада _____
Контактний телефон _____
E-mail _____

ЗАЯВА

Прошу розглянути мої матеріали (твір, рукопис, фото): _____

з метою подальшого опублікування у виданнях підприємства _____

(заповнюється редакцією)

на паперових та електронних носіях, на веб-ресурсах (по можливості), тиражування на паперових та електронних носіях, дисках тощо, продажу видань, та в мережі Інтернет.

Не заперечую проти передачі моїх матеріалів (твір, рукопис, фото) іншим видавцям для подальшого тиражування на паперових та електронних носіях, дисках і т. д. і продажу.

Гарантую, що права на ці матеріали (твір, рукопис, фото), визначені Законом України «Про авторські та суміжні права», належать мені і їх не було передано іншим фізичним та юридичним особам.

Надаю редакції право під час підготовки до друку доопрацьовувати, редагувати, перекладати, скорочувати, доповнювати надані матеріали (твір, рукопис, фото), змінювати їх назви (заголовки та підзаголовки).

У разі виникнення суперечок щодо авторського права на матеріали (твір, рукопис, фото) зобов'язуюся їх самостійно врегулювати, відповідно до законодавства України.

Публікацію прошу здійснити на благодійних засадах.

Автор повідомлений про те, що матеріали (твір, рукопис, фото) не рецензуються та не повертаються. За згодою сторін узяті до друку матеріали (твір, рукопис, фото) після закінчення п'ятирічного строку зберігання підлягають знищенню.

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» винятково з метою і в рамках виконання вимог законодавства про авторські та суміжні права, податкового законодавства надаю підприємству згоду на обробку та використання моїх персональних даних: паспортних даних, ідентифікаційного коду тощо.

Примітка. Перелік електронних матеріалів, що передаються у користування для розповсюдження: _____

Поштова адреса та індекс _____

Паспорт серія _____ № _____, виданий _____

« _____ » _____ р. Ідентифікаційний код _____

Автор _____

(ПІБ)

(дата)

(підпис)

На яку адресу надсилати авторський примірник: _____

Заява заповнюється власноруч.

Оголошення для авторів!

Авторський примірник Ви будете отримувати поштою на адресу, вказану у Вашій заяві.

ПЕРЕДПЛАТА ГАЗЕТИ «ШКІЛЬНИЙ СВІТ»

Індекс у «Каталозі видань України» — 40690

Вартість передплати — 79,38 грн.

<http://presa.ua/shkil-nij-svit.html>

Передплатити наші газети ви можете в будь-якому відділенні зв'язку України або онлайн на сайті ДП«Преса»

Відділ реалізації

3 питань співпраці та реалізації

(044) 284-25-12,
(068) 335-35-18

Адреса: вул. Бастіонна, 15,
склад-маг. «Шкільний світ»,
м. Київ, 01014

kuharenko_j@osvita.ws

www.osvita.ua

онлайн-магазин

www.osvita.ua/shop

для рекламодавців

<https://bit.ly/2roEJld>

Шеф-редактор — Катерина РЕМЕЗ

Керівник проєкту — Наталія ХАРЧЕНКО

Редактор — Юлія АХМЕДОВА

Редакція залишає за собою право редагувати матеріали. Редакція може не поділяти погляди автора. За достовірність фактів, цитат, власних назв, географічних назв та інших відомостей відповідальність несуть автори публікацій. Претензії щодо публікації приймаються в письмовому вигляді протягом 30 днів від часу виходу номера газети у світ. Рукописи не рецензують і не повертаємо. Рекламодавець відповідає за достовірність інформації, що в рекламі, за зміст та відповідність реклами законодавству.

© ТОВ „Видавнича група „Шкільний світ”, 2021.

Всі права захищені. Будь-яке відтворення матеріалів або фрагментів із них можливе лише за наявності письмового дозволу ТОВ „Видавнича група „Шкільний світ”.

Засновник — ТОВ „Видавнича група „Шкільний світ”.

Свідчення про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 5100 від 17.05.2016.

Видавець — ФО-П Кухаренко Ю. Ю.

Довідка для передплатників та авторів
Тел.: (044) 537-32-00

www.osvita.ua
E-mail: Newspaper-ssg@osvita.ua

© ТОВ „Видавнича група „Шкільний світ”, 2021.

Усі права захищено. Будь-яке відтворення матеріалів або фрагментів із них можливе лише за наявності письмового дозволу ТОВ „Видавнича група „Шкільний світ”.

Віддруковано в ПП «Житомироблдрукарня»

з готових діапозитивів замовника,

м. Житомир, вул. Мала Бердичівська, 17.

Свідчення про внесення суб'єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 3882 від 21.09.2010.

Замовлення №

Газета «Шкільний світ»

Свідчення про державну реєстрацію друкованого ЗМІ
серія КВ № 20274-10074ПР від 12.09.2013

Видається з 1 вересня 1997 року чотири рази на місяць,
з 2013 року — два рази на місяць

Розповсюджується тільки за передплатою

ШКІЛЬНИЙ СВІТ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

ВІННИЦЬКА

Книжковий магазин «Книги»
моб. тел.: 098-777-18-06
м. Вінниця, вул. Овдова, 29
Замовлення та б/к доставка
книжок
моб. тел.: 096-833-15-88
(Руслан)

ВОЛИНСЬКА

«Дім книги»
служб. тел.: 033-273-01-59
м. Луцьк, вул. Конякіна, 37 А
Волинський інститут
підсвідомої педагогічної освіти
Книжкова крамничка

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА

БАНКОВСЬКА Алла
Аркадіївна
служб. тел.: 056-776-84-18;
моб. тел.: 096-373-16-33
м. Дніпро, вул. Дубинна, 12,
НВК № 28, каб. 220
(2 поверх)

Дніпропетровський обласний
інститут
підсвідомої педагогічної
освіти
Книжковий кіоск
тел.: 097-040-259-38
м. Дніпро, вул. Антоновича, 70
вул. Свердлова

Магазин «Оксфорд»
м. Кривий Ріг

ЖИТОМИРСЬКА

БІЛЕЦЬКА Леся
Володимирівна
служб. тел.: 041-247-36-58;
моб. тел.: 097-325-82-16
м. Житомир, вул. Щорса, 20 Б,
ЖОІ ППО, кімната 5 (1 поверх)
Магазин «Мегакнига»
тел.: 041-241-83-39,
098-318-41-84
м. Житомир, пров.
Скорупського, 8
Інтернет-магазин megakniga.
com.ua

ЗАКАРПАТСЬКА

Коберник Віктор
моб. тел.: 050-675-72-81,
096-333-83-03
Мукачевський, Перечинський,
Берегівський,
Свалявський р-ни

ЗАПОРІЗЬКА

Запорізький обласний інститут
підсвідомої педагогічної
освіти
Книжкова крамничка
(кімната 305)
моб. тел.: 097-976-31-20
(Олена)
м. Запоріжжя,
просп. Соборний, 145

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

Магазин «Школяр»
тел.: 034-253-73-45,
067-750-35-41
м. Івано-Франківськ,
вул. Незалежності, 29

Магазин «Світ знань»
тел.: 034-250-38-44
м. Івано-Франківськ,
вул. Галицька, 10
м. Івано-Франківськ та область
моб. тел.: 050-433-89-29,
097-823-69-32

Магазин «Орфей»
моб. тел.: 068-057-01-49
м. Коломия, пл. Шевченка, 16/1

КІРОВОГРАДСЬКА

Склад-магазин
«Шкільний вєсвіт»
моб. тел.: 050-863-46-36 (Юлія),
066-545-25-37 (Олена)
м. Кропивницький,
вул. Поповича, 7 В

Магазин «Шкільний вєсвіт»
тел.: 050-973-78-50 (Оксана),
095-165-49-33
м. Кропивницький,
вул. Тимирязєва, 63
(вул. Карпи)

Магазин «Маргарита»
тел.: 095-161-95-73 (Олена)
м. Помічна, Базарна площа

ЛЬВІВСЬКА

СИНЬОВА Ірина Іванівна
моб. тел.: 097-477-01-49
м. Львів, вул. Огієнка, 18 А,
ЛОІ ППО

МИКОЛАЇВСЬКА

СТЕПАНЕЦЬ Геннадій
моб. тел.: 050-490-64-24;
073-026-34-50
e-mail: cnml.mk@inbox.ru

Магазин навчальної
та методичної літератури
моб. тел.: 050-810-04-35;
073-810-04-35 (Оксана)
м. Миколаїв, вул. Адміральська,
4 А (МОШПО)

Мережа «Книгосвіт»
моб. тел.: 096-544-89-30
м. Миколаїв, вул. 3-я Слобідська, 134,
м. Баштанка, смт Братське,
смт Сланець

ОДЕСЬКА

ОГУРЦОВ Віталій
Вікторович
моб. тел.: 050-490-19-93,
063-365-99-3,
096-232-28-90
e-mail: olga_od@i.ua
м. Одеса, вул. Бригадна, 54 Б/З

ПЕНЬЯВ Сергій Миколайович
моб. тел.: 098-771-28-14

ПОЛТАВСЬКА

Ганна Вацлавна
моб. тел.: 050-584-87-90
м. Одеса, 7-й км
ПАЛАМАРЕНКО Любов
Іосифівна
моб. тел.: 099-473-5620
м. Полтава, вул. Жовтнева, 64

РІВНЕНСЬКА

Рівненський інститут
підсвідомої педагогічної освіти
Книжкова крамничка
м. Рівне, вул. Чорновола, 74

КИЇВ ТА КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ

КВНЗКОР «Академія
неперервної освіти»
Книжкова крамничка тел.:
097-293-42-43
м. Біла Церква, вул. Ярослава
Мудрого, 37

Магазин «Книги»
тел.: 067-859-94-11
м. Біла Церква, бульв.
Олександрійський, 10 А

тел.: 097-434-50-27
Ірина Суліменко, м. Київ

СУМСЬКА

СОБІНА Ганна Дмитрівна
моб. тел.: 099-036-26-10;
098-661-22-19
м. Суми, вул. Сірка, 10
(1 поверх)
Сумський обласний інститут
підсвідомої педагогічної
освіти

Книжковий магазин
«Шкільний світ»
м. Суми,
вул. Римського-Корсакова, 5

Книжковий магазин
«Шкільний світ»
м. Суми, вул. Сірка, 5

ТЕРНОПІЛЬСЬКА

СІНЬКОВСЬКА Інна
Михайлівна
служб. тел.: 035-243-57-83;
моб. тел.: 097-523-59-39
м. Тернопіль,
вул. Кривоноса, 7 А,
ТОКІ ППО,
бібліотека

ХЕРСОНСЬКА

Магазин «Книжковий меридіан»
КВ НЗ «Херсонська академія
неперервної освіти»
моб. тел.: 099-270-28-92 (Ірина),
066-920-52-67
e-mail: kmeridian@ukr.net
м. Херсон, вул. Покришева, 41,

Магазин «Учбова книга»
тел.: 0552-22-25-10;
095-162-37-27
м. Херсон,
вул. Преображенська, 22

Магазин «Учбова книга»
м. Херсон, вул. Куліка, 135
тел.: 055-234-22-90
Замовлення книжок по області
моб. тел.: 066-564-96-53 (Ірина)

ХМЕЛЬНИЦЬКА

ГУДЗЬ Віктор
моб. тел.: 097-354-10-95
Книжкова крамничка
м. Хмельницький,
вул. Озерна, 14

ЧЕРКАСЬКА

БОНДАРЕНКО Олена
Андріївна
служб. тел.: (0472) 64-76-22;
моб. тел.: 097-773-79-50
м. Черкаси,
вул. Бидлошська, 38/1,
ЧЮ ПОПП, 101 (1 поверх)

Магазин «Навчальна
література»
моб. тел.: 067-918-74-92
м. Умань, вул. Європейська

ЧЕРНІВЕЦЬКА

МОРОЧКОВСЬКА Лариса
Анатоліївна
моб. тел.: 097-386-50-57
м. Чернівці, вул. Франка, 20,
ЧОППО

Магазин «Оксамит»
моб. тел.: 068-057-01-49
м. Чернівці, вул. Головна, 45

ЧЕРНІВЦЬКА

Магазин «Підручник»
служб. тел.: 046-261-40-21;
моб. тел.: 098-942-94-29,
063-550-94-63
м. Чернівці,
вул. Хлібопекарська, 29
Замовлення книжок по області
моб. тел.: 068-376-33-00
(Віктор)